

વાર્ષ : ૩૬ ◆ અંક : ૪
એપ્રિલ - ૨૦૧૫

Retail Price Rs. 10/- Each

અહેય સંતશ્રી આત્માનંદજી પ્રેરિત

દિવ્યાધ્વનિ

આદ્યાત્મિક મુખ્યપત્ર

શ્રી મહાવીર
પ્રભુના જળ પૂર્વે
નિશાબા માતાને આવતાં ત્વાળો

ક્રીમિલ રાજ્યાંત્ર આદ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્ર

(શ્રી રામયુત - સેવા - સાધના કેન્દ્ર સંચાલિત)

કોણા ઢેર ૦૦૨ ૦૦૨. (જી. ગાંધીનગર, ગુજરાત)

ફોન : (૦૨૬) ૨૩૨૭૬૨૧૬, ૨૩૨૭૬૪૮૩-૮૪ કેન્દ્ર : (૦૨૬) ૨૩૨૭૬૧૪૨

E-mail : mail@shrimadkoba.org, Web : www.shrimadkoba.org

સંસ્કાર-સિંચન, શિક્ષણ અને સવાર્ગી જીવનવિકાસની

વિદ્યાર્થીઓ માટે ઉત્તમ સગાવડ

જૂન-૨૦૧૫થી પ્રારંભ થતા સત્રથી, આપણી સંસ્થાના નવનિર્મિત, શૈક્ષણિક સુવિધાઓથી યુક્ત વિદ્યા-ભક્તિ-આનંદધામ ગુરુકુળ માં ઘોરણ પ થી ઘોરણ ૧૦ ના વિદ્યાર્થીઓને પ્રવેશ માટેની ઉત્તમ તક પ્રાપ્ત થઈ શકશે, જેની કેટલીક વિગતો નીચે મુજબ છે :

- (૧) પૂજ્ય સંતાશ્રી આત્માનંદજીનું પાવન સાશિદ્ય પ્રાપ્ત થશે.
- (૨) વિદ્યાર્થીઓની વાર્ષિક ફી માત્ર રૂ. ૧૫,૦૦૦/- (પંદર છજર પૂરા) રહેશે.
- (૩) માત્ર વિદ્યાર્થી બાઈઓને જ પ્રવેશ મળશે.
- (૪) મોટા સ્વચ્છ રૂમમાં પલંગ, કબાટ, ટેબલ, નાઇટલેમ્પ વગેરે સહિત આવાસની સગાવડ.
- (૫) શુદ્ધ, રાત્યિક, રૂચિકર, આરોગ્યપ્રદ ભોજન એને નિયમિત દૂધ-છાશની સુવિધા.
- (૬) આનુભવી, બાળપ્રેમી, પૂર્ણ સમયના ગૃહુપતિ તથા પ્રાઇવેટ ટચ્યુશનની સગાવડ.
- (૭) ચાલુ શિક્ષણ ઉપરાંત,
 - (A) રમત-ગમતના સાધનો
 - (B) ઈતર વાયનની પ્રવૃત્તિ
 - (C) પ્રેરણાદારી વાતાઓનું આચ્યોજન
 - (D) ધર્મ એને નીતિનું શિક્ષણ
 - (E) શાંત, પર્યાવરણાભર, સ્વચ્છ, કુદરતી વાતાવરણ (સાંકરણી નાટીયો રાણુક)
- (૮) વિદ્યાર્થીના ઓછામાં ઓછા રૂપા ગુણ છોવા જરૂરી છે.
- (૯) પ્રવેશફોર્મ ટા. ૧૦ ઓપિલથી સંસ્થાના કાર્યાલયમાંથી ઉપલબ્ધ થઈ શકશે.
- (૧૦) પ્રવેશફોર્મ ટપાલ દ્વારા / રૂબરૂ મેળવીને નિયત કરેલ ટા. ૨૪-૪-૧૫ સુધીમાં ભરીને સંસ્થાના કાર્યાલયમાં મોકલી આપવું.
- (૧૧) વિદ્યાર્થીઓ ટા. ૨૬-૪-૨૦૧૫ ના રવિવારે સવારે ૮-૦૦ વાગ્યે લેખિત કસોટી તેમજ મૌખિક ઇન્ટરવ્યુ માટે વાતી સાથે ઉપરિયિત રહેવું.

સુધી વાતીશોને, પોતાના બાળકોને આ આચ્યોજનનો લાભ અપાવવા મિનાંતી છે.
વિદ્યાર્થીઓના પ્રવેશ અંગેની માહિતી મેળવવા સંસ્થાના કાર્યાલય/ગૃહુપતિશ્રીનો સંપર્ક સાધયો.

દિવ્યધન

અનુક્રમણિકા

- (૧) શ્રી સદ્ગુરુપ્રસાદ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી ૫
(૨) વર્તમાન સંદર્ભમાં મહાવીરનું જીવન અને સંદેશ...
..... પૂ.શ્રી આત્માનંદજી ૬
(૩) મૈલ રહા મનમાંછિ ડૉ. કુમારપાળ દેસાઈ.... ૧૨
(૪) સમાધિતંત્ર-અમૃતરસપાન .. પ્રા.ચંદાબહેન પંચાલી ૧૫
(૫) સ્થિતપ્રજ્ઞ મહાત્માના લક્ષ્ણો ... પૂજ્ય બહેનશ્રી.... ૧૮
(૬) શ્રી આનંદધન ચોવીશી... શ્રી અશોકભાઈ શાહ.... ૨૦
(૭) શ્રી ભક્તામર સ્તોત્ર શ્રી મહેન્દ્રભાઈ ખંધાર.... ૨૩
(૮) ચિત્ત શક્તિ શ્રી વલભજી હીરજી ૨૮
(૯) પ્રભુ મહાવીરની અહિસાનું સ્વરૂપ
..... શ્રી વિભાબેન મહેતા.... ૩૦
(૧૦) શ્રી મહાવીર સ્વામી - એક મહાન યુગાદ્ધા...
..... શ્રી પારુલબેન ગાંધી.... ૩૨
(૧૧) પુસ્તક સમાલોચના શ્રી ભિતેશભાઈ શાહ.... ૩૫
(૧૨) પ્રભુ મહાવીરનું પાવન જીવનચરિત્ર
..... શ્રી ભાનુબેન શાહ.... ૩૬
(૧૪) સમાજ-સંસ્થા દર્શન ૩૮

વર્ષ : ૩૬

એપ્રિલ, ૨૦૧૫

અંક - ૪

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક આધ્યાત્મિક કેન્દ્ર

(શ્રી સત્શુત-સેવા-સાધના કેન્દ્ર સંચાલિત)

કોબા - ૩૮૨ ૦૦૭ (જિ. ગાંધીનગર, ગુજરાત)

ફોન: (૦૭૯) ૨૩૨૭૬૨૧૬/૪૮૩/૮૪

ફેક્સ: (૦૭૯) ૨૩૨૭૬૧૪૨

ઈમેઇલ: mail@shrimadkoba.org

વ�ебસાઇટ: www.shrimadkoba.org

લેખકો / ગ્રાહકો / વાચકોને

- ⇒ ‘દિવ્યધ્વનિ’ દર મહિને પ્રગટ થાય છે.
- ⇒ કોઈ પણ અંકથી ગ્રાહક થઈ શકાય છે.
- ⇒ ગણ વર્ષથી ઓછી મુદ્દતનું લવાજમ સ્વીકારવામાં આવતું નથી.
- ⇒ ચેક/ડ્રાઇટ/એમ.ઓ. ‘શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્ર, કોબા’ના નામનો મોકલવો.
- ⇒ સહુ સ્વજનો-મિત્રો વધુમાં વધુ ગ્રાહકો નોંધાવીને સહયોગી બને તેવી વિનમ્ર અપેક્ષા છે.
- ⇒ ગ્રાહકોએ પત્રવ્યવહારમાં પોતાનો ગ્રાહક નંબર અને પૂરું સરનામું અવશ્ય લખવું. ગ્રાહક નંબર સરનામાની ઉપર લખેલો હોય તે નોંધી રાખવા વિનંતી છે.
- ⇒ સરનામામાં ફેરફાર થયાની જીણ તાત્કાલિક કરવા વિનંતી છે.
- ⇒ કોઈપણ લેખ સ્વીકારવો કે ન સ્વીકારવો કે કમશઃ લેવો તેનો સંપાદકશ્રીને સંપૂર્ણ અધિકાર રહેશે.
- ⇒ લેખકોનાં ભંતબ્યો સાથે સંપાદકશ્રીનું સહમત હોવું અવશ્યક નથી.

: મુદ્રણસ્થાન :

ભગવતી ઑફસેટ

૧૫/સી, બંસીધર ઑસ્ટેટ, બારડોલપુરા,
અમદાવાદ - ૩૮૦ ૦૦૪
ફોન : ૨૨૧૬ ૭૬૦૩

પ્રાર્થના

હે પરમકૃપાળુદેવ !

અલ્ય આયુષ્યના અંતિમ દિવસની સવારે આપના શ્રીમુખથી નીકળેલા અંતિમ શબ્દો હતા —

“મનસુખ ! માને ઠીક રાખજો. હું આત્મામાં લીન થાઉં છું.” આટલું કહી આપ પાંચ કલાક સમાધિભાવમાં રહ્યા અને અને અંતે આપે અનંતની યાત્રાએ પ્રયાણ કર્યું.

અંતિમ તીર્થકર શ્રી વીરપ્રભુના આપ અંતિમ શિષ્ય હતા. વીરપ્રભુએ જેવી રીતે દીક્ષા માટે માતા-પિતાની અનુમતિ ન મળવાથી પોતાનો વિચાર મુલતવી રાખ્યો હતો, તેવી રીતે આપને પણ સર્વસંગપરિત્યાગની ઘણી ઈચ્છા હતી પરંતુ માતાની અનુમતિ ન મળતાં આપે એ ઈચ્છાનો નિરોધ કર્યો અને સંસારમાં રહ્યા ! જો કે આપે દેવામાતાને કહ્યું હતું કે “મા ! જીવતો જોગી હશે તો કોઈ દિવસ પણ તમારે બારણે આવશે !” એ વચન આપના અલ્ય આયુષ્યના સંકેતસૂચક હતું, પરંતુ દેવમાસમજ્યા નહીં.

વીરપ્રભુનું જીવન જગતના જીવો માટે સંદેશરૂપ હતું, તેમ આપનું જીવન પણ અમ અબુધ જીવો માટે સંદેશરૂપ જ છે. વીરપ્રભુનો પ્રાણીત કરેલો (શુદ્ધ) સનાતન આત્મધર્મ (મૂળમાર્ગ) આપે એના શુદ્ધસ્વરૂપમાં અમને આપ્યો છે. આપ અમારા પરમ ઉપકારી છો.

આપના અમૂલ્ય બોધને અમે આત્મસાત્ર કરી શકીએ અને આ ભવને સાર્થક કરીએ એવા આશીર્વદ્ધ આપની પાસે માગીએ છીએ અને કહીએ છીએ, હે પ્રભુ !

જીવન આપનું જીવવું, સાર્થક થઈ ગયું,

જ્યોત પ્રગટાવી ગયા સમ્પૂર્ણશાનની,
તરી ગયા આપ તો તારણહાર બની ગયા,

દિશા બતાવી ગયા મોક્ષમાર્ગની.

॥ ઔં શાંતિઃ શાંતિઃ શાંતિઃ ॥

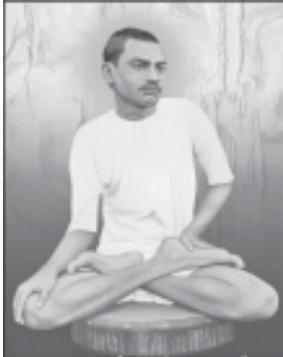
શ્રી સદગુરુપ્રસાદ

શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી

પત્રાંક - ૫૧૬

મુંબઈ, શ્રાવણ વદ ૧, ૧૯૫૦

પાણી સ્વભાવે શીતળ છતાં કોઈ
વાસણમાં નાખી નીચે અગ્નિ સળગતો
રાખ્યો હોય તો તેની નિરિચ્છા હોય છતાં
તે પાણી ઉષ્ણપણું ભજે છે, તેવો આ
વ્યવસાય, સમાધિએ શીતળ એવા પુરુષ
પ્રત્યે ઉષ્ણપણાનો હેતુ થાય છે, એ વાત
અમને તો સ્પષ્ટ લાગે છે.

વર્ધમાનસ્વામીએ ગૃહવાસમાં પણ આ સર્વ વ્યવસાય અસાર છે, કર્તવ્યરૂપ નથી, એમ જાર્યું હતું. તેમ છતાં તે ગૃહવાસને ત્યાગી મુનિચર્યા ગ્રહણ કરી હતી. તે મુનિપણમાં પણ આત્મબળે સમર્થ છતાં તે બળ કરતાં પણ અત્યંત વધતા બળની જરૂર છે, એમ જાડી મૌનપણું અને અનિદ્રાપણું સાડાબાર વર્ષ લગભગ ભજ્યું છે, કે જેથી વ્યવસાયરૂપ અંનિ તો પ્રાયે થઈ શકે નહીં.

જે વર્ધમાનસ્વામી ગૃહવાસમાં છતાં અભોગી જેવા હતા, અવ્યવસાયી જેવા હતા, નિસ્પુણ હતા, અને સહજ સ્વભાવે મુનિ જેવા હતા, આત્માકાર પરિણામી હતા, તે વર્ધમાનસ્વામી પણ સર્વ વ્યવસાયમાં અસારપણું જાણીને, નીરસ જાણીને દૂર પ્રવર્ત્યા; તે વ્યવસાય, બીજા જીવે કરી કયા પ્રકારથી સમાધિ રાખવી વિચારી છે, તે વિચારવા યોગ્ય છે. તે વિચારીને ફરી ફરી તે ચર્ચા કાર્યે કાર્યે, પ્રવર્તને પ્રવર્તને સ્મૃતિમાં લાવી વ્યવસાયના પ્રસંગમાં વર્તતી એવી રૂચિ વિલય કરવા યોગ્ય છે. જો એમ ન કરવામાં આવે તો એમ ઘણું કરીને લાગે છે કે હજુ આ જીવની યથાયોગ્ય જિજ્ઞાસા મુમુક્ષુપદને વિષે થઈ નથી, અથવા તો આ જીવ લોકસંજ્ઞાએ માત્ર કલ્યાણ થાય એવી ભાવના કરવા ઈચ્છે છે. પણ કલ્યાણ કરવાની તેને જિજ્ઞાસા ઘટતી નથી; કારણ કે બેય જીવનાં સરખાં પરિણામ હોય અને એક બંધાય, બીજાને અબંધતા થાય, એમ ત્રિકલણમાં બનવા યોગ્ય નથી. ■ ■ ■

ફોર્મ નં. ૪, નિયમ : ૮

૧. પ્રકાશન સ્થળ	: શ્રીમદ્ રાજયંત્ર આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્ર, કોણા- ૩૮૨૦૦૭.
(શ્રી સત્યશુદ્ધ-સેવા-સાધના કેન્દ્ર સંચાલિત)
જિ. ગાંધીનગર. ફોન : (૦૭૯) ૨૩૨૭૬૨૧૬/૪૮૩/૪૮૪
ફેક્સ : (૦૭૯) ૨૩૨૭૬૧૪૨
૨. પ્રકાશન- અવધિ	: માસિક
૩. મુદ્રક-પ્રકાશક-માસિક	: શ્રીમદ્ રાજયંત્ર આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્ર - ભારતીય
શ્રીમદ્ રાજયંત્ર આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્ર, કોણા-૩૮૨ ૦૦૭.
૪. તંત્રીનું નામ	: શ્રી મિતેશભાઈ એ. શાહ - ભારતીય
શ્રીમદ્ રાજયંત્ર આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્ર, કોણા-૩૮૨ ૦૦૭.

હું નીતિનભાઈ આઈ. પારેખ, આથી જાહેર કર્દું છું કે ઉપર આપેલ વિગતો મારી જાણ-સમજ મુજબ સાચી છે.

કોબા, તા. ૧-૪-૨૦૧૫

નીતિનભાઈ આઈ. પારેખ - ચેરમેન
શ્રીમહુ રાજયંડ આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્ર, કોણા
(શ્રી સત્યુત-સેવા-સાધના કેન્દ્ર સંચાલિત)

વર्तमान संदर्भमां મહાવીરનું જીવન અને સંદેશ

પરમ શક્રેય સંતશ્રી આત્માનંદજી

ભગવાન મહાવીરનું જીવન અને સંદેશ તેનો વર્તમાન સંદર્ભમાં કેવો સંબંધ છે ? કેવો સંબંધ હોઈ શકે ? અને તેના કરતા પણ આગળ આપણા જીવન સાથે તેનો કેવી રીતે સંબંધ બેસાડી શકીએ ? તેની વિચારણા કરીશું. કારણ કે આપણે જે કંઈ કરીએ છીએ તેની પાછળનો આપણો મૂળ હેતુ આપણા આત્મકલ્યાણનો છે અને તે સમાચિત કલ્યાણ અને વ્યક્તિગત કલ્યાણરૂપ થઈ શકે તેનો આધ્યાત્મિક દાટિકોણથી આપણે વિચાર કરીશું. સૌપ્રથમ આપણે વર્તમાનકાળની પરિસ્થિતિ ઉપર એક દૃષ્ટિ ફેરવીએ. આપણને સ્વતંત્રતા મળી તે પછી જે સ્વતંત્રતાનું ફળ આપણે મુખ્યવા માગતા હતા તે એ કે આપણે ભારતીય બનીએ, ભારતીય પદ્ધતિથી જીવીએ અને સ્વતંત્રતાનો અનુભવ કરીએ, પણ અત્યારે એનાથી ઊલટો જ અનુભવ થાય છે. થોડા હિન્દ્યા અંગ્રેજો હતા તેમણે પોતાની પદ્ધતિ જેમ હતી તેમ રાખી. ચર્ચિલે ભારતમાંથી જતી વખતે કહ્યું હતું કે આપણે તો જઈએ છીએ પરંતુ ભારતીય જનતાને પીંડારાના (લૂટારાઓના) હાથમાં મૂકીને જઈએ છીએ. આ વાતનો આજે આપણને અનુભવ થાય છે. અર્થાત્ પાશ્ચાત્ય સંસ્કૃતિનું અંધ અનુકરણ કરવામાં ભોગવાદ સન્મુખ થયેલ અર્થપ્રધાન આ યુગ છે. અત્યારે મોટાભાગના વ્યક્તિઓનું જીવન રોબોટ જેવું બની ગયું છે, જેનું ગૌરવ લઈ આપણે આપણામાં બેઠેલાં ચૈતન્યદેવનો અસ્વીકાર કરીએ છીએ, પણ તેનાથી કાંઈ આપણું ચૈતન્યપણું મર્ટી જતું નથી. ભગવાન અર્થ અને કામનો નિષેધ નથી કરતા પણ તેમણે તો (શ્રાવકો માટે) ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષરૂપ ચાર આર્થ પુરુષાર્થ કરવાનો કહ્યો છે. ભગવાને કામ અને અર્થરૂપ પુરુષાર્થને ધર્મપૂર્વક

કરવાનો કહ્યો છે. વર્તમાન સમયમાં આપણે માતા, શિક્ષક, ન્યાયાધીશ અને સંત - આ ચારેયમાં પ્રવેશેલી મહિનતાને દૂર કરીને તેમનું રક્ષણ કરવાની જરૂર છે. કોઈપણ સમાજમાં આ ચાર જ્યાં સુધી સુરક્ષિત અને સંસ્કારિત હશે ત્યાં સુધી સમાજને વાંધો આવશે નહિ.

● માતા અને શિક્ષક :

સૌથી વધુ સમય બાળક માતા અને શિક્ષક સાથે જ ગાળે છે. જો તે માતા અને શિક્ષક દરેક રીતે સંસ્કારિત હોય, શારીરિક અને માનસિક રીતે તે સ્વસ્થ હોય તો તે બાળકમાં પણ સારા સંસ્કારોનું બીજારોપણ કરી શકે.

● ન્યાયાધીશ :

સમાજ અન્યાયથી ન ચાલે. જ્યાં ન્યાય છે ત્યાં સત્ય છે અને જ્યાં સત્ય છે ત્યાં શાંતિ છે અને જ્યાં શાંતિ છે ત્યાં સર્વ પ્રકારે સુખ અને સમૃદ્ધિ છે. માટે ન્યાયાધીશ સત્યનિષ્ઠ તથા ન્યાયપ્રિય હોવા જોઈએ.

● સંત :

વર્તમાનમાં પ્રબુદ્ધ સંતો ઓછા છે. સંતના લક્ષણો જે પ્રમાણે ભગવાને કહ્યા છે તેવા જેમનામાં હોય તેવા વિવેકી ધર્મત્વા, મહાત્મા સાથે આપણે વ્યવહાર કરવો.

ભગવાન મહાવીરના દર્શનને સમજવા માટે આપણે વર્તમાનયુગને પણ ધ્યાનમાં રાખવો પડશે કારણ કે ભગવાને સાડાબાર વર્ષ મૌન રાખ્યું હતું અને આપણે તે સાડાબાર મિનિટ પણ મૌન રાખી શકતા નથી ! તેઓએ ૧૭૫ દિવસના ઉપવાસ કર્યા

હતા, જ્યારે આપણે ૧૭૫ મિનિટ સુધી પણ મુશ્કેલીથી ઉપવાસ કરી શકીએ છીએ. આપણે તેમનું અંધ અનુકરણ નથી કરવાનું, પણ તેમને સમજુને આપણી શક્તિનો વિકાસ કરીને આગળ વધવાનું છે.

● ભગવાન મહાવીરનું જીવન અને દર્શન :

ભગવાન મહાવીરના ઉપદેશને સમજવા માટેની મુખ્ય બે પદ્ધતિઓ છે : (૧) સિદ્ધાંત પદ્ધતિ, (૨) અધ્યાત્મ પદ્ધતિ.

(૧) સિદ્ધાંત પદ્ધતિ : આપણે શાસ્ત્રોને વાંચીને, તેના શબ્દોના અર્થને મુખ્ય કરીને તેનો અર્થ ગ્રહણ કરીએ તેને સિદ્ધાંત પદ્ધતિ કહે છે.

● સિદ્ધાંત પદ્ધતિ પ્રમાણે પ્રયોગાત્મક સાધના :

સવારે વહેલા ઉઠીને પૂજાના કપડાં પહેરી મંદિરમાં જઈ વિષ્ણુરૂપક ભગવાનની પૂજા કરવી, મુનિ હોય તેમણે પરિગ્રહ ન રાખવો, ૨૮ મૂળ ગુણોનું પાલન કરવું, શ્રાવકે પદ્માવશ્યક નિત્ય કરવા તથા સિદ્ધયક આદિની પૂજા વિષ્ણુરૂપક કરવી. આમ, કિયાકંડ અને તેના ભેદ-પ્રભેદને મુખ્ય કરીને જે કથન કરે તેનું નામ સિદ્ધાંત પદ્ધતિ. સિદ્ધાંત પદ્ધતિથી કરેલી સાધના લોકો દેખી શકે છે. તેની અનુમોદના કરી શકે છે કારણ કે જગતના લોકો ઈન્દ્રિયજ્ઞાનવાળા છે. કોઈ ભાઈ રોજ મંદિરે જાય છે, તીર્થયાત્રા કરે છે, પૂજા કરે છે વગેરે કિયાઓ જોઈ શકાય છે.

(૨) અધ્યાત્મ પદ્ધતિ : ગુરુગમ દ્વારા એ શાસ્ત્રોના શબ્દાર્થનો ગૂઢાર્થ, રહસ્ય, તેનો ભર્મ સમજુને અર્થ ગ્રહણ કરવો તેને અધ્યાત્મ પદ્ધતિ કહે છે.

અધ્યાત્મ પદ્ધતિમાં ભાવશુદ્ધિની મુખ્યતાની વાત કરવામાં આવે છે. કોથ કરવો નહિ, ક્ષમા તે મારો સ્વભાવ છે. અભિમાન કરવું નહિ, વિનય તે મારો સ્વભાવ છે. તૃષ્ણાની વૃદ્ધિ કરવી નહિ, સંતોષ તે મારો સ્વભાવ છે. ચિત્તની શુદ્ધિ કરીને, વિચારોની નિર્મજનતા કરીને એક અભેદ આત્મતત્ત્વ તરફ પોતાને

લઈ જવો તે અધ્યાત્મ પદ્ધતિ છે. અનેક વિચારો અને અનેક વિકલ્પોમાં રજણતી આપણી ચિત્તવૃત્તિને એકમાં લઈ જઈ સ્વસન્મુખ કરવી એવો જેમાં મુખ્ય ઉપદેશ છે તેને અધ્યાત્મ પદ્ધતિ કહે છે. પરમ તત્ત્વજ્ઞ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીએ સિદ્ધાંત પદ્ધતિ અને અધ્યાત્મ પદ્ધતિનો સમન્વય કરતા કહ્યું છે,

“નિશ્ચયવાણી સાંભળી, સાધન તજવાં નો’ય; નિશ્ચય રાખી લક્ષમાં, સાધન કરવાં સો’ય.”

— શ્રી આત્મસિદ્ધિ.

ભેદમાંથી અભેદમાં લઈ જાય તે અધ્યાત્મ પદ્ધતિ છે. અધ્યાત્મની આગળની દશા તે વાણીનો વિષય નથી. ઉપનિષદ્ કહે છે કે,

“યતઃ વાતો નિર્વતંતે અપ્રાપ્ય મનસા સહ”

‘શ્રી સમયસાર નાટક’માં શ્રી બનારસીદાસે કહ્યું છે કે

“સંગત્યાગી અંગત્યાગી, વચન તરંગ ત્યાગી; મન ત્યાગી બુદ્ધિ ત્યાગી, આપા શુદ્ધ કિનો હૈ.”

અધ્યાત્મયોગી શ્રી ચિદાનંદજી મહારાજ આત્મ અનુભવ વિશે એક સરસ દાયાંત આપે છે કે મીઠાની એક પૂતળી હતી તે સાગરનું માપ કાઢવા સમુદ્રમાં પડી અને તેમાં જ સમાઈ ગઈ. તે કોઈને કહેવા આવી નહિ કે સાગરની ઊંડાઈ કેટલી છે. તેમ આત્માના અનુભવનું વર્ણન કોઈની પણ વાણીનો વિષય નથી, પરંતુ તેની નજીક ગુરુદેવ આપણને લઈ જાય છે અને કહે છે કે

“કર વિચાર તો પામ.”

આમ, વિચાર કરતાં કરતાં જે અમૃતસાગરરૂપ આત્મામાં દૂબી જાય છે તે જ અધ્યાત્મનું રહસ્ય છે અને એ જ નિશ્ચયથી મહાવીરનો બોધ છે.

● અધ્યાત્મ પદ્ધતિ પ્રમાણે પ્રયોગાત્મક સાધના :

દુનિયાના લોકો પ્રતિ-નિયમને આગળ રાખે છે અને આત્માના આનંદને પોતે જ નથી જાણતા તો

બીજાને કેવી રીતે કહી શકે કે ભાઈ, તું દેહથી ભિન્ન ચૈતન્ય સ્વરૂપી એવો આત્મા છું ! માટે ભગવાન મહાવીર એમ કહે છે કે ભાઈ, તું પ્રથમ શાંત થતાં શીખ. આપણો કોઈને છિંતરવા નહિ, વરીલોનો વિનય કરવો, દરરોજ સદ્ગ્રામાંચન કરવું, હું કોણ છું ? હું કેવી રીતે સુખી થઈ શકું ? તે બધા વિચારો રોજ કરવા. આ અધ્યાત્મ પદ્ધતિ પ્રમાણે થતી સાધના છે. તેમાં મુખ્યત્વે આ બાબતો છે : ભાવોની શુદ્ધિ કરો, આત્માનો પરિચય કરો, આત્માને કોઈપણ પ્રકારે જાણો અને તેને જાણવા માટે આત્મજ્ઞ મહાત્માઓનો પરિચય કરો, તેમની સેવા કરો. તેમનો ઉપદેશ સાંભળો, તેમનું સાંશ્રિય પ્રાપ્ત કરો. આમ, આત્મા ભણી લક્ષ કરાવે, તે ભણી લઈ જાય, શુદ્ધ પરબ્રહ્મ પરમાત્મા, ચૈતન્ય જ્ઞાનસ્વરૂપ તરફ દાખિ કરાવે તેનું નામ અધ્યાત્મ.

કેટલાક લોકો લીલોતરીનો ત્યાગ કરે, તિથિને દિવસે ઉપવાસ કરે. એક ઈન્દ્રિય, બે ઈન્દ્રિયથી લઈ ચાર ઈન્દ્રિય સુધીના જીવોની હિંસા ન કરે અને પંચેન્દ્રિય સંજીવનું લોહી ચૂસે ! વેપારમાં બધાને છેતરે ! માટે સૌથી પહેલાં બાર મોટા પાપોને છોડવાં:

● સાત પાપ :

“જુઆ આમિષ મંદિરા દારી, આહેટક ચોરી પરનારી, યેહી સપ્ત વસન દુઃખદાયી, દુરિત મૂલ દુર્ગતિ કે જાયી.”

બધા પાપોમાં સૌથી મોટું પાપ છે તે મિથ્યાત્વ છે - જીવનું અજ્ઞાન છે. મિથ્યાત્વ એટલે વસ્તુના યથાર્થ સ્વરૂપને ન ઓળખીને તેને વિપરીતરૂપે ગ્રહણ કરે, પરપદાર્થમાં સ્વાત્મબુદ્ધિ કરે. દા.ત. સ્વી.પુત્ર આદિને પોતાના માનવાં. શ્રી રંગઅવધૂતજી કહે છે,

“આપ પંથી બધા આત્મ નવ ઓળખે,
દેવને ભૂલી મંદિર પૂજે;
રંગ મુંગો થઈ તુંહિ તુંહિ ઓચરે,
તુજ વિના ઓર કંઈ નવ સૂજે.”
આપણે પણ આવા જ અજ્ઞાની છીએ. દેહ

રૂપી મંદિરને શાણગારીએ છીએ અને તેમાં વસતાં આત્મારૂપી ભગવાનને ભૂલી જઈએ છીએ !

● પાંચ પાપ :

હિંસા કરવી, જૂઠું બોલવું, ચોરી કરવી, કુશીલ સેવવું, પરિગ્રહની તૃષ્ણા કરવી - આ પાંચ મોટા પાપોને પહેલાં આપણે આપણા જીવનમાંથી ધીમે ધીમે ઘટાડવાં જોઈએ.

● ભગવાન મહાવીરના બોધનો સંગ્રહ :

મુખ્યરૂપથી ગાણધર પરમેષ્ઠિ દ્વારા ભગવાન મહાવીરનો બોધ બાર અંગોમાં સંગ્રહાયેલ છે. વર્તમાન સુમયમાં આપણને જે અધ્યાત્મ ઉપદેશ પ્રાપ્ત છે તેના અગ્રાંતી મહાન જ્યોતિર્ધરોના થોડા નામો અને તેમના દ્વારા લિખિત સત્તાખોનું આપણે સ્મરણ કરીએ. તેમના ઉપદેશને પ્રાપ્ત કરી, વાંચીને તેને ગુરુગમથી સમજીને ફરી-ફરી તેનો વિચાર કરવો અને તેના રહસ્યને પોતાના જીવનમાં ઉતારવું, તો આપણે સામાન્ય મનુષ્યમાંથી મુમુક્ષુ બનીશું તથા મુમુક્ષુમાંથી આત્મજ્ઞાની બની આગળ ઉપર સત્પાત્રતા વધારતાં મહામુનિ થઈ અને ક્રમેકરી પરમાત્મા થઈશું.

શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીએ કહ્યું છે કે,

“સર્વ જીવ છે સિદ્ધ સમ, જે સમજે તે થાય;
સદગુરુ આજ્ઞા જિનદશા, નિમિત્ત કારણ માંય.”

મોક્ષ અમુક નાત-જ્ઞતવાળાઓને જ મળે એવું નથી. મારે તેની તલવાર ને ધારે તેનો ધર્મ, એમ જો જીવ સત્પુરુષાર્થ કરે તો તે સર્વોત્તમ આનંદને પામે છે.

વર્તમાન જૈન અધ્યાત્મના પ્રણેતા અધ્યાત્મ યોગીશર શ્રી કુંદુકદાચાર્ય કહેવાય છે. અત્યારે તેમને થયાને ૨૦૨૭ વર્ષ થયા છે. તેમણે ૮૪ પાછુડ લઘ્યા હતા; જેમાંથી વર્તમાનમાં ૨૨ જેટલા મળે છે. બાકીના કાળદોષથી લુખ થયા છે. વર્તમાનમાં ઉપલબ્ધ તેઓના ગ્રંથ મુખ્ય શાસ્ત્રો છે : સમયસાર,

પ્રવચનસાર, પંચાસ્તિકાય; જેને શ્રી કુંદુંડાચાર્યના
ત્રાણ રત્નો કહેવાય છે. આ દેહધારીને (પરમ શ્રદ્ધેય
શ્રી આત્માનંદજી) તેની પ્રાપ્તિ ૧૮૫૪માં થઈ, જેનો
અભ્યાસ કરવાથી મુખ્યરૂપે અમારા જીવનમાં આમૂલ
પરિવર્તન આવ્યું.

તેમના પછી ૧૦૦૦ વર્ષ બાદ અધ્યાત્મ યોગીશ્વર શ્રી અમૃતચંદ્રાચાર્યજી થયા. તેમણે મુખ્યરૂપે શ્રીમદ્ કુંદુકુંદાચાર્ય મહારાજના રચિત શાસ્ત્રોની ટીકાઓ લખી.

પૂજ્યપાદ સ્વામી પાંચમી સદીમાં થયા. તેમણે સમાધિશતક, ઈષ્ટોપદેશ, સર્વાર્થસિદ્ધિ આદિ અનેક ગ્રથોની રચના કરી.

શ્રી સમંતભદ્ર આચાર્ય, શ્રી હરિભદ્રસૂરી, શ્રી આનંદધનજી મહારાજ, ઉપાધ્યાયશ્રી યશોવિજયજી મહારાજ, શ્રી બનારસીદાસજી અને બીજા અનેક મહાપુરુષો જેવા કે ધાનતરાયજી ભૈયા ભગવતીદાસજી, પં. શ્રી ટોડરમલજી, પં. શ્રી સદાસુખદાસજી, શ્રી જયચંદ્રજી ધાવડા કે જેઓ ૧૯૦૩થી ૧૯૫૫ વર્ષ પહેલાં જ થઈ ગયા અને વર્તમાનમાં શ્રી ગણેશપ્રસાદ વર્ણજી, શ્રી બુદ્ધિસાગરસૂરીજી મહારાજ, શ્રી સહજાનંદ વર્ણજી મહારાજ, શ્રી જિનેન્દ્રવર્ણજી મહારાજ કે જેમણે જૈનગીતા રૂપ ‘સમાશસુત્તમ’ શ્રી વિનોભાભાવેની પ્રેરણાથી લખ્યું હતું. તથા ‘મેરી ભાવના’ નામનું પદ્ય લખનાર શ્રી જુગલકિશોરજી મુખ્તાર આદિ ધાણ આધ્યાત્મિક મહાપુરુષોએ ભગવાન મહાવીર પ્રભુની વાણીના અધ્યાત્મપ્રધાન ગ્રંથોની રચનાઓ કરી છે. આવી અધ્યાત્મ પદ્ધતિ વીતરાગ દર્શનમાં પ્રાપ્ત થાય છે. અન્ય આર્થદર્શનોમાં જેમાં મુખ્યત્વે ઉપનિષદ્, ગીતાના અમુક અધ્યાયો, તથા વધારે સાદી ભાષામાં આપણને સંત સાહિત્યમાંથી મળે છે, પણ તે ગુરુગમ વિના સમજાય તેમ નથી. તેના માટે પોતાની પાત્રતા અને સંતોનો સમાગમ પણ જોઈએ.

શ્રી નરસિંહ મહેતાએ કહ્યું છે કે.

“જ્યાં લગી આતમા તત્ત્વ ચિન્યો નહીં,
ત્યાં લગી સાધના સર્વ જૂઠી,
માનુષાદેહ તારો એમ એળો ગયો,
માવઠાની જેમ વૃષ્ટિ વૃથી.”

વર્તમાનમાં આપણને શ્રી રમણ મહર્ષિ અને શ્રી શિવાનંદ સરસ્વતીનું સાહિત્ય પણ પ્રાપ્ત થયેલ છે. આમ, આ પ્રમાણે ભગવાન મહાવીર અને તેમની પરંપરા તથા તે સિવાયની અન્ય આર્ય પરંપરાના ઉપદેશની આપણે વાત કરી.

હવે, આપણે પ્રયોગાત્મક દસ્તિથી વિચારીએ કે ભગવાન મહાવીરના બોધને ગ્રહણ કરીને આપણે આપણું જીવન કેવી રીતે જીવીએ. ભગવાન મહાવીર રાજકુમાર હતા. મહેલમાં રહેતા હતા. દુન્યવી સંપૂર્ણ સુખ-સગવડો તેમની પાસે હતા, તો પણ પૂર્ણ પરમ આનંદ મેળવવા માટે સર્વ ભौતિક સુખ-સામગ્રીનો અસ્વીકાર કરી મૌન, આત્મચિત્ન, આત્મધ્યાનમાં જ સમય વિતાવતા હતા. આમ, આપણે પણ તેમના જીવનમાંથી પ્રેરણ મેળવીને પ્રથમ એટલી શ્રદ્ધા તો પાકી કરવી જ કે બાબ્ય પર પદાર્થમાં સુખ નથી પણ આત્મામાં જ સુખ છે અને તે સુખને પ્રાપ્ત કરવા માટે સૌ પ્રથમ આપણે જ્ઞાનની વૃદ્ધિ કરી મસ્તિષ્ણનો, ભાવોને નિર્મણ કરીને હૃદયનો, અપ્રમાદી બનીને અને સતત સત્કાર્યોમાં ઉધ્યમી રહીને હાથનો વિકાસ કરવો. મસ્તિષ્ણ, હૃદય અને હાથ આ ગ્રણેયના વિરેષ વિકાસ માટે નીચે પ્રમાણેની પ્રયોગાત્મક સાધના કરવી :

(१) स्वाद्याय :

પ્રયોજનભૂત જ્ઞાન અર્જિત કરવું. પ્રયોજનભૂત
એટલે આત્મા-અનાત્માનું, ભક્ષય-અભક્ષયનું, સ્વર્ધન-
પર્ધનનું વિવેક કરાવતું જ્ઞાન. આપણે વૈરાગ્ય -
ભક્તિ વધે તેવા સત્થાખો સંતાજીશાથી વાંચીને તેમાંના
વિશેષ મુદ્દાઓની અલગથી નોંધ કરવી જોઈએ. નોંધ
કરવી એટલે,

“આ વચનને હદયે લખો.”

એટલે કે જ્ઞાની ભગવંતોના વચનોને સમજવાં, તેના પર શાંતિથી વિચાર કરવો. ક્યાંય ન સમજાય તો વિશેષ જ્ઞાની ધર્મત્વાને પૂછવું તથા તેના મર્મને સમજને પછી નોટમાં લખવાં, ત્યારબાદ તેનો નિર્જથ કાઢી તેનો નિશ્ચય કરીને (સંતોની વાણીને) હદયમાં લખવી.

(૨) ભક્તિ :

પરમાત્માના પ્રેમથી હદય પીગળે તેનું નામ ભક્તિ. જે પરમાત્માના પ્રેમનું વેદન ન કરી શકે તે ભગવાન બની શકતો નથી. આવી ભક્તિ વ્યક્તિગત રીતે પોતે ભજન, પદ, સોત્ર વગેરે ગાઈને તથા સામૂહિક ભક્તિમાં જોડાઈને, પોતે ભાવપૂર્વક ગાઈને, બીજાને ગવડાવીને ભક્તિ કરવી. એટલે કે કરવું, કરવવું અનુમોદવું એમ કરવાથી સામૂહિક ભાવોત્પત્તિ દ્વારા વિશેષ દિવ્યતરંગોની અનુભૂતિ થાય છે. સામૂહિક રીતે થતી ભક્તિને સંકીર્ણ ભક્તિ કહેવામાં આવે છે. તેના મૂળ પ્રણોતા શ્રી ચૈતન્યપ્રભુ છે અને ત્યારબાદ શ્રી તુકારામ થયા અને અહીં ગુજરાતમાં સંતશ્રી પુનિત મહારાજે પોતાના જીવનમાં કીર્તનભક્તિને ઉતારીને તેનો ઘણો મહિમા ગાયો છે. આમ, ભક્તિ દ્વારા હદય પીગળે છે તથા દિવ્યપ્રેમ દ્વારા બીજા પણ અનેક ગુણો પ્રગટે છે.

(૩) જાપ-ચિંતન :

ચિત્તની એકાગ્રતા સહિત શાંતચિત્તે એક આસને બેસીને એકના એક દિવ્ય વિચારનું પુનઃપુનઃ સ્મરણ કરવું તેને નામસ્મરણ, મંત્ર-સ્મરણ કહે છે, જેને ભગવાન મહાવીર સ્વામી અનુપ્રેક્ષા કહે છે. મંત્ર-સ્મરણ કરતાં જાગૃતિ વિશેષ રહે તે માટે હાથમાં માળા રાખવી. અન્ય સમયે પણ હાલતા-ચાલતાં પોતાનું કામ-કાજ કરતાં કરતાં પણ આપણે નામ સ્મરણ કરી શકીએ. શ્રી લાલાજ રણજિતસિંહજીએ

શ્રી બૃહદ્ર આલોચનામાં કહ્યું છે કે

“ધડી ધડી પલ પલ સદા, પ્રભુ સુમિરન કો ચાવ,
નરભવ સફલો જો કરે, દાન શીલ તપ ભાવ.”

જાપ ઘણા પ્રકારથી થાય છે; જેમ કે બાધ્ય
જાપ, અંતરજાપ અને અજપાજાપ.

મૈત્રી, ગુણપ્રમોદ, કરુણા અને માધ્યસ્થ-
ભાવના - એમ ચાર ભાવનાઓનું ચિંતન કરવું તથા
અનિત્ય, અશરણ, સંસાર, અન્યત્વ, એકત્વ આદિ
વૈરાગ્ય- વર્ધક બાર ભાવનાઓનું ચિંતન નિયમિતપણે
કરવું જોઈએ.

(૪) લેખિત મંત્રજાપ :

લેખિત મંત્રજાપ કરવામાં આપણી બધી
ઈન્દ્રિયો કામે લાગી જાય છે. જેમ કે આંખો દ્વારા
મંત્ર તથા ભગવાનને દેખવા, હાથ દ્વારા લખવું, જીબ
દ્વારા મંત્ર બોલવો, કાન દ્વારા મંત્ર શ્રવણ કરવો અને
મન દ્વારા તે મંત્રનું ચિંતન કરવું. બધી ઈન્દ્રિયો લેખિત
મંત્રજાપમાં લાગવાથી આપણાને વિશેષ ફાયદો થાય
છે માટે તે આપણા માટે અત્યંત આવશ્યક છે.

(૫) સત્સંગ - તીર્થયાત્રા - દાન :

અઠવાડિયામાં ઓછામાં ઓછા બે દિવસ તો
અવશ્ય સત્સંગ કરવો તથા વર્ષમાં બે વખત તીર્થયાત્રા
કરવી જોઈએ અને તે પણ જ્યાં સુધી શક્ય હોય ત્યાં
સુધી મુમુક્ષુઓ તથા સંતોની સાથે કરવી જોઈએ.
તીર્થયાત્રા કરતી વખતે દાન અવશ્ય આપવું જોઈએ;
જેમાં મુખ્યપણે તે તીર્થભૂમિમાં રહેતા કર્મચારીઓને
દાન આપવું કેમ કે વર્તમાન સમયમાં મોંઘવારી ઘણી
છે તથા તેમનો પગાર ટૂંકો હોય છે. માટે તેમને ખાસ
દાન આપવું જોઈએ. આ રીતે તીર્થયાત્રા કરવાથી
તેમાં પડતી અગવડોને લીધે દેહાસ્કિત ઘટે છે તથા
દાન કરવાથી લોલ ઘટે છે. પ્રભુ-ગુરુ પ્રત્યેની ભક્તિ
સંતસમાગમ અને પ્રભુદર્શન દ્વારા વધે છે, પ્રકૃતિ
સાથે ઐક્ય કેળવાય છે તથા પૂર્વ થયેલા પવિત્ર દિવ્ય
પુરુષોના સ્પંદનોને અનુભવી દિવ્યશાંતિનો અનુભવ

થાય છે.

(૬) સમર્પિત ધ્યેયનિષ્ઠ અભિગમ :

આપણે સાધના કરીએ છીએ પણ સાધનાનો
 કંઈ નિશ્ચય કર્યો નથી. બસ, સમય મળે એટલે ભક્તિ
 કે સત્તસંગ કરી લઈએ. એવું ચાલે નહિ. ભલે સારી
 વસ્તુ ગમે ત્યાંથી ગ્રહણ કરવી જોઈએ, પણ તેની
 સાથે એકનિષ્ઠા પણ બનાવવી જોઈએ કે હું આ સંસ્થાને
 કે મંદિરને, તીર્થને કે અમુક સમુદ્ધાયને સર્વ રીતે
 સમર્પિત થઈ મદદરૂપ થઈશ. દિવ્ય જીવન જીવવા
 માટે મેરુ પર્વત જેવો અડગ નિર્ણય કરવો જોઈએ.
 અંગ્રેજ્માં તેને “Like Admantine Rock” કહે છે
 એટલે કે ગમે તેટલી ભરતી કે ઓટ આવે છતાં તે
 ખડક તૂટતો નથી. સભ્યગ્રદ્ધિનું પણ આ લક્ષણ છે.
 તેઓ પોતાના આત્માને અજર-અમર એવા
 જ્ઞાનસ્વરૂપે જાણ્યો છે તથા તેનો નિશ્ચય કર્યો છે માટે
 તેઓ દુનિયાથી કે દુઃખોથી ઉરતા નથી.

(૭) ગુણ-દોષના હિસાબ માટે આધ્યાત્મિક ડાયરી રાખવી :

કેટલા વાગ્યે ઊઠચા, કેટલીવાર કોધ કર્યો,
 કેટલી નિંદા કરી, ટી.વી. જોવામાં કેટલો સમય
 ગાળ્યો, કેટલીવાર જાપ કર્યો, કેટલું ધ્યાન ધર્યું, કયા
 નવા નિયમો લીધા વગેરે દૈનિક દિનચર્યાની નોંધ
 કરવી અને દોષ ઘટાડવા તથા ગુણ પ્રગટાવવા માટે
 વિશેષ સાધના કરી તે પ્રમાણે દિનચર્યા ગોઈવવી
 અને તેનો બરાબર અમલ થાય છે કે નહિ તેનો
 દૈનિક નોંધ દ્વારા તાળો મેળવવો. આ પ્રમાણે
 ગુણવિકાસની સાધના કરવી.

(c) प्रार्थना-प्रायश्चित्त :

પ્રાર્થના અને પ્રાયશ્ચિત્ત દ્વારા આત્મા પવિત્ર થાય છે. આપણે જ્યારે કંઈ ન કરી શકીએ ત્યારે આપણે ભગવાનનું શરણ લેવું.

“आलंबनम् भवजले पतताम् जनानाम्”

ભગવાન સમક્ષ પોતાના દોષોનો સ્વીકાર કરી

ભગવાનને શરણે જવાથી જીવનું અવશ્ય કલ્યાણ થાય છે.

(e) એકાંત સાધનાની ટેવ / નિયમ :

આગળ વધેલા સાધકે તો વિશેષરૂપથી એકાંત-
સેવન કરવું જ જોઈએ પણ પ્રારંભિક ભૂમિકામાં પણ
આપણે આપણી શક્તિ પ્રમાણે રોજ ૧૦ કે ૨૦
મિનિટ એકાંતમાં સ્થિર આસને બેસી વાંચન, ચિંતન
ઈત્યાદિનો અભ્યાસ કરવો જોઈએ. શરૂઆતમાં
પરમાત્મા, સદગુરુદેવ, તેમનું નામ, તેમની મુદ્રાનું
ચિંતન કરવું, તેમના ગુણોનું સ્મરણ કરવું તથા તેમના
જીવનના પ્રસંગોમાંથી તેમની સમતા, સમાધિ, ત્યાગ,
વૈરાય, જ્ઞાન, પ્રજ્ઞા તથા તેમના જીવનમાં આવતા
અનેક દુઃખ પ્રસંગો છતાં તે સર્વ પ્રસંગોમાં તેઓ
કેવી રીતે નિરાકૃણ રહેતા હતા, તે સમયની તેમની
દફ્તા ઈત્યાદિનું ચિંતવન કરવું જોઈએ.

આમ, વર્તમાન સમયમાં આપણા જીવનમાં આધ્યાત્મિકતા પ્રગટાવવા માટેનો ભગવાન મહાવીરનો અદ્ભુત ઉપદેશ છે. જો કે તે પ્રમાણે જીવન જીવનું કઠિન છે, દુર્લભ છે. તેમ છતાં પણ જેમણે ભગવાન મહાવીરને માન્ય કર્યા હોય તથા જેમને એમ લાગતું હોય કે મારે શાશ્વત આનંદને પ્રાપ્ત કરવો જ છે તેમણે આ પ્રમાણે પોતાના જીવનને ઢાળવું જોઈએ તથા અન્યોને પણ તે પ્રમાણે જીવનને ઢાળવા માટેની પ્રેરણા આપવી જોઈએ. બાકી તો જેવું જેનું ભાગ્ય, જેવી જેની ભવિતવ્યતા હશે તેમ સંસારમાં પરિબ્રામણ કર્યા કરશે. આ કાળમાં બધી રીતે બહુ સારું થાય તેવી તકો તો નથી પણ તેમ છતાં આપણે આપણા જીવનને સુધારીએ તથા આ ભવમાં, આ કાળે જેટલો મોક્ષ સંભવે છે તેટલો પ્રાપ્ત કરીએ. તે માટે પરમાત્મા આપણને શક્તિ આપે કે જેથી આપણે આ માર્ગ પર વિશેષરૂપથી આગળ વધી પરમાનંદને પ્રાપ્ત કરી શકીએ.

॥ॐ शांतिः शांतिः शांतिः॥

• • •

‘મૈલ રહા મનમાંહિ’

પદ્મશ્રી ડૉ. કુમારપાણ દેસાઈ

માનવહૃદય એ તો કુરુક્ષેત્રનું સમરાંગણ છે, જ્યાં સત્ય રૂપી પાંડવો અને અસત્ય રૂપી કૌરવોનું અવિરત યુદ્ધ ખેલાતું હોય છે. એક અર્થમાં કહીએ તો વ્યક્તિનું જીવન એટલે જ શુભ અને અશુભ બળો વચ્ચેનો મહાસંગ્રામ. માનવીના મનમાં રહેલાં અશુભ બળો એને સતત આકર્ષિતાં રહે છે અને એ રીતે એ એને શુભ બળોથી દૂર રાખે છે. ક્યારેક શુભ બળની શક્તિ પ્રગટ થવા માટે પ્રયાસ કરે, તો અશુભ બળ એના વિકારી આકર્ષણ દ્વારા શુભને પરાજિત કરવા પ્રયાસ કરે છે.

સામાન્ય માનવીથી મારીને ઉચ્ચ કક્ષાના સાધક સહુમાં આવી શુભ-અશુભ વચ્ચેની લડાઈ નાના-મોટા રૂપે ચાલતી હોય છે. સામાન્ય માનવી કોઈ દુન્યવી પ્રલોભનમાં ફસાઈને દુઃખને વહોરી લેતો હોય છે. શરૂઆતમાં તો આ પ્રલોભન કે લાલચ એના મનને ખૂબ ગમે છે. પોતાની જાતને એનાથી રોકી શકતો નથી અને એક વાર એ પ્રલોભનની પાછળ દોડે છે, પછી એની અનિષ્ટ તરફની દોડ સતત ચાલુ રહે છે. એ વધુને વધુ લપસતો જાય છે. સદ્ગુણોને માટે વ્યક્તિએ પ્રયત્ન કરવો પડે છે, જેમ કોઈ પર્વતના શિખર પર આરોહણ કરે તેમ. પરંતુ દુર્ગુણો એ પર્વતના શિખર પરથી સરસડાટ નીચે ઉત્તરતા મુસાફર જેવા છે, જે માણસને ખૂબ ઝડપથી વધુને વધુ ઊંડો ખૂંપવી દે છે.

આમ, દુન્યવી પ્રલોભનો, ભૌતિક લાલસાઓ, પરિગ્રહનું પ્રબળ આકર્ષણ, સંપત્તિ માટેની અદ્ભુત તૃણા - આ બધાં દુનિયામાં જોવાં

મળતાં આકર્ષણો વ્યક્તિને પ્રારંભમાં અતિ આકર્ષક લાગે છે. એ આકર્ષણમાં અંજાઈને વ્યક્તિ એમાં વધુને વધુ રૂબવા લાગે છે. અને પછી સમય જતાં જ્યારે એ પ્રલોભનને સિદ્ધ કરવા માટે કરેલા પ્રપંચો ખુલ્લા પડે છે, ત્યારે વ્યક્તિની ભારે બૂરી દશા થાય છે. એને પારાવાર વસવસો થાય છે. આ આકર્ષણોએ એના જીવનને કેવું દુર્ગુણોથી ભરી દીધું એ જુએ છે અને વિચારે છે કે એણે પોતે જ પોતાનો વિનાશ સામે ચાલીને વહોરી લીધો.

જેમ ભૌતિક જગતના લોકોને આવાં આકર્ષણો દોડાવતા હોય છે, એ જ રીતે સાધનાને માર્ગ જનારને પણ આવાં આકર્ષણોનો સામનો કરવો પડે છે. મારી દણિએ તો દુન્યવી આકર્ષણો સામે લડનાર માનવી કરતાં સાધકને વધુ મોટો જંગ ખેલવો પડે છે, કારણ કે એક બાજુથી એને પ્રલોભનોથી, કષાયોથી વિકારોથી દૂર રહેવાનું હોય છે અને બીજી બાજુ પોતાના આંતરજીવનનો, નવા નવા ગુણોની કેળવણી અને ખીલવણી દ્વારા વધુ વિકાસ સાધવાનો હોય છે. આથી સામાન્ય માનવી કરતાં સાધકને આ વિષય-વિકારો સામે સવિશેષ ઝજુમવું પડે છે.

ઈન્દ્રિયનો આનંદ વ્યક્તિને ઉતેજનામાં રાખે છે અને એને પરમાત્માથી દૂર રાખે છે. આ પુદ્ગલનું પ્રાધાન્ય એવું હોય છે કે વ્યક્તિ એના સુખનો જ વિચાર કરે છે અને એની ઈન્દ્રિયો વારંવાર પોકાર પાડીને એને કહે છે કે, ‘અહીં જેવો આનંદ છે એવો આનંદ આ જીવનમાં કે આ જગતમાં અન્યત્ર ક્યાંય નહીં મળે.’ ‘આ

ભોગોમાંથી જે મહાસુખ તમને પ્રાપ્ત થવાનું છે
એવી સુખની લહેજત બીજે ક્યાંય નથી.’

વ્યક્તિનું મન મોહક વિષયભોગોનું પ્રબળ
આકર્ષણ અનુભવે છે અને ધીરે ધીરે એ મન જ
વ્યક્તિની આસપાસ એ ભોગને સતત ઉત્તેજિત
કરતી સૃષ્ટિ રચે છે. એને પામવાની મનમાં સતત
ચળ રહ્યા કરે છે અને ધીરે ધીરે માણસ એને
ખંજવાળતા ખંજવાળતા લોહીલુહાણ બની જાય,
તો પણ વિષયભોગોને ખંજવાળવાનું છોડતો નથી.
મોડે મોડે એને ઘ્યાલ આવે છે કે પહેલાં ખંજવાળ
સુખદાયક લાગતી હતી, એવી મીઠી લાગતી હતી
કે વારંવાર ખંજવાળવાનું મન થતું હતું અને પછી
તો ખંજવાળવું એ ગમતી આદત બની ગઈ. પછી
એને એટલી બધી ખંજવાળી કે ઘ્યાલ પણ ન
આવ્યો કે પોતે આખી ચામડી ઉત્તરડી નાખી અને
નીચેથી લોહી બહાર આવી ગયું. એની પીડા થવા
લાગી અને ચીસ પડી જાય તેવા લબકારા મારવા
લાગી.

પહેલાં જે ઈન્ડિયના વિષયને ખંજવાળતા મુખમાં ભીડી લાળ આવતી હતી, એ જ ઈન્ડિયનો વિષય હવે રાડ પડાવે છે. ગુટકા કે તમાકુનું સેવન કરનારને પહેલીવાર એનો સ્વાદ અકારો અને બેસ્વાદ લાગે છે, પણ ધીરે ધીરે એની આદિત પડી જાય છે, એ જ રીતે શરૂઆતમાં મન આ વિષય-વિકારોને તાબે થવા સામે પોકાર કરતું હોય છે, પરંતુ એને બાજુએ હટાવીને વ્યક્તિ એ વિષય-વિકારોને આવકારવા લાગે છે અને અંતે એમાં રમ્ભાણ બની જાય છે.

આ ઈન્ડિયોની ખૂબી એ છે કે વ્યક્તિ હંમેશાં એની પ્રક્રિયાનો વિચાર કરતી હોય છે, પરિણામનો નહીં. એ પ્રક્રિયાના આનંદમાં જ એટલો બધો ગરૂકાવ હોય છે કે પછી પરિણામ શું આવશે.

એની કોઈ પરવા કરતો નથી. ક્યારેક મનમાં વિચારે કે આનું પરિણામ ઘણું ખોટું કે માહું આવશે, પરંતુ એ વિચાર એટલો પ્રબળ હોતો નથી કે જે એના ઈન્ડિયના આકર્ષણને દૂર હટાવી શકે. આમ, સામાન્ય માણસ કે સાધક સૌના જીવનમાં દોષ, વાસના કે વિકાર આવતા હોય છે અને તેથી એ જીણવું રસપ્રદ બને કે આ દોષોને કેવી રીતે દૂર કરી શકાય. આને માટે કેટલાક સાધકો રોજનીશી રાખતા હોય છે અને એ રોજનીશીમાં રાત્રે સૂતા પૂર્વે દિવસ દરમ્યાન બનેલી ઘટનાઓનો વિચાર કરીને પોતાની ભૂલો, દોષો અને સ્ખલનોની નોંધ કરતા હોય છે. જૈનદર્શન આને માટે ‘પ્રતિકમણ’ ની કિયા બતાવે છે; જેમાં વ્યક્તિ પાછળ જઈને, ભૂતકાળમાં જઈને પોતાના દોષોનું દર્શન અને એનું પ્રાયશ્વિત કરે છે.

સાધનાના પ્રારંભે સાધક જ્યારે પોતાના દોષોની નોંધ કરે છે, ત્યારે ઘણી વાર એ ગભરાઈ જાય છે. પોતાનામાં આટલા બધા દોષો રહેલાં છે એનો પહેલીવાર ઘ્યાલ આવે છે. પોતાનું જીવન કેવું દોષપૂર્ણ છે, એમ માનીને કેટલાક સાધક દુઃખી-દુઃખી થઈ જાય છે. જો કે દોષોની યાદીનો પ્રારંભ કરતી વખતે આવી પરિસ્થિતિથી ગભરાવવું જોઈએ નહીં.

આનું કારણ એ જ છે કે આજ સુધી આ દોષ તરફ લક્ષ કર્યું નહોતું. એ રાત્રે ફરી આ દોષ ના થાય એવા સંકલ્પ સાથે વ્યક્તિએ સૂઈ જવું જોઈએ અને પ્રાતઃકાળે ઉઠીને પહેલું કામ ગઈકાલે થયેલાં દોષોની યાદી જોઈ લેવાનું કરવું જોઈએ. એ પછી આ દોષો વિશે ઉંચું ચિંતન કરવું જોઈએ અને એ દિવસે આવા દોષોથી દૂર રહેવા માટે હઠ સંકલ્પ ધારણા કરવો જોઈએ. આમ છતાં આવો કોઈ દોષ થાય, તો એણે પ્રાયશ્ચિત લેવાની તૈયારી

રાખવી જોઈએ અને જરૂર લાગે તો કોઈ અત્યંત ભાવતી વાનગી કે કોઈ અત્યંત ગમતી વસ્તુનો ત્યાગ કરવો જોઈએ.

દોષોને દૂર કરવાની બાબતમાં કેટલાક લોકો પ્રતિ લેતા હોય છે, પરંતુ આ પ્રતિ લેતી વખતે વધુ સાવધાન થવું જોઈએ. જેમ કે પોતાની સ્વાદવૃત્તિને વશ કરવી હોય, તો ઘણી વ્યક્તિઓ ‘અમુક વસ્તુઓ ખાઈશ અને અમુક વાનગીઓ નહીં ખાઉં’ એવું મનમાં નક્કી કરતી હોય છે. એ નક્કી કર્યા પછી એમનું રસલોલુપ મન એમને સતત એ યાદ કરાવતું હોય છે કે આજે સ્વાદવૃત્તિ પર વિજય મેળવવા માટે તમારે અમુક વાનગીઓ ખાવાની નથી. એ પછી એ બીજાઓની સમક્ષ પણ પોતાના પ્રતિની વાત કરે છે અને આ રીતે પ્રતનો અહંકાર ધારણ કરીને વ્યક્તિ ‘આ નથી ખાવાનું’ એનું સતત સ્મરણ કરતો હોય છે. પ્રતિ ક્યારેય સ્વરૂપ પ્રસિદ્ધ માટે હોતું નથી. જો પ્રતિ દ્વારા વ્યક્તિ પ્રતની પ્રસિદ્ધ કરે, તો પ્રતિ દ્વારા પવિત્રતા, સાત્ત્વિકતા અને નિર્મણતા પામવાનો એનો હેતુ જળવાતો નથી. આ રીતે પ્રતનું સતત સ્મરણ એ ક્યારેક પ્રતભંગનું કરણ પણ બની જાય. વૃત્તિના દમનથી વૃત્તિ અણગી કરી શકતી નથી. કરણ કે વ્યક્તિને એ સતત બેચેન રાખે છે અને જો કષાય કે વિષયના નિમિત્ત મળે, તો એ ફરી પાછા પ્રવર્તે છે.

માયા, મોહ, લોભ, કોધ પર વિજય મેળવવાનો એક જુદો જ કીમિયો છે. બાળકો જઘડતા હોય, ત્યારે એમને માર મારીને ચૂપચાપ શાંત બેસાડી દેવાને બદલે એ બાળકોને કોઈ સુંદર રમતમાં પરોવી દેવા જોઈએ. શિક્ષકને એવો ખ્યાલ આવે કે બાળકોએ વર્ગમાં તોઝાન અને તકરાર કરી છે, તો એ વર્ગના વિદ્યાર્થીઓને સજા કરવાને બદલે એમની સમક્ષ પ્રેમ, દોસ્તી કે ભાઈચારાનું કોઈ ગીત ગાવું જોઈએ. જો હૃદયમાં વારંવાર

દ્વેષવૃત્તિ, કામવૃત્તિ કે સ્વાર્થવૃત્તિ થતી હોય તો એને દૂર કરવા માટે મૈત્રી-ભાવ, સંયમ અને પરમાર્થનો અનુકૂળ વિચાર કરવો જોઈએ. વળી, અંતરખોજ કરતા એવો અહેસાસ થાય કે મારામાં સ્વાર્થવૃત્તિ અને દ્વેષવૃત્તિ ઘણી છે, તો સમાજસેવાનું સત્કાર્ય હાથમાં લેવું જોઈએ.

સાધકને એમ લાગે કે મારામાં દ્યાનો છાંટો નથી, તો દ્યા ઉત્પન્ન થાય તેવું આચરણ અને વાંચણ કરવું જોઈએ. આ રીતે અનિષ્ટ પર વિજય મેળવવા માટે ઈષ્ટનો મહિમા કરવો જોઈએ. આમ થશે તો અનિષ્ટ આપોઆપ આથમી જશે. અશુભને હરાવવા માટે શુભ બળ પ્રગટાવવું જોઈએ.

આ રીતે મનમાં જે ભાવ અપૂરતા હોય, એની પૂર્તિ કરવા માટે પ્રયાસ કરવો જોઈએ. જે વિકાર વારંવાર પજવતો હોય, એ વિકાર જાગે કે તરત જ એનો ઉપચાર કરવો જોઈએ. જેમ કે કોઈ અહિત કરનારને જોઈને મનમાં પારાવાર કોધ જાગતો હોય, તો એ સમયે એ વ્યક્તિની ઉપેક્ષા કરો. આમ થશે તો એ વ્યક્તિને પણ ખ્યાલ આવશે કે પોતે કેવો છે અને ધીરે ધીરે એ વ્યક્તિ તરફનો આપણો કોધ ઓછો થતો જશે. નરસિંહ મહેતા, સંત તુકારામ કે આજના અનેક સંતોષે આ પ્રકારે વૃત્તિ પર વિજય મેળવ્યો છે. સાધકે પોતાના દોષોથી ગભરાયા વિના એ દોષોને ઓળખીને એને અણગા કરવા માટે આધ્યાત્મિક પુરુષાર્થ કરવો જોઈએ અને એ રીતે પોતાના મનની નિર્મણતા સાધવી જોઈએ. આથી જ સંત કબીરે તો કહ્યું છે, “માલા તિલક બનાય કે, ધર્મ વિચાર નાહિ, માલા બિચારી કયા કરે, મૈલ રહા મનમાંહિ !”

• • •

શરીરનો ખોરાક જેમ ભોજન છે, તેમ આત્માનો ખોરાક ભજન છે.

શ્રી પૂજ્યપાદ આચાર્ય વિરચિત
સમાધિતંત્ર - અમૃતરસપાન
(ક્રમાંક - ૨૫)

પ્રા. ચંદાબહેન વી. પંચાલી (બોટાડ)

પરમકૃપાળુદેવ યોગવીર, યોગધીર, યોગક્ષીર સ્વરૂપે સ્વરૂપયોગી પણે વિચયર્યા. ભીતરી યોગને પ્રગટ કર્યો. તે ભીતરી ભાવા હાથનોંખમાં છે.

“મારો સાચા ભિલ ગયા, છૂટ ગયે સંદેહ,
હોતા સો તો જલ ગયા, બિન કિયા નિજ દેહ.
સમજ, પિછેં સબ સરલ હૈ, બિનું સમજ મુશકીલ;

ये मुशकीली क्या कहुँ ?

ખોજ પિંડ બ્રહ્માંડકા, પતા તો લગ જાય;

યેહિ બ્રહ્માંડિ વાસના, જબ જાવે તબ...

આપ આપણું ભુલ ગયા, ઈન્સેં ક્યા અંધેર ?

સમર સમર અબ હસત હું, નહિ ભૂલેંગે કેર.
જહાં કલપના-જલપના, તહાં માનું દુઃખ છાંઈ,

ਮਿਟੇ ਕਲਪਨਾ - ਜਲਪਨਾ, ਤਥ ਵਸ਼ੂ ਤਿਨ ਪਾਈ।
ਹੋ ਜਵ ! ਕਿਆ ਈਅਥ ਹਵੇ ? ਹੋ ਈਅਥ ਵੱਖ ਮੁਲ;

જબ ઈચ્છા કા નાશ તબુ, મિટે અનાદિ ભૂલ.”

પરમ રહસ્યરૂપ આ વચ્ચનામૃત આત્મપ્રાપ્તિના

માગને ઉદ્ઘાટિત કરે છે. જે હતું તે નાશ પાયું. તેથી નિજ સ્વરૂપ દેહાદિથી ભિન્ન છે તે પ્રગટ થયું. અપૂર્વ ભેદજ્ઞાનની સમજણ સાધકને પ્રાપ્ત થાય છે.

શ્રી પૂજ્યપાદ આચાર્ય સમાધિશતકમાં
આત્મધર્મનું પ્રાગટ્ય કરે છે. આપણે શ્લોક સોળમાં
વિચાર્યુ કે હું અનાદિકાળથી આત્મ સ્વરૂપથી ચ્યુત
થઈને ઈન્દ્રિયો દ્વારા વિષયોમાં પડ્યો. વિષયોમાં લુભ્ય
થયો તેથી મેં મને જ્ઞાનાનંદ આત્મા તરીકે ઓળખ્યો
નહિ. ભવભમણમાં ભટક્યો. હવે આ ચક્કમાંથી મુક્ત
થવા, મુક્તભાવને અનુભવવા શ્લોક સત્તરમાં અપૂર્વ
સમજણ આપે છે :-

एवं त्यक्त्वा बहिर्वाचं त्यजेदन्तरशेषतः ।

एषः योगः समासेन प्रदीपः परमात्मनः ॥ १७॥

अन्वयः एवं बहिर्वाचं त्यक्त्वा अन्तः अशेषतः त्यजेत

एषः योगः समासेन परमात्मनः प्रदीपः

શબ્દાર્થ : એવં - એ પ્રમાણે, બહિર્વાચં - ભાવ્ય
 અર્થવાચક વચન-પ્રવૃત્તિને, ત્યક્ત્વા - છોડીને, અન્તઃ - અંતરંગ વચન પ્રવૃત્તિને, અશોષતઃ - સંપૂર્ણપણે,
 ત્યજેત - તજવી, એષઃ - આ, યોગઃ - યોગ-સમાધિ,
 સમાસેન - ટૂંકમાં, પરમાત્મનઃ - પરમાત્મ સ્વરૂપનો,
 પ્રદીપઃ - પ્રકાશક છે.

ભાષાન્તર : એ પ્રમાણે બાધ્ય વચન પ્રવૃત્તિનો ત્યાગ કરીને તથા અંતર વચન પ્રવૃત્તિનો ત્યાગ કરીને સંપૂર્ણપણે બંને પ્રવૃત્તિનો ત્યાગ કરીને, આ યોગ-સમાવિ ટુંકમાં પરમાત્મ સ્વરૂપનો પ્રકાશક-પ્રદીપ છે.

ભાવાર્થ : બાધ્ય વચન પ્રવૃત્તિના વિકલ્પો તેમજ અંતરંગ પ્રવૃત્તિના વિકલ્પોનો સંપૂર્ણ ત્યાગ કરીને ચૈતન્ય સ્વરૂપમાં એકાગ્ર થવું તે યોગ છે, તે સમાધિ છે. આ યોગ જ પરમાત્મ સ્વરૂપનો પ્રદીપ છે - દીપક છે. બાધ્ય વચન વ્યાપાર એટલે બાધ્ય વિકલ્પો - હું દેહ છું; સ્ત્રી, પુત્ર, પરિવાર મારા છે; સંપત્તિ ઈત્યાદિ મારા છે એવા બાધ્ય વિકલ્પ તે બહિર્જલ્ય છે. તથા અંતર વિકલ્પો - હું સુખી છું, દુઃখી છું, ગુરુ છું, અમુકનો શિષ્ય છું એ બધા અંતરજલ્ય છે. તેને ત્યજીને જ્ઞાન સ્વરૂપી અવિનાશી આત્મામાં એકાગ્ર થવું તે યોગ છે. તે નિર્વિકલ્પ સમાધિ છે. આ યોગ પરમાત્મસ્વરૂપને પ્રકાશવા દીપક સમાન છે.

શ્રી પૂજ્યપાદ આચાર્ય યોગને પ્રદીપ કહ્યો છે.
દીપક નિશ્ચયથી પોતાના સ્વરૂપને પ્રકાશે છે, તેમ

યોગ નિજ આત્મસ્વરૂપને પ્રકાશે છે. જે સમયે આત્મા બાધ્ય-અંતરંગ વિકલ્પોનો ત્યાગ કરીને બાધ્ય તેમજ અંતરંગ વૃત્તિને તજી એકાગ્ર થાય છે ત્યારે શુદ્ધ ચૈતન્યદેવને દેખે છે, જ્ઞાણે છે, અનુભવે છે.

વિશેષાર્થ : આચાર્યદિવે સંકેપમાં આત્મસ્વરૂપનો અનુભવ કેવી રીતે થાય તેની સ્વરૂપ સમજણ આપી છે. બાધ્યજલ્ય અને અંતરજલ્યનો સંપૂર્ણ ત્યાગ થાય, જેથી સાધકનું ધ્યેય માત્રને માત્ર આત્મા જ છે તેની પ્રતીતિ થાય. તેથી સાધકને અતિ ટૂંકમાં પ્રક્રિયા બતાવી. સાધક બાધ્યજલ્યને ત્યજી શકે છે, પણ અંતરજલ્યમાં રોકાઈ જાય છે, તેથી યોગ સિદ્ધ થતો નથી. અંતરસાહસ એકંકું કરી અંતરજલ્યને સર્વર્થા ત્યાગે તો નિજ ભગવાનના દર્શન થાય છે.

(૧) બહિર્વાચ ત્યક્ત્વા - બાધ્ય વાચાને છોડીને. વાચાના ચાર ભેદ છે :

૧. પરાવાચા, ૨. પશ્યન્તિ વાચા, ૩. મધ્યમાવાચા, ૪. પરાવાચા.

મુખથી જે વાચા બોલાય છે તે વૈખરીવાચા છે. અંતરમાં સૂક્ષ્મ વિકલ્પ ઉઠે છે, ચિંતન રૂપ જે વાચા છે તે પશ્યન્તિ અને મધ્યમા વાચા છે અને આત્મપ્રાપ્તિ પદ્ધીની પરાવાચા છે.

બાધ્ય વચન, પ્રવૃત્તિ કે સ્વી, પુત્ર, પરિવાર મારા છે; મને પ્રાપ્ત થયેલી સંપત્તિ મારી છે એમ માની તેમાં કાંઈ ફેરફાર થાય એટલે બાધ્ય વચનો બોલે. આ સારા છે, આ કોધી છે, આ માનથી ભરેલા છે એવું બાધ્યભાવને જોઈને જે બોલાય છે તે બાધ્યવાચા છે. જે સાધક આત્મસ્વરૂપના અનુભવ પ્રતિ પગલા માંડે છે તેને આ બાધ્યવાચાનો ત્યાગ અવશ્ય કર્તવ્ય છે.

(૨) અન્તઃ અશેષતઃ ત્યજેત્ - અંતરવાચાને સંપૂર્ણપણે છોડવી જોઈએ. જે બહિર્જલ્ય છોડે છે તે સાધક સાધનામાં વિકાસ સાથે છે. સાધકે પદ્ધી અંતરજલ્યને છોડવા જોઈએ. હું સુખી છું, મારી પાસે હામણમ બધું જ છે અથવા હું દુઃખી છું, દુઃખમાં પીડાઉં છું, હું ગરીબ છું, બીજા પૈસાપાત્ર છે, હું ગુરુ

છું, બધાને માર્ગ બતાવું છું, હું શિષ્ય છું, ગુરુની સેવામાં છું. તેનાથી આગળ વધી સાધક ચિંતન, મનન-નિદિધ્યાસન આદિ કિયામાં ચિંતને લગાવે છે. અંતર વિકલ્પ ઉઠે છે કે નિરંજન નિરાકાર છું. હું જ્ઞાનાંદ સ્વરૂપી આનંદધન છું. આનંદમય, અનંત અનંત શુણનો પિડ હું આત્મા છું. એમ જ અનુભવે કે મારા સદ્ગુરુએ સમજાવ્યો એવો હું આત્મા છું. પરિપૂર્ણ છું. અનંત ચતુષ્ય ધારક છું. આ પણ અંતરજલ્ય હોવાથી નિજ સ્વરૂપનો યોગ બનતો નથી.

આચાર્યદિવે અતિ સૂક્ષ્મતાથી ટૂંકમાં આત્મ-અનુભવનો શ્રેષ્ઠ માર્ગ દર્શાવ્યો છે. જીવ બહિર્જલ્યનો ત્યાગ કરી શકે છે. મૌની બની જાય; જેથી બાધ્ય જલ્ય બંધ થાય છે, પરંતુ અંતર જલ્ય ચાલુ રહે છે.

દ્વાનાત : ગુરુ અને શિષ્ય એક ગામથી બીજે ગામ જતાં, અમુક સમય રોકાઈને અન્ય ગામમાં પગે ચાલીને વિહાર કરતા હતા. લાંબું અંતર કાપીને ગુરુ અને શિષ્ય એક ગામમાં આવ્યા. લાંબા અંતરને કારણે ગુરુને થાક લાગેલો - શિષ્યે મૂક સેવા કરી ને ગુરુ-આજાથી બિક્ષા માટે બિક્ષાટન કરે છે. ત્યાં એક ઘરમાં બોલતો પોપટ જોયો. પોપટ કહે, “આવો મહારાજ.” બીજું વાક્ય બોલ્યો, “માજી ! સાધુ આવ્યા છે. બિક્ષાદાન આપો.” માજી બહાર આવ્યા. તેના ત્રણ દીકરા હતા. પોપટે બિક્ષાદાન દીધું તે જોયું. જીવારે સાધુ ઘરની બહાર નીકળતા હતા ત્યારે પોપટ બોલ્યો, “તમારી સાથે કોઈ છે ?” “હા, મારા ગુરુજી છે.” પોપટ કહે, “તેને પૂછતાં આવજો કે મારી મુક્તિ કેવી રીતે થાય ? આ પાંજરામાંથી કેવી રીતે છૂટી જાઉં. ગુરુને પૂછીને કાલે મને જવાબ આપજો.”

શિષ્ય બિક્ષા લઈને ગુરુ સમીપે આવે છે. સદ્ગુરુને પોપટનો પ્રક્ષણ પૂછે છે. ગુરુ તરત નીચે ઢળી જાય છે. અવાચક થઈ જાય - કંઈક બોલે છે, પુનઃ બેભાન સ્વરૂપ થઈ જાય છે. શિષ્ય જોઈ રહે છે. તેમને પવન નાખે છે. થોડીવાર પદ્ધી ભાનમાં આવે છે. શિષ્ય કાંઈ સમજતો નથી. બિક્ષાથી ભોજન કરી

બીજે દિવસે શિષ્ય પોપટ પાસે જાય છે. પોપટ તુરત પૂછે છે, “મહારાજ મારો જવાબ લાવ્યા ?” શિષ્ય કહે, “મેં ગુરુને આ વાત કરી ગુરુદેવ ઢળી પડ્યા. કંઈક બોલ્યા - બેભાન થઈ ગયા. પછી જાગૃત થયા.” પોપટે આખી વાતને અંતરમાં ગ્રહણ કરી. મહારાજ ભિક્ષા લઈને ગયા પછી પોપટ કંઈક અસ્પષ્ટ બોલ્યો અને બેસવાની ભૂંગળી પરથી નીચે પાંજરામાં પડી ગયો. બેભાન થઈ ગયો. માણ અને તેના દીકરાઓએ આ સ્થિતિ જોઈ. તેઓએ પાંજરુ બહાર અગાશીમાં મૂક્યું અને દ્વાર ખોલી નાખ્યું. થોડી ક્ષણો પોપટ અંદર રહ્યો અને દ્વારથી મુક્ત થયો.

દાખાનથી બોધ વિશેષ રહ્યસ્યમય છે. અસ્પષ્ટ બોલવું તે બહિર્જલ્ય છે. તે છોડી અંતરજલ્યમાં અન્ય વિચાર કર્યા વિના બેભાન થઈ પડ્યો રહ્યો. અર્થાત્ બધા વિકલ્પથી મુક્ત થયો ત્યારે પાંજરામાંથી ઉત્તે આકાશગામી બન્યો. સાધક જ્યારે બહારના તથા અંતરના વિકલ્પથી મુક્ત થાય છે ત્યારે નિજ આત્મસ્વરૂપે પહોંચે છે. ભવભ્રમણથી મુક્ત ચૈતન્ય, આનંદમૂર્તિ, પરિપૂર્ણ સ્વરૂપને પામી શકે છે.

અશોષતઃ આ ભાવ મહાત્વપૂર્ણ છે. સંપૂર્ણપણે, સર્વથા અંતર જલ્યનો ત્યાગ જરૂરી છે. જો અંશે પણ અંતરજલ્ય હોય તો ચૈતન્યાનુભવ શક્ય જ નથી. વિદ્યાર્થી અભ્યાસ કરતો હોય- છત્રીસ ગુણાંક પાસ થવાનું હોય, તેને પાંત્રીસ ગુણાંક આવે તો તે ઉત્તીર્ણ ગણાતો નથી. માત્ર એક જ ગુણાંકની અધૂરાશ છે. તેવી રીતે સાધક વૃદ્ધિ પામતો નિર્વિકલ્પ જેવું તેને લાગે પણ એક શુભ વિકલ્પ નિર્વિકલ્પ કહી શકાય નહિ. શ્રી પૂજ્યપાદ આચાર્યદિવે સમાસેન સંક્ષેપમાં સાગરને ગાગરમાં ભરી દીધો છે.

પૂજ્ય બેનશ્રી ચંપાબેનની તીવ્ર દાસ્તિ કહે છે, “હે આત્મા ! તારે જો વિભાવથી છૂટી મુક્તદશા પ્રાપ્ત કરવી હોય તો ચૈતન્યના અભેદ સ્વરૂપને ગ્રહણ કર. દ્રવ્યદાસી સર્વ પ્રકારની પર્યાયને દૂર રાખી એક નિરપેક્ષ સામાન્ય સ્વરૂપને ગ્રહણ કરે છે; દ્રવ્યદાસીના

વિષયમાં ગુણભેદ પણ હોતા નથી. આવી શુદ્ધ દાસ્તિ પ્રગટ કર. આવી દાસ્તિ સાથે વર્તતું જ્ઞાન વસ્તુમાં રહેલા ગુણો તથા પર્યાયોને, અભેદ તેમજ ભેદને વિવિધ પ્રકારે જાણો છે. લક્ષણ, પ્રયોજન ઈત્યાદિ પ્રકારે અપેક્ષાએ ગુણોમાં ભિન્નતા છે અને વસ્તુ અપેક્ષાએ અભેદ છે એમ જ્ઞાન જાણો છે. આ આત્માની આ પર્યાય પ્રગટ થઈ, આ સમ્યગ્રદર્શન થયું, આ મુનિદશા થઈ, આ કેવળજ્ઞાન થયું એમ બધી મહિમાવંત પર્યાયોને તેમજ અન્ય સર્વ પર્યાયોને જ્ઞાન જાણો છે. આમ હોવા છતાં શુદ્ધ દાસ્તિ (સામાન્ય સિવાય) કોઈ પ્રકારમાં રોકાતી નથી. સાધક આત્માને ભૂમિકા પ્રમાણે દેવ-ગુરુના મહિમાના, શ્રુત ચિંતવનના, અણુવ્રત-મહાવ્રતના ઈત્યાદિ વિકલ્પો હોય છે પણ તે જ્ઞાયક પરિણાતિને બોજા રૂપ છે. કારણ કે સ્વભાવથી વિરુદ્ધ છે. અધૂરી દશામાં તે વિકલ્પો હોય છે. સ્વરૂપમાં એકાગ્ર થતાં નિર્વિકલ્પ સ્વરૂપમાં વાસ થતાં તે બધા છૂટી જાય છે. પૂર્ણ વીતરાગ દશા થતાં સર્વપ્રકારના રાગનો કય થાય છે - આવી સાધકદશા પ્રગટ કરવા યોગ્ય છે.”

સાધક આત્મા અંતરજલ્યથી મુક્ત થશે ત્યારે જ નિર્વિકલ્પ અનુભૂતિના પ્રદેશમાં પ્રવેશ કરી શકશે. ગુરુ ગૌતમપ્રભુ મુનિદશામાં વિચરતાં હતાં છતાં ચારિત્રમોહના રાગનો વિકલ્પ કેવળજ્ઞાન પ્રગટ થવામાં બાધા રૂપ હતો. તે છૂટે છૂટકો છે.

દર્શનમોહ છોડવાના ઈચ્છક સાધકને તેની ભૂમિકાએ અંતરજલ્યને અશોષતઃ છોડવા આવશ્યક છે. પૂ. સોગાનીજીની અભેદ દાસ્તિ પ્રકાશે છે, “પરિણામનું કાર્ય પરિણામ કરશે. તમે તેની દરકાર છોડો. તમે તો પોતાના નિત્ય ધરમાં જ બેસી રહો. પોતાના ધરમાં (દ્રવ્ય સ્વભાવમાં) બેસે તો બધું સહજ જ સહજ છે. પરિણામના ચશમા પહેર્યા છે તેથી પરિણામ રૂપ જ (પોતે) ભાસે છે. અપરિણામી ભાસતો નથી.”

આ કાર્ય એટલે સમાધિ અથવા યોગ. આ શ્લોકમાં આચાર્યદિવ યોગ-સમાધિની તીખી તીવ્ર દાસ્તિ દરશાવી છે. (ક્રમશઃ)

સ્થિતપ્રકા મહાત્માના લક્ષણો - એક ચિંતન

(ક્રમાંક - ૧૪)

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ પૂજ્ય બહેનશ્રી ડૉ. શર્મિષ્ટાબેન સોનેજી ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

વિહાયકામાન્ય: સર્વાન્યુમાંશ્વરતિ નિઃસ્પૃહ: ।
નિર્મમો નિરહંકાર: સ શાંતિમધિગચ્છતિ ॥
 - શ્રી ભગવદ્ગીતા અ. - ૨/૭૧

એષા બાહ્યી સ્થિતિ: પાર્થ નૈનાં પ્રાપ્ય વિમુહ્યતિ ।
સ્થિત્વાસ્યામંતકાલેઽપિ બ્રહ્માનિર્વાણમૃચ્છતિ ॥
 - શ્રી ભગવદ્ગીતા અ. - ૨/૭૨
 (ગુજરાતી અનુવાદ)

ઇઠોડીને કામના સર્વે, ફરે જે નર નિઃસ્પૃહ; અહંતા - મમતા મૂડી, તે પામે શાંતિ ભારત - ૭૧ આ છે બ્રહ્મદશા એને, પામ્યે ના મોહમાં પડે; અંતકાળેય એ રાખી બ્રહ્મનિર્વાણ મેળવે. - ૭૨

શબ્દાર્થ: જે પુરુષ બધી કામનાઓ (ઇઠ્યાઓ)ને ઇઠોડીને નિઃસ્પૃહ, અહંકાર અને મમત્વરહિત થઈ (અહંભાવ, મમત્વભાવ રહિત થઈ) વ્યવહાર કરે છે એ જ શાંતિ પ્રાપ્ત કરે છે. - શલોક-૭૧

હે અર્જુન ! આ જ બ્રહ્મને પ્રાપ્ત થયેલ પુરુષની સ્થિતિ છે. એને પ્રાપ્ત થઈને કોઈ મોહિત થતું નથી. અંતકાળમાં પણ આ સ્થિતિમાં રહીને એ બ્રહ્મનિર્વાણને (મોક્ષને) પામે છે. - શલોક-૭૨

ભાવાર્થ - વિશેષ વિચારણા

જે સાધક - મુમુક્ષુ સર્વ ઇઠ્યાઓ તથા સ્વાર્થનો ત્યાગ કરે છે, તે 'હું' તથા 'મારાપણા'નો ભાવ ઇઠોડી દે છે અને સૌ સાથે સમતાભાવથી વ્યવહાર કરે છે, તેને જ સાચી શાંતિ મળે છે.

- વિષયોં કી આશા નહિ જિનકે, સાભ્યભાવ ધન રખતે હૈ, નિજ-પરકે હિત સાધન મેં જો, નિશાદિન તત્પર રહતે હૈ; સ્વાર્થ ત્યાગ કી કઠિન તપસ્યા, બિના ખેદ જો કરતે હૈ, ઐસે જ્ઞાની સાધુ જગત કે દુઃખ સમૂહ કો હરતે હૈ.

- 'મેરી ભાવના' શ્રી જુગલકિશોર મુખાર

- અહો સમદદ્ધિ આત્મા, કરે કુટુંબ પ્રતિપાણ, અંતર્ગત ન્યારો રહે, (જિમ) ધાવ જીવાવે બાળ.
- શ્રી બૃહ્દ આલોચના

ઇઠ્યાઓ-કામનાઓ-વાસનાઓ આ જીવને આકૃણાયાકુળ કરી દે છે. મન અશાંત બની જાય છે અને ઇન્દ્રિયો દ્વારા વિષયોની પાછળ દોડવા લાગે છે. પ્રત્યેક ઇન્દ્રિયના જુદા જુદા વિષયોના ભોગો ભોગવવાની તૃષ્ણાને કારણે જીવ મૂઢ બની જાય છે.

- સોચા કરતા હું, ભોગોં સે, બુઝ જાયેગી ઇઠ્યા જવાલા, પરિણામ નિકલતા હૈ લેકિન, માનોં પાવક મેં વી ડાલા.

- શ્રી દેવશાખાશુરુ જ્યમાલા

જે મનુષ્ય-સાધક-મહાત્મા નિઃસ્પૃહ હોય તે નિષ્ઠામભાવથી સત્કર્મો - શુભકર્મો કરે છે તથા બધા જગતના વ્યવહાર પણ નિષ્ઠામ ભાવથી કરે છે. આ કારણથી નિઃસ્પૃહ મહાત્માનો સર્વ વ્યવહાર શુદ્ધ, સહજ અને ઉચ્ચકોટિનો હોય છે. નિરંતર શુભભાવોમાં રહેવાથી અને આત્મલક્ષ સહિત સર્વકાર્યો કરવાથી મન શાંત તથા નિર્મણ બની જાય છે. એવું શાંત-નિર્મણ મન સહજતાથી આત્મધ્યાનમાં લાગી જાય છે અને સાચી શાંતિનો અનુભવ કરે છે. આવા સંતો કેવા હોય છે ?

- ચાહ ગઈ ચિંતા ગઈ, મનવા બેપરવાહ, જિનકો કણુ ન ચાહિયે, વો શાહન કા શાહ.

અનાદિકાળથી આ જીવને અજ્ઞાન, અહંકાર અને મમત્વના સંસ્કાર લાગેલા છે. અહંકાર-અહંભાવને લીધે મમત્વભાવ થાય છે અને મમત્વને કારણે ઇઠ્યાઓ-કામનાઓ-તૃષ્ણાઓ જન્મે છે. જો આ અહંભાવ અને મમત્વભાવ દૂર થાય તો સર્વ

ઈચ્છાઓનો નાશ થઈ જશે. પરમકૃપાળુદેવ વચનામૃત
પત્રાંક - ૪૮૩માં એનું વિજ્ઞાન સમજાવ્યું છે. યથા-

“અનાદિ સ્વર્ણદશાને લીધે ઉત્પન્ન થયેલો
એવો જીવનો અહંકાર, મમત્વભાવ તે નિવૃત્ત થવાને
અર્થે આ છ પદની જ્ઞાનીપુરુષોએ દેશના પ્રકાશી છે.”
આ છ પદ નીચે પ્રમાણે કહ્યાં છે :

“આત્મા છે, આત્મા નિત્ય છે,
આત્મા (કર્માનો) કર્તા છે, આત્મા ભોક્તા છે,
મોક્ષ છે અને મોક્ષનો ઉપાય છે.”

ઉપર પ્રમાણે સુવિચારણા કરવાથી જીવનો અહંકાર-મમત્વભાવ નાશ પામે છે અને તેવો સાધક સમ્યગુદર્શનને પ્રાપ્ત કરે છે. સમ્યગુદર્શન (આત્મદર્શન)ને પ્રાપ્ત થઈ ક્રમે કરીને પરમશાંતિધામ-સિદ્ધલોકમાં બિરાજમાન થઈ જાય છે.

“જ્યાં પ્રગટે સુવિચારણા, ત્યાં પ્રગટે નિજજ્ઞાન;
જે જ્ઞાને કશ્ય મોહ થઈ, પામે પદ નિવાણા.”

— શ્રી આત્મસિદ્ધિશાસ્ત્ર ગાથા-૪૧

આવા જ્ઞાનીપુરુષનું વર્ણન નીચે પ્રમાણે શ્રી ‘સમયસાર કળશ’ - ૧૫૩ના આધારે અધ્યાત્મ પંડિતવર શ્રી બનારસીદાસજીએ ‘શ્રી સમયસાર નાટક’માં કર્યું છે :

“જે નિજ પૂરવ કર્મ ઉદ્દે, સુખબુન્જત ભોગ ઉદાસ રહેંગે,
જે દુઃખમે ન વિલાપ કરે, નિર્બેર હિયે તન તાપ સહેંગે;
હૈ જિનકે દઢ આત્મજ્ઞાન, કિયા કરિકે ફલ કો ન ચહેંગે,
તે સુવિષ્ણાળ જ્ઞાયક હૈ, તિનકો હમ તો કર્તા ન કહેંગે.”

- શ્રી સભ્યસાર નાટક નિર્જાહાર - ૪૫

આ પ્રમાણે શ્લોક-૭૧ની વિચારણા પૂરી કરી.
સ્થિતપ્રણ દશાનો અંતિમ શ્લોક નં-૭૨ તેને અંત-
મંગળદુપે સમજ્ઞાએ, વિચારીએ અને જીવનમાં તેવી
દશા માપી કરવાનો અપ્રતિમ પરષાર્થ ફરજીએ.

હે અર્જુન ! આ પ્રમાણે સ્થિતપ્રક્ષ મહાત્માની સ્થિતિ હોય છે. આ સ્થિતિ પ્રાપ્ત થયેલ મહાત્મા-વર્માનાને કદ્યાપિ મોહ થતો નથી. કારણ કે મોહનં

કારણ અજ્ઞાન તે તેમનું નષ્ટ થઈ ગયું છે.

ઉપસંહાર - બોધરૂપ ગાથાઓ :

- “ઉપજે મોહ વિકલ્પથી, સમસ્ત આ સંસાર; અંતર્ભુખ અવલોકતાં, વિલય થતાં નહિ વાર.”
— અંતિમ સંદેશ - શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર
 - “ધૂં એક શુદ્ધ મમતવહીન, હું જ્ઞાનદર્શન પૂર્ણ ધૂં, એમાં રહી સ્થિત, લીન એમાં, શીଘ્ર આ સૌ કથ કરું.”
— શ્રી સમયસાર ગુજરાતી અનુવાદ)
 - આજું ઉત્તરં રમ લું નિજ મેં.

निज की निज में दविधा ही क्या ।

निज अनुभव रस से सहज तुप्त,

मैं सहजानंद-स्वरूपी हूँ।

- श्री सहजानंदजी वर्णीजी

- મોહભાવ કય હોય જ્યાં, અથવા હોય પ્રશાંત; તે કહીએ જ્ઞાની દશા, બાકી કહીએ ભાંત. સકળ જગત તે એંઠવત્ત, અથવા સ્વખન સમાન;

શાન્દોરા, ગાડો વાચારા.

— શ્રી જ્ઞાનસરદારા.ના. ૧૯૮-૧૯૭
 વાચકમિત્રો ! સ્થિતપ્રણ મહાત્માની ઉચ્ચ્ય
 દશાની વિચારણાને અહીં વિરામ આપીએ છીએ. આવા
 મહાત્માની અલોકિક દશાનું વર્ણન વાણી દ્વારા થઈ
 શકે નહીં કારણ કે તે અનુભવની દશા છે. ઇતાં વાણીથી
 જેટલી કહી શકાય તેટલી શ્રી કૃષ્ણ ભગવાને ગીતામાં
 યથાતથ્ય કહી છે. ઉપરોક્ત અનુચ્ચિતન શ્રી ભ.ગી.ની
 વિશિષ્ટ ટીકાઓના આધારે કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે.
 તેમાં અમારી અલ્યમતિને કારણે ગુટિઓ રહી ગઈ
 હોય તે માટે ક્ષમાપ્રાર્થી છીએ.

આ અનુચિતન સાધકોને સત્પુરુષો - સ્થિતપ્રજા મહાત્માઓને ઓળખવામાં સહાયભૂત બને તથા અમારી સુવિચારણાની શક્તિને વેગ મળો એ જ શ્રી પ્રભ-ગર પ્રત્યે નમ્ર નિવેદન. (પાઠ)

॥ ਸਾਹਿਬ ਪੰਜਾਬ ॥

શ્રી આનંદધન ચોવીશી

અશોકભાઈ પી. શાહ

(ગતાંકથી ચાલુ...)

શ્રી મુનિસુવ્રત સ્વામી સ્તવન

સ્તવનની પહેલાંની ગાથાઓમાં આપણે જોયું કે આત્માના સ્વરૂપ વિશે એકાંતિક અભિપ્રાયો ધરાવતા જગતના વિભિન્ન ધર્મભતોની માન્યતાઓ કઈ રીતે ભાંતિગત હતી તે યોગીશ્વર આનંદધનજીએ સુયુક્તિઓ દ્વારા સાબિત કર્યું. આવી ભાંતિઓની ભૂલભૂલામણીમાં ‘ચિત્ત સમાધિ’ રૂપ આપણા મૂળ લક્ષ્યથી ક્યાંક દૂર ફેંકાઈ જઈએ તો ? એવા સંકટથી બચવા આનંદધનજીએ પ્રભુને જ પ્રાર્થના કરી કે હે પ્રભુ ! મારે તો મારી ચિત્તસમાધિ માટે આપનું જ શરણ છે, કારણ કે આપના વિના તત્ત્વનું વાસ્તવિક નિરૂપણ કરવા બીજું કોઈ સમર્થ નથી.

આનંદધનજીનો વીતરાગ દર્શન પ્રત્યેનો પક્ષપાત નથી પણ બરેખર તો વિવેકપૂર્ણ નિર્ણયથી થયેલ સત્ય-ગ્રાહીપણું જ છે. તીર્થકર ભગવંતો પ્રત્યેના તેમના આ અતૂટ વિશ્વાસને સમર્થન આપતા પરમકૃપાળુદેવ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીના કેટલાક નિમ્નલિખિત વચનામૃતો જોઈશું તો આપણી પણ વીતરાગી દેવ-ગુરુ-ધર્મની શ્રદ્ધા દઢ થશે.

(૧) શ્રી જિને જે આત્માનુભવ કર્યો છે અને પદાર્થના સ્વરૂપ સાચાનાર કરી જે નિરૂપણ કર્યું છે તે, સર્વ મુમુક્ષુ જીવે પરમકલ્યાણને અર્થે નિશ્ચય કરી વિચારવા યોગ્ય છે. (પત્રાંક-૫૫૧)

(૨) નિર્ધિના વચનામૃતો તત્ત્વમાં પરિપૂર્ણ છે. જિનેશ્વરોને એવું કોઈ પણ કારણ નહોતું કે જે નિમિત્તે તેઓ મૃપા કે પક્ષપાતી બોધે;

તેમ એઓ અજ્ઞાની ન હતા, કે એથી મૃપા બોધાઈ જવાય. (મોક્ષમાળા-શિક્ષાપાઠ-૮૪)

- (૩) જૈનની તુલ્ય એકકે દર્શન નથી. આમ કહેવાનું કારણ શું ? તો માત્ર તેની પરિપૂર્ણતા, નીરાગિતા, સત્યતા અને જગતહિતસ્વિતા. (શિક્ષાપાઠ-૮૫).
- (૪) વીતરાગનો કહેલો પરમ શાંત રસમય ધર્મ પૂર્ણ સત્ય છે, એવો નિશ્ચય રાખવો. (પત્રાંક-૫૦૫)

આવા પરમ આપ્ત એવા શ્રી મુનિસુવ્રત ભગવાન આનંદધનજીને તેમના ‘ચિત્ત સમાધિ’ માટેના પ્રશ્નનો શું પ્રત્યુત્તર આપે છે તે હવે જોઈએ: વળતું જગતગુરુ ઈણિપેરે ભાખે, પક્ષપાત સબ છાંડી; રાગદ્રેષ મોહ પખ વર્જિત, આતમશું રઢ મંડી.

— મુનિસુવ્રતો ૮

શબ્દાર્થ : જગતગુરુ પ્રત્યુત્તરમાં આ રીતે બોધે છે કે સર્વ પક્ષપાતને છોડીને, રાગ-દ્રેષ અને મોહનો પક્ષ ત્યાગી આત્માનું રટણ કરવામાં મંડી પડો. (વળતું ભાખે = વળતો ઉત્તર આપે છે; જગતગુરુ = જગતગુરુ, ત્રિલોકનાથ; છાંડી = છોડીને, પખ = પક્ષ; વર્જિત = ત્યાગીને; આતમશું = આત્માનું, આત્મામાં; રઢ મંડી = એક જ વસ્તુનું વારંવાર રટણ કરવામાં મંડી પડવું.)

ભાવાર્થ : આનંદધનજીએ ગાથા-૭માં પ્રભુને ચિત્તસમાધિના ઉપાય માટે વિનંતી કરી. પ્રભુ પણ ભક્તની આવી એકનિષ્ઠ તત્ત્વજ્ઞાસા જોઈ તેનો એવો સચોટ, ટૂંકો પણ રામબાણ ઉપાય બતાવે છે કે સત્તનો જિજ્ઞાસુ અનેક દર્શનોનાં વિકલ્યમાં પડ્યા વગર સીધો આત્મ સમાધિમાં લાગી જાય.

પ્રભુ ‘ધીણી પેરે ભાબે’ અર્થातું આ રીતે
પ્રતિબોધે છે કે હે ભવ્ય ! હવે સર્વ દાર્શનિક
પક્ષપાતોના વિકલ્પોને છોડી દે; રાગ, દ્રેષ્ટ અને
મોહના પક્ષને પણ કાયમને માટે તિલાંજલિ આપી
દે. સર્વ પક્ષપાતનો પક્ષાતિકાંત કરીને રાગ-દ્રેષ્ટ-
મોહથી રહિત એવા તારા એકમાત્ર શુદ્ધ અંતરાત્મા
તરફ દષ્ટિ કરી, તારા પોતાના સ્વરૂપનું, નિશ્ચાત્માનું
પ્રેમપૂર્વક રટણ કરવામાં મંડી પડ. શુદ્ધાત્માની જ
ધૂણી ધ્યાવ. હે આનંદઘન ! અન્ય દર્શનોની
માન્યતાનું નિરાકરણ કરી તેં યથર્થ તત્ત્વનિર્ણય
તો કરી લિધો છે. તો હવે તારા મૂળ કર્તવ્ય ઉપર
લક્ષ આપ કે સર્વ પ્રકારના રાગ-દ્રેષ્ટને છાંડી દ્રવ્ય-
ગુણ-પર્યાય યુક્ત સત્તુ એવા તારા જ શુદ્ધાત્માનું
જ્ઞાન અને શ્રદ્ધા કરી તેમાં જ ઉપયોગને સ્થિર કર.
‘આતમશું ૨૮ મંડી’ એકમાત્ર આત્માની જ ધૂન
લગાવ ! સૌને યાદ હશે કે આનંદઘનજીએ શ્રી
શ્રેયાંસનાથ સ્તવનમાં પણ આ પુરુષાર્થપ્રેરક શબ્દો
મૂક્યાં હતાં કે “ભાવ અધ્યાત્મ નિજ ગુણ સાધે,
તો તેહશું ૨૮ મંડો રે.”

ખરેખર તો સર્વ પક્ષપાત છાંડી, રાગ-દ્રેષનો
ત્યાગ કરી સ્વાનુભવમાં લીન રહેવું એ જ
દ્વારણાંગનો સાર છે. તેથી જ શ્રીમદ્ રાજયંત્ર પત્રાંક
- ઉત્તમાં ફરમાવે છે કે “જ્યાં ત્યાંથી રાગ-દ્રેષ
રહિત થવું એ જ મારો ધર્મ છે; અને તે તમને
અત્યારે બોધી જઉ છું... પરમશાંતિપદને ઈચ્છાએ
એ જ આપણો સર્વસમૃત ધર્મ છે... હું કોઈ
ગયણમાં નથી; પણ આત્મામાં છું; એ ભૂલશો
નહીં.” “જિને કહેલા સર્વ પદાર્થના ભાવો એક
આત્મા પ્રગટ કરવાને અર્થે છે.” (પત્રાંક-૫૫૧).
વળી, ‘શ્રી ઉપદેશ રહસ્ય’માં ઉપાધ્યાય શ્રી
યશોવિજયજી કહે છે, “કેટલુંક કહીએ? જેમ જેમ
આ રાગદ્રેષનો નાશ વિશેષ કરી થાય તે તે પ્રકારે
પ્રવર્તનું એ જ આજ્ઞા જિનેશર દેવની છે.” (પત્રાંક-

૪૨૦). આનંદધનજીએ આ ગાથામાં સર્વ શાક્ષોના સારરૂપ પ્રભુની આ જ આજ્ઞાનો ઉલ્લેખ કર્યો છે અને હવે આગળ પ્રભુ વિશેષ શું પ્રતિબોધી છે તે કહે છે,

આતમ ધ્યાન કરે જો કોઉં, સો ફિર ઈણમેં નાવે;
વાગજાલ બીજું સહુ જાણો, એહ તત્ત્વ ચિત્ત લાવે.

— मुनिसुत्रतं ८

શબ્દાર્થ : જે કોઈ આત્માનું જો ધ્યાન કરે,
તો તે પછી ફરી આમાં, એટલે કે સંસારમાં ન પડે.
તે બીજું બધું શબ્દોની જાળ જાણે અને આત્મતત્ત્વને
જ ચિત્તમાં લાવે. (કોઉ = કોઈ; સો = તે; ફિર =
ફરીથી; ઈથમે = આમાં, આ સંસારમાં; નાવે = ન
આવે; વાગજાલ - શબ્દોની જંજાળ)

ભાવાર્થ : ઉપર કહ્યા પ્રમાણે રાગદ્વેષને
ત્યજને જે કોઈ ભવ્ય જીવ જો આત્માનું જ નિરંતર
ધ્યાન કરે તો તે પરમાત્માનો લઘુનંદન એવો
સમ્યક્કજ્ઞાની બનીને ફરીથી ‘ઈશમેં નાવે’ - ફરી
સંસારના સંગ-પ્રસંગોમાં કે દાર્શનિક વાક્યાળમાં-
વાદવિવાદોમાં સપડાતો નથી; તેમાં કોઈ રસ પણ
ધરાવતો નથી. તે મહાત્મા જ્ઞાન-ધ્યાનમાં નિરંતર
પ્રવર્તતી માત્ર આત્મતત્ત્વમાં જ ચિત્ત પરોવી રાખે
છે. આત્માનો પ્રત્યક્ષ અનુભવ કર્યા પછી હવે તેને
શબ્દમાં મૂકવાની બહુ કડાકૂટમાં તે પડતા નથી.
અનુભવના વિષયને શબ્દોમાં કેટલું મુકાય !
નહિવત્ત. વળી, શબ્દજ્ઞાનની વાગજ્ઞણ એવી છે કે
જીવને જ્ઞાનમદ તરફ બેંચી જાય એવું પણ બની
શકે. તેથી એવી વાગજ્ઞણમાં ન પડતાં તે મહાત્મા
આનંદધનજીની જેમ આત્મધ્યાન અને
પ્રભુભક્તિમાં જ મસ્ત રહે છે. જ્ય, ત્ય, પૂજા,
નય, નિકોપ આદિ શબ્દોની વાક્યજ્ઞણથી પાર જઈ
તેના વાચ્ય એવા શુદ્ધાત્માના નિર્વિકલ્પ અનુભવ
તરફ તે ડગ મારે છે. આનંદધનજી શ્રી શ્રેયાંસનાથ
સ્તવનમાં કહે છે તેમ :

“શબ્દ અધ્યાતમ અરથ સુણીને,
નિર્વિકલ્પ આદરજો રે.”

તેમનું મૌન જ તેમની પરમ શાંતિ અને
આત્માનુભવનું ઘોતક બની જાય છે. ત્યાં સુધી કે
નવતત્ત્વની પરિપાટીરૂપ વ્યવહારને પણ છોડીને
એકમાત્ર “એહ તત્ત્વ ચિત લાવે” એકમાત્ર
આત્મતત્ત્વને જ ચિતમાં લાવીને તેમાં જ રમમાણ
થવા માટે તે કહે છે,

“તનુક્ત્વા નવતત્ત્વસન્તતિમિમામાત્માયમેકોસ્તુ નઃ”
(શ્રી સમયસાર કળશ-૬)

આમ, આત્માની ધૂન લગાવી આનંદધનજી
સ્તવનની પૂર્ણાઙ્ગૂહી કરતાં કહે છે,
જિષે વિવેક ધરી એ પખ ગ્રહિયો, તે તત્ત્વજ્ઞાની કહિયે;
શ્રી મુનિસુવ્રત કૃપા કરો તો, આનંદધન પદ લહિયે.

- મુનિસુવ્રતો ૧૦

શબ્દાર્થ : જે જીવ વિવેકને ધારણ કરી આ
પક્ષને ગ્રહણ કરે છે, તે તત્ત્વજ્ઞાની કહેવાય. હે
મુનિસુવ્રત સ્વામી ! આપ કૃપા કરો તો અમે
આનંદધન પદને પામીએ. (જિષે = જેષે; પખ =
પક્ષ; ગ્રહિયો = ગ્રહણ કર્યો; તત્ત્વજ્ઞાની = તત્ત્વજ્ઞાની,
આત્મજ્ઞાની; લહિયે = પામીએ, પ્રાપ્ત કરીએ)

ભાવાર્થ : વિવેક એટલે નિષ્પક્ષપાતપણે હેય-
જ્ઞેય-ઉપાદેયનો, સાર-અસારનો, પોતાના હિત-
અહિતનો વિચાર કરવો. અન્ય દર્શનોમાં રહેલ
એકાંત મત અને વીતરાગદર્શનમાં રહેલ અનેકાંત
મતનો કોઈ બેદભાવ વગર માત્ર સત્યના ગ્રાહી
બની સત્યનો ‘પખ’ - પક્ષ લેવા વિવેક અત્યંત
જરૂરી છે. તેને પ્રજ્ઞા પણ કહે છે. જે ભવ્ય સાધક
આ પ્રમાણે વિવેકને ધારણ કરી, સત્યાસત્યનો
નિર્ણય કરી, વીતરાગ ભગવંતના અનેકાંત પક્ષને
ગ્રહણ કરી આત્મતત્ત્વનો અનુભવ કરે છે તેને જ
ખરેખર તત્ત્વજ્ઞાની કે આત્મજ્ઞાની કહી શકાય.

માત્ર બુદ્ધિના સત્ત્રે તત્ત્વોનું જ્ઞાન કરવાથી તત્ત્વજ્ઞાની
નથી થઈ જવાતું. ભગવાને પ્રરૂપેલ તત્ત્વોનો
વિવેકપૂર્વક નિર્ણય કરી, અત્યંત શ્રદ્ધાપૂર્વક તેને
અનુસરી, પછી તેનો અનુભવ કરી પરમ શાંત
જ્ઞાનાનંદમય દર્શાને પામે તેને તત્ત્વજ્ઞાની કહેવાય.
તેમના અદ્ભુત લક્ષણો શ્રીમદ્ રાજ્યાંદ્રજીએ પત્રાંક-
૭૬ તથા ૮૦માં જણાવ્યા છે ત્યાંથી જિજ્ઞાસુઓ
વિશેષ અભ્યાસ કરી શકશે.

યોગીશ્વર આનંદધનજી આવા જ વિવેકવંત,
પ્રજ્ઞાવંત તત્ત્વજ્ઞાની મહાત્મા હતા. તેથી તેમનો
સ્વાભાવિક વિનયગુણ પણ એટલો ઉત્કૃષ્ટપણે
ઝીલ્યો છે કે પોતાના આત્મકલ્યાણમાં એકમાત્ર
શ્રી મુનિસુવ્રત ભગવાનને ઉત્કૃષ્ટ નિમિત્તરૂપે
અવધારી તેમની કૃપાથી જ મંગલમય મોક્ષની પ્રાપ્તિ
થશે એવો દાસત્વભાવ પ્રગટ કરે છે. વિનંતી કરતાં
કહે છે કે હે મુનિસુવ્રત સ્વામી ! આપ કૃપા કરો
તો અમે પણ આ વિવેકથી નિષ્પત્ત તત્ત્વજ્ઞાનના
ફળસ્વરૂપે આનંદના પિંડ સમા પરમાત્મપદને,
આનંદધનપદને પામીએ.

ખરેખર તો આ સ્તવન દ્વારા શ્રી
આનંદધનજી મહારાજે આપણા ઉપર કૃપા કરી છે
કે અન્ય દર્શનોની ભાંતિગત માન્યતાઓથી બચાવી,
વીતરાગદર્શનની શ્રદ્ધાનો વધુ દઢ કરાવી
આત્મોશતિનો માર્ગ ખુલ્લો કર્યો. તે માટે
આનંદધનજીને કોટિ કોટિ વંદન કરી આ સ્તવનની
વિચારણા અહીં વિરામ પામે છે.

આ વિચારણામાં મારાથી આનંદધનજીના
આશયથી કે વીતરાગમાર્ગથી અલ્ય પણ વિપરીત
લખાયું હોય તો સત્રદેવ-ગુરુ-ધર્મની સાક્ષીએ
ક્ષમાયાચના કરું છું.

॥ ઊં શાંતિઃ શાંતિઃ શાંતિઃ ॥

● ● ●

શ્રી ભક્તામર સ્તોત્ર (ક્રમાંક - ૬)

મહેન્દ્રભાઈ કે. ખંડાર

ભક્તામર સ્તોત્રનો મહિમા (ગાથા C-૧૦)

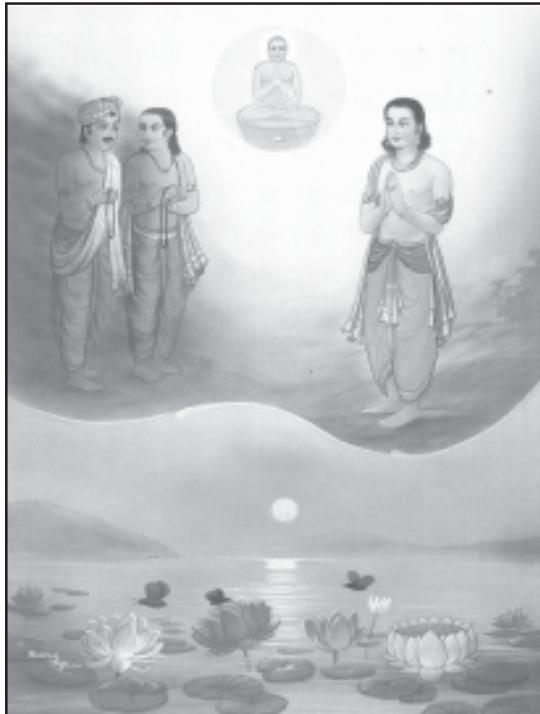
- **મૂળ શ્લોક :** ગાથા - ૬ (વસંતતિલકા)
 આસ્તાં તવ સ્તવનમસ્તસમસ્ત દોષં,
 ત્વત્પંકથાપિ જગતાં દુરિતાનિ હન્તિ ।
 દૂરે સહસ્ત્રકિરણઃ કુરુતે પ્રભૈવ,
 પદ્મમાકરેષુ જલજાનિ વિકાસભાંજિ ॥૧॥

● **શાંદાર્થ** : આસ્તાં - (દૂર) રહો, તવ - તારું (તમારું), સ્તવનમ् - ગુણોનું કીર્તન, અસ્ત - દૂર થયા છે જેમાંથી, સમસ્ત દોષ - સર્વ દોષ, ત્વત् - તારી (તમારી), સંકથા - સદ્ગવાર્તા (પ્રભુના ચરિત્રની વાત, કથન), અપિ - પણ, જગતામ् - લોકોના, પ્રાણીઓના, દુરિતાનિ - પાપોને, હન્તિ - હણે છે, દૂરે - દૂર હોવા છતાં, સહખકિરણઃ - સૂર્ય, કુરુતે - કરે છે, પ્રભા એવ - (સૂર્યનો) પ્રકાશ જ, પદમાકરેષુ - સરોવરમાં, જલજાનિ - કમળોને, વિકાસભાંજિ - વિક્ષસિત.

- ## ● समश्लोकी अनुवाद - ८ (मंदाकिंता) :

દૂરે રાખો સ્તવન કરવાં આપના એકધારા,
પાપો નાસે જગજનતણાં નામ માત્રે તમારા;
જો કે દૂરે રવિ રહી અને કિરણોને પ્રસારે,
તોયે ખીલે કમળદળ તે કિરણોથી વધારે. (૮)

- ભાવાર્થ : હે નાથ ! હજારો કિરણોવાળો સૂર્ય તો દૂર રહો પણ તેની સૌ પ્રથમ પ્રસરતી પ્રભા (ઉધા) પણ સરોવરના કમળોને વિકસિત કરે છે, તેમ સર્વ દોષથી રહિત એવું આપનું પવિત્ર સ્તવન તો દૂર રહો પણ આપની (ચારિત્ર) કથા યા નામ માત્ર પણ જગતના પ્રાણીઓનાં પાપોનો નાશ કરે છે (દુઃખોને દૂર કરે છે).

- વિશેષાર્� / પરમાર્થ : આચાર્યશ્રીએ ૭-
 ૧૦ શ્લોકોમાં સ્તવનનો અપૂર્વ મહિમા અને સુતિનું
 પ્રયોજન - મૂલ્ય - ફળ - પરિણામ જણાવ્યા છે.
 અહીં ભગવાનના ચરિત્રકથનનો મહિમા દર્શાવવાના
 હેતુથી કહે છે કે તમારા ચરિત્ર સંબંધી કથન પણ
 જીવોના પાપો (દુઃખો) દૂર કરે છે. પ્રભુ ! તમને
 થઈ ગયાને ઘણો લાંબો (લગભગ ૧ કોડાકોડી
 સાગરોપમ) સમય વીત્યો, છતાં તમારા ચરિત્રની
 કથા કરતા જ અંતરનો મેલ ઓસરીને અંતઃકરણની
 શુદ્ધિ થાય છે. આ ગાથામાં આચાર્ય ભગવંત આપણને
 પ્રભુ અને ભક્ત વર્ણેનો સંબંધ કેવો પવિત્ર અને
 ઘનિષ્ઠ હોય તે જણાવે છે. પ્રભુ સિદ્ધ અવસ્થામાં
 સિદ્ધભૂમિમાં (૭ રાજુ પ્રમાણ ઊંચે) બિરાજે છે અને
 ભક્ત પૃથ્વી ઉપર સંસારમાં છે, તેમ છતાં તેઓ બંને

વચ્ચે કેવો ઉત્તમ સંબંધ પ્રવર્તી શકે છે તે કમળ અને સૂર્યના ઉદાહરણથી સ્પષ્ટ રીતે સમજાવ્યું છે.

દૂર દૂર આકાશમાં રહીને સૂર્ય પોતાના કિરણોને ચારે બાજુ ફેલાવે છે. તેમાંનાં કેટલાક કિરણો પૃથ્વી પર તળાવમાં બીડાઈને પડેલા પદ્મો(કમળો) પર પણ આવે છે. સૂર્યના આ કિરણોના સ્પર્શથી કમળો પર એવી અસર થાય છે કે તેઓ કમેકમે ખીલવા લાગે છે, વિકાસ પામવા લાગે છે. આ આહ્લાદજનક સ્પર્શથી આનંદવિભોર બને છે. જો કે આ કિરણો પદ્મને દિવસના અમુક ભાગમાં જ પ્રાપ્ત થાય છે, તેમ છતાં આવો વિકાસ થાય છે, તો પછી જો સતત કિરણોનો સ્પર્શ રહ્યા કરે તો વિકાસ કેવો અદ્ભુત હોય તેની તો માત્ર કલ્પના જ કરવાની રહે.

પ્રભુ સિદ્ધશિલા પર અને ભક્તજન કાદવ જેવા સંસારમાં કમળરૂપે રહે છે. આવા વિષમ સંજોગોમાં જ્યારે ભક્તને ભગવાનનું સ્મરણ થાય છે અર્થાત્ પ્રભુના તેજ કિરણોનો સ્પર્શ થાય છે ત્યારે તેના પાપો (દુઃખો) દૂર દૂર નાસવા લાગે છે, ગુણો ખીલવા લાગે છે અને ભક્તના રોમેરોમ ઉલ્લસિત થઈ, કમળની જેમ પૂર્ણ વિકસિત બની આનંદવિભોર થઈ નાચી ઉઠે છે. એટલે કે પ્રભુના નામસ્મરણ માત્રથી જ ભક્તનો આત્મા પરમાર્થમાગમાં વિકાસ કરે છે અને સંસારથી છૂટવા માટેનું અનન્ય બળ પ્રાપ્ત કરે છે. અહીં પ્રભુ સૂર્ય સમાન છે અને તેમના તેજ કિરણો એટલે તેમનો બોધ, કૃપા, આજ્ઞા, સ્વરૂપ, સ્મરણ, શાક્ષો અને સ્પંદનો(આભામંડળ) પરમાર્થથી સમજવા. પ્રભુનો (તેમના નામ સ્મરણનો) આ કેવો અદ્ભુત મહિમા છે ! જો સ્મરણમાત્રથી આટલું બધું પ્રાપ્ત થતું હોય તો પછી પ્રભુનું સતત સ્તવન કરવામાં આવે તો કેવો અપૂર્વ લાભ મળે તે વિશે મતિની ગતિ કે કલમની લેખિની ચાલી શકે તેમ નથી. ‘અનુભવગોચર માત્ર રહ્યું તે જ્ઞાન જો.’

શ્રી માનતુંગાચાર્ય બંધન અવસ્થામાં રાજકેદી

તરીકે છે અર્થાત્ ભોજરાજાકૃત ઉપસર્ગની તેમની આ અવસ્થા એક અપેક્ષાએ કાદવમાં રહેલા કમળ જેવી ગણી શકાય. બેડીઓના બંધન, ચોકીપહેરો વગેરે કાદવરૂપ છે અને તે વિષમ સંજોગોની વચ્ચે સમપણો, દ્વેષિત થયા વિના તેઓ રહ્યા છે તે તેમનું કમળપણું છે. આ વિપરિત સંજોગોને કારણે આ ભક્તતરૂપી કમળ કરમાયેલ છે. જો તે કમળને સૂર્યકિરણરૂપી સંજીવની પ્રાપ્ત થાય તો જ તે ખીલે. ભક્તજન માટે પ્રભુસ્મરણ એ સંજીવની મંત્ર છે, પાપનાશનો અમોદ ઉપાય છે. પરમાર્થ એ છે કે આવેલા ઉપસર્ગને સમભાવથી સહીને ટાળવાનો (ઉત્તમ ઉપાય પ્રભુસ્મરણ છે. આમ, આ ભક્તામર સ્તોત્ર રચનાનો એક વિશિષ્ટ હેતુ “આવેલ ઉપસર્ગથી થતી કસોટીમાંથી પાર ઉત્તરવું” કહી શકાય.

સૂર્યની ઉપા જેવો પ્રભુના નામસ્મરણનો અત્રે પ્રભાવ બતાવ્યો. ‘આસ્તામુ’ શબ્દનું પ્રયોજન કરીને આચાર્યશ્રીએ આ ભક્તામર સ્તોત્રની રચના કરનારને, આ સ્તોત્ર કંઠસ્થ કરનારને અને આ સ્તોત્રનો જ્યાં પાઠ થતો હોય તે શ્રદ્ધાપૂર્વક સાંભળનારને - તે સહુને સરખો પરમાર્થલાભ બતાવ્યો. મુખ્યવાત તો ‘ભાવના’ની પરમાર્થથી અત્રે કહી છે. તેથી જ કહ્યું છે કે ભાવના ભવનાશની. આ જ આશય દર્શાવતી એક કથા શાક્ષોમાં કહી છે, જેમાં માસક્ષમણાના પારણે માસક્ષમણ કરનાર બળભદ્રમુનિ, મુનિને આહાર વહોરાવવાનો માત્ર ભાવ કરનાર સુથાર અને પશુયોનિમાં હોવા છતાં સુથારની ભાવનાની અનુમોદના કરનાર હરણ - એ ત્રણેય જીવ પર જ્યારે પ્રારબ્ધ યોગે વૃક્ષની ડાળ પડી ત્યારે એક સાથે મરીને પાંચમા બ્રહ્મલોક દેવલોકમાં સરખી ગતિમાં દેવપણે ઉપજ્યા.

પરમાર્થથી અત્રે જિનપ્રભુના વીતરાગ ગુણનું નિર્દર્શન છે. સૂર્યોદય વખતે ઉપાના પ્રભાવથી રાત્રિ-ભર બીડાઈ રહેલ ‘પદ્મકમળ’ ખીલવા લાગે છે. અને તે જ સમયે ‘કુમુદપદ્મ’ સારીયે રાત્રિ ચંદ્રની ચાંદનીમાં ખીલી રહ્યું હતું તે બીડાવા લાગે છે. અહીં

સૂર્યને પદ્મકમળ પ્રત્યે રાગ કે કુમુદપદ્મ પ્રત્યે દ્વેષ
નથી, પણ જેવો જેનો સ્વભાવ છે તેવી અસર સૂર્ય
(ઉધા)ના પ્રભાવની તેના પર થાય છે. તે જ ન્યાયે,
તીર્થકર ભગવંત પણ જ્યારે સિદ્ધશાને પામે છે
ત્યારે સિદ્ધલોકમાં પોતાના સહજ પરમ પારિણામિક
ભાવમાં બિરાજે છે, તેમ છતાં તેમની સ્તુતિના
પ્રભાવથી આચાર્યશ્રીના બંધનો આપોઆપ તૂટી ગયા
અને દેખીલા દરબારીઓના મોઢા ઢીલા પડી ગયા.
પણ આદ્વિતીય પ્રભુને ન તો આચાર્ય માનતુંગસૂરિ
પ્રત્યે રાગભાવ હતો કે ન દરબારીઓ પ્રત્યે દ્વેષ હતો.

જુઓ તો ખરા કે અત્યંત દૂર રહેલા (અને અસંખ્ય વર્ષ પહેલા થયેલા) પરમાત્માને પણ ભક્તિના બળે નજીક લાવીને માનતુંગાચાર્ય કહે છે કે હે પ્રભો ! આપના સાક્ષાત્ કેવળજ્ઞાન સૂર્યની તો શી વાત ! તેના પ્રકાશના કિરણો પણ અમારા સુધી પહોંચીને અમારા આત્માને વિકસિત કરે છે. ક્ષેત્ર અને કાળથી ભલે દૂર હો પણ અમારા ભાવમાં તો આપ સમીપ જ છો. આ જ શિષ્યનું (માનતુંગસૂરિજીનું) અનન્યપણું છે. સ્તુતિ પછી નામસ્મરણ અને નામસ્મરણ પછી પ્રભુદર્શન, એમ પ્રભુ સાથેની નિકટતા, ઊંડાણ અને સૂક્ષ્મતા વધતા જાય છે. અબજો કિ. મી. દૂર અને અબજો વર્ષ પહેલાં થઈ ગયેલ ભગવાન ભાવસભર ભક્તિથી પરોક્ષી પણ પ્રત્યક્ષી બનીને અનુભવાય છે. તે જ રીતે પરમહૃપાળુદેવ ગર્થ સદીમાં થઈ ગયેલા હોવા છતાં, હદ્યના ઊંડા અને સાચા ભાવથી તેમની ભક્તિ કરવાથી તેઓ પ્રત્યક્ષ અનુભવી શકાય છે.

પ્રભો ! ભક્તિથી આપનું નામ લેતાં પણ
જવોના પાપો દૂર થઈ જાય છે ને તેમના ગુણો વિકસવા
માંડે છે તેમાં શું આશ્રય છે ? પાણીનું સરોવર તો દૂર
હોય પણ તેના ઉપરથી પસાર થતી હવા જલબિંદુવાળી
અને ઠંડી બનતા ઉનાળાના તાપથી તપેલા મુસાફરને
મધુરી શાતા/શાંતિ આપે છે (કલ્યાણ મંદિર સ્તોત્ર-
૭). આપના ઉત્તમ ગુણોની કથા કરીએ (કસાંભળીએ)
છીએ ત્યાં અમારું ચિત્ત આપના ગુણોમાં જોડાય છે ને

વિષય-કખાયોથી પાછું વળી જાય છે અને અમારું હદ્દ્યકમળ ખીલી જાય છે. આ રીતે આપના ગુણોની કથા પણ પાપનો નાશ કરનારી છે અને તે ગુણોની અનુભૂતિ તો ભવનો નાશ કરનારી છે.

ગુણના લક્ષપૂર્વકની આ સ્તુતિમાં નિશ્ચય અને વ્યવહાર બંને સમાઈ જાય છે. આપના ગુણોની પ્રીતિ કરનાર છુવને અલ્યકાળમાં મોક્ષની પાત્રતા પ્રગટે છે. ‘પદ્ધનંદિ પંચવિશતિ’માં આચાર્ય પદ્ધનંદિ કહે છે કે,

तत्प्रति प्रीतिचित्तेन येन वार्तापि हि श्रुता ।

निश्चितं स भवेत् भव्यो भाविनिर्वाण भाजनम् ॥ (४-२३)

તે ચૈતન્યતત્ત્વ પ્રત્યે પ્રેમપૂર્વક તેની વાત પણ જેણો સાંભળી છે તે ભવ્ય જીવ અવશ્ય ભાવિ નિવારણનું ભાજન (પાત્ર) થાય છે. એટલે કે તે નિશ્ચયથી ભવ્ય છે અને ભવિષ્યમાં પ્રાપ્ત થનારી મુક્તિનું પાત્ર છે.

હે જીવ ! સર્વજ્ઞ-વીતરાગ ભગવાન પ્રત્યે જો
તારા ચિત્તમાં ભક્તિ નથી ઉલ્લસતી, તો તારું ચિત્ત
પથ્થર જેવું છે, તે ખીલશે નહિ. પ્રભુના ગુણગાનનો
ગુંજારવ સાંભળતા તો ભક્તનું હૃદય ફૂલની જેમ
ખીલી ઉઠે છે. પ્રભુના નામસ્મરણથી જો ગદ્ગાદ થઈ
જવાય તો ભક્ત કમળરૂપ છે, નહિ તો સંવેદનદીન
જડ પથ્થર સમાન છે. રત્નાકર પચ્ચીસીમાં પણ
આચાર્ય કહે છે કે,
પથ્થર થકી પણ કઠણ મારું, મન ખરે ! ક્યાંથી દ્રવે !
મર્કટ સમા આ મન થકી, હું તો પ્રભુ હાર્યો હવે (૭)

શ્રી જિનસેન સ્વામીએ મહાપુરાણમાં સુતિનું સ્વરૂપ સરસ રીતે બતાવ્યું છે. ત્યાં ભગવાન ઋષભદેવને કેવળજ્ઞાન થયું ત્યારે સુતિ કરતા ઈન્દ્ર કહે છે કે હે ભગવન ! મારી બુદ્ધિ મંદ હોવા છતાં હું માત્ર ભક્તિથી પ્રેરાઈને ગુણરન્તોની ખાણ એવા આપની સુતિ કરું છું. આપ વીતરાગ હોવા છતાં આપની સુતિ કરનારને પોતાના વિશુદ્ધ પરિણામને લીધે ઉત્તમકૃણ પ્રાપ્ત થાય છે.

પ્રભુ ! આપના જેવા ગુણો અમારામાં પ્રગટ કરવા તે જ આપની પરમ (પરમાર્�) સુતિ છે. આવી પરમ ભક્તિ તે નિર્વાણભક્તિ છે, તે જ મોક્ષગત એવા સિદ્ધની ભક્તિ છે, તે જ રત્નત્રય ભક્તિ અથવા મોક્ષના કારણરૂપ ભક્તિ છે. શ્રમજો તેમજ ધર્મ શ્રાવકો આવી ભક્તિ કરે છે તેથી તેઓ સાચા પરમાર્થ ભક્ત છે. ‘નિયમસાર’માં પરમભક્તિનું વર્ણન કરતા આચાર્ય શ્રી કુંદુંડસ્વામી કહે છે કે,

શ્રાવક-શ્રમજો સમ્યકૃત્વ-શાન-ચારિત્રની ભક્તિ કરે, નિર્વાણની છે ભક્તિ તેને, એમ જિનદેવો કહે. (૧૩૪)

જે જીવ ભવભ્યના હરનારા સમ્યકૃત્વની, શુદ્ધજ્ઞાનની અને ચારિત્રની ભવછેદક અતુલ ભક્તિ નિરંતર કરે છે તે ભક્ત છે. એટલે કે તે મોક્ષનો સાધક છે. આસત્રભ્ય જીવો આવી ભક્તિ કરે છે. આ ભક્તામર સોત્રમાં પણ આવી વીતરાગી ભક્તિનું જ તાત્પર્ય સમજવાનું છે.

શાસ્ત્રોમાં ભગવાનની નામસ્તુતિરૂપે લોગસ્સ સૂત્ર (પાઠ) તથા ગુણસ્તુતિરૂપે નમોશ્વાણ સૂત્ર (પાઠ) આપેલ છે. સાચા હદ્યથી ભાવપૂર્વક કરવામાં આવેલ નામસ્તુતિ (નામ સ્મરણ, મંત્ર જ્ઞાપ વગેરે) પણ જીવને સંસારસમુદ્ર તારનાર બને છે. અનાદિકાળથી જીવો આ અનંત સંસારમાં (પંચ પરાવર્તનરૂપ) પરિબ્રમણ કરી રહ્યા છે. તેના મૂળમાં મિથ્યાત્વ (અજ્ઞાન, મોહ) છે. તેના બે પેટાભેદમાં દર્શનમોહનીય જીવને દિશા ભૂલાવે છે અને ચારિત્રમોહનીય જીવની દશા બગાડે છે. બંને પ્રકારના મોહનીયનો અચૂક ઉપાય અનુકૂમે બોધ અને વીતરાગતા શ્રી આત્મસિદ્ધિ (૧૦૩)માં પરમકૃપાળુદેવે દર્શાવેલ છે. રોજિંદા જીવનમાં વાસ્તવિક અને વ્યવહારિક ઉપાય પૂજ્ય શ્રી આત્માનંદજીએ દર્શન મોહનીયના નાશ માટે પ્રભુસ્મરણ અને ચારિત્રમોહનીયના નાશ માટે દ્રસ્ટીશીપ (અમાલિકીપણો અને અકર્તાભાવે કર્તવ્યપાલન) કહેલ છે.

આગમોમાં ગુણપ્રાગટ્ય માટે ત્રણ કમિક

પગથિયાં જણાવેલ છે : (૧) ગુણનું સ્વરૂપ સમજવું, (૨) ગુણ અને ગુણીજનો પ્રત્યે અત્યંત અંતરનો અહોભાવ તથા આદર હોવો અને (૩) ગુણપ્રાગટ્ય માટે તદ્દનુરૂપ પુરુષાર્થ કરવો. માનતુંગાચાર્ય આ ત્રણેય પદોને યથાર્થ રીતે અનુસરીને પોતાની આત્મશુદ્ધિની દિશામાં ગતિ-પ્રગતિ કરે છે. અહીં આચાર્યશ્રી આ સ્તવનની કદીઓ ચરિતાર્થ કરે છે :

“પ્રભુ તારું ગીત મારે ગાવું છે,
(કારણ કે) તારા જેવા મારે થાવું છે...”

હવે પછીના શ્લોકમાં પણ આ જ ભાવ વ્યક્ત કરેલ છે.

● મૂળ શ્લોક : ગાથા - ૧૦ (વસંતતિલકા)

નાત્યદભૂતં ભુવનભૂષણ ! ભૂતનાથ !

ભૂતૈર્ગુણૈર્ભુવિ ભવન્તમભિષ્ટુવન્તઃ ।

તુલ્યા ભવન્તિ ભવતો નનુ તેન કિં વા,

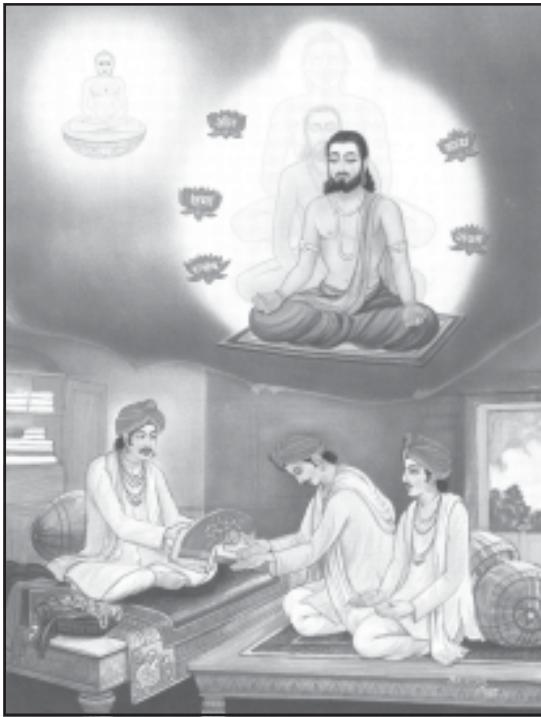
ભૂત્યાશ્રિતં ય ઇહ નાત્મસમં કરોતિ ॥૧૦॥

● શાન્દાર્થ : નાત્યદભૂતં (ન અતિ અદ્ભૂતં)

- બહુ આશ્રયજનક નથી, ભુવનભૂષણ - (હે) જગતના શાશગારરૂપ (!), ભૂતનાથ - (હે) પ્રાણીઓના સ્વામી (!), ભૂતૈર્ગુણૈઃ - વિદ્યમાન ગુણો વડે, ભુવિ - પૃથ્વીને વિષે, ભવન્તમ - તમને, અભિષ્ટુવન્તઃ - સ્તવી રહેલા, ભવતઃ તુલ્યા ભવન્તિ - તમારા જેવા થાય છે, નનુ - નિશ્ચયથી, તેન કિમ् - તેમાં મહત્વ શું (મહત્વ નથી), વા - અથવા, ભૂત્યા - સમૃદ્ધિ વડે, આશ્રિતમ् - (પોતાના) આશ્રિતને, યઃ - જે, ઇહ - આ દુનિયામાં, આત્મસમમ् - પોતાના જેવા, ન કરોતિ - નથી કરતા.

● સમશ્લોકી અનુવાદ - ૧૦ (મંદાકંતા) :

એમાં કાંઈ નથી નવીનતા નાથ ! દેવાધિદેવ !
ભક્તાં સર્વે પદ પ્રભુતાણું પામતા નિત્યમેવ;
લોકો સેવે કદી ધનિકને તો ધની જેમ થાય,
સેવા થાતાં પ્રભુપદ તણી આપ જેવા જ થાય. (૧૦)

● ભાવાર્થ : હે જગતના શશગાર ! હે પ્રાણીઓના સ્વામી ! આપના વિદ્યમાન (યથાર્થ, અદ્ભુત) ગુણો વડે તમારી સુતિ કરનારાઓ તમારા જેવા થાય છે, પરંતુ એમાં આશ્રય્ય પામવા જેવું કંઈ જ નથી, કારણ કે જેઓ આ હુનિયામાં પોતાના આશ્રિતોને (પોતાની) સમૃદ્ધિ વડે પોતાના જેવા કરતા નથી, તેમનું મહાત્વ નથી (અર્થાત્ સંસારમાં પણ માલિક પોતાના આશ્રિત સેવકને સમૃદ્ધિ દ્વારા પોતાના સમાન બનાવે જ છે).

● વિશેષાર્થ / પરમાર્થ : માંગલિકમાં ‘અરિહંતા લોગુતમા’ આવે છે એટલે કે અરિહંતો આ લોકના સહૃદ્દી ઉત્તમ પુરુષો છે, એટલે તેમને ભુવનના ભૂષણ કર્યા. આ શબ્દ પદલાલિત્યવાળો છે. શ્રી જિનેશ્વરદેવને અહીં બીજું વિશેષણ ‘ભૂતનાથ’ લગાડ્યું છે કારણ કે તેઓ સર્વ ભૂતો અર્થાત્ પ્રાણીઓની રક્ષા કરનારા છે. જો ભૂતનાથ શબ્દથી મહાદેવનું સૂચન હોય તો પણ તે સાર્થક જ છે. કારણ કે શ્રી તીર્થકર ભગવંત કરતા કોઈ મોટો દેવ આ વિશ્વમાં નથી. ચારેય નિકાય (પ્રકાર)ના

દેવો તથા તેમના સ્વામીઓ/ઇંગ્રે તીર્થકર ભગવંતને વંદે છે અને પૂજે છે. અહીં અરિહંત પરમાત્માને ‘ભૂતનાથ’ એવું સંબોધન કર્યું છે, એટલે કે સાધક જીવો આપને જ પોતાના નાથ સમજે છે, કેમ કે ધર્મની પ્રાપ્તિમાં, રક્ષામાં અને પૂર્ણતામાં આપ જ અનિવાર્ય અને પ્રબળ નિમિત્ત છો. પત્રાંક-૨૧ામાં પ.કૃ.દેવ પણ આ જ વાત કરે છે.

આચાર્યશ્રી કહે છે કે હે પ્રભુ ! તમારા વિદ્યમાન-અદ્ભુત ગુણોનું કીર્તન કરનારા તમારા જેવા જ થઈ જાય છે, પરંતુ મને એમાં કંઈ આશ્રય્ય લાગતું નથી. કારણ કે સામાન્ય મનુષ્યો પણ પોતાના સેવકને ધન વગેરે આપીને પોતાના જેવા બનાવી હે છે, જ્યારે તમે તો ત્રણ ભુવનના નાયક છો. એટલે તમારી સ્તુતિ-સ્તવના કરનારાને આ રીતે ન્યાલ કરી દો, એમાં આશ્રય શું ? આશ્રય તો ત્યારે જ થાય કે જો તમારા અદ્ભુત ગુણોનું કીર્તન કરનાર તમારા જેવો ન થતાં સંસારસાગરમાં રખડ્યા કરે ! અહીં સૂરજિએ ગર્ભિત રીતે એ સૂચવી દીંહું કે હું તમારા અદ્ભુતગુણોનું સ્તવન કરી રહ્યો છું, એટલે કાલાંતરે તમારા જેવો જ થઈશ !

આ શ્લોકમાં આચાર્ય શ્રી ભક્તામર રચનાનો પોતાનો હેતુ અન્યોક્તિ દ્વારા વિશેષ સ્પષ્ટ કરે છે. પોતે સંસારના સર્વ પ્રકારનાં (બાધ અને અંતરંગ, વહેવારથી અને નિશ્વયથી) બંધનોથી છૂટીને પ્રભુ સ્વરૂપ થવા ઈચ્છે છે તે મુખ્ય હેતુ અહીં દર્શાવ્યો છે. સંસારના પ્રસંગોમાંથી તેમણે એક ઉદાહરણ લીધું છે કે જેમાં ધનિક સ્વામી પોતાના ગરીબ સેવકને પોતા સમાન કાળકમે કરે છે. પરમાર્થમાં પણ જે સમૃદ્ધ છે તેની સાચા હદ્યના ભાવથી સેવા કરવાથી પરમાર્થમાર્ગનો દરિદ્રી પણ સમૃદ્ધ થાય છે. પરમાર્થ માર્ગમાં સૌથી સમૃદ્ધ સર્વજ્ઞ ભગવાન છે તથા તેમનું ઉત્તમપદ તે તીર્થકર પદ અને પ્રભુપદ છે. આ પદની જો કોઈ જીવ સાચા ભાવથી ઉપાસના કરે તો તે જીવ કર્મ કરીને તે પદના ધારક જેવો સર્વજ્ઞ બને. એટલે કે ભક્ત ભગવાન બની જાય છે.

આચાર્ય કહે છે કે મને આશ્ર્ય તો જ થાય કે જો તમારી અનન્ય સેવા કરવા છતાં પણ સેવકનું પરમાર્થ-દરિદ્રીપણું જાય નહિ. અર્થાત્ સેવક સેવ્યરૂપ ન બને તો. પ.કૃ.દેવ પણ કહે છે કે, “અચિત્ય જેનું માહાત્મ્ય છે એવું સત્સંગરૂપી કલ્યવૃક્ષ પ્રાપ્ત થયે જીવ દરિદ્ર રહે એમ બને તો આ જગતને વિશે તે અગિયારમું આશ્ર્ય જ છે” (પત્રાંક-૮૩૬). પત્રાંક-૫૫ માં પણ તેમણે આ જ દર્શાવેલ છે કે, “આત્મા વિનયી થઈ... સત્પુરુષના ચરણકમળ પ્રતિ રહ્યો, તો... તે મહાત્માઓની... રિદ્ધિ સંપ્રાપ્ત કરી શકાય..”

માનતુંગાચાર્યને પોતાની લઘુતા/દરિદ્રતા તથા જિનેશ્વરની પ્રભુતા/મહાનતાનો ખ્યાલ છે. પોતાની શક્તિને અલ્યાતિઅલ્ય માનતા હોવા છતાં તેઓ પ્રભુના ગુણ ગાવાનો અને સ્તુતિ કરવાનો દઢ નિર્ધાર શા માટે કરે છે તેનું રહસ્ય આપણને આ ગાથામાંથી સમજાય છે કે પ્રભુની સેવા કરતાં પરમાર્થ દરિદ્રીપણું દૂર થઈને પ્રભુસ્વરૂપ થવાય છે. તેથી જ કહેવાય છે કે જેના શરણે જઈએ તેના જેવા થઈએ.

આમ, અહીં ઉ થી ૧૦ સુધીના શ્લોકોમાં, ભક્તામર સ્તોત્રની રચનામાં એક એકથી ચિયાતા હેતુઓ આચાર્યશ્રીએ રહસ્યમય રીતે આપણને સમજાયા છે. પ્રભુસ્મરણથી પાપનો નાશ થાય છે (શ્લોક-૭), પ્રભુના પ્રભાવથી સામાન્યજનની સ્તુતિ પણ અસામાન્ય બની જાય છે (શ્લોક-૮), પ્રભુમાં લીન બનવાથી આવી પેલા ઉપસગમાંથી ભક્ત સફળતાપૂર્વક પાર ઉત્તરે છે (શ્લોક-૯) અને પ્રભુસ્તુતિથી પરમાર્થની ગરીબાઈ ત્વરાથી નાશ પામે છે (શ્લોક-૧૦). એ બધામાં આચાર્ય ભગવંતની સ્વપર કલ્યાણની ભાવના જોવા મળે છે અને તેમની ઉચ્ચ આત્મદશા પણ જણાય છે.

પ્રભુના દર્શન-સ્તુતિ નિષાપૂર્વક કરનાર કાળાંતરે પ્રભુ સમાન બને છે. પારસમણિ કરતા પણ પરમાત્મા મહાન છે, કેમ કે પારસમણિના સંગે તો લોહું ફક્ત સોનું બને છે, પણ તે પોતે પારસ નથી બનતું; જ્યારે પરમાત્માના સેવનથી તો જીવ પોતે

પરમાત્મા બની જાય છે. એટલે એમ કહી શકાય કે, પારસ ઔર પ્રભુ મેં બડો આંતરો જાન, વો લોહે કો સોના કરે, વો કરે આપ સમાન.

જૈનદર્શનની આ આગાવી વિશિષ્ટતા અન્ય દર્શનોમાં જોવા નથી મળતી. અન્ય દર્શનોમાં જીવની પરમ કૃતકૃત્યતા પ્રભુના દર્શન કરવા સુધીની સીમિત છે, જ્યારે જૈનદર્શન જીવાત્માને પ્રભુના દર્શન પ્રભુના ગુણો દ્વારા કરાવીને તે પોતે પ્રભુ બની જાય તે છેવટની ભૂમિકા સુધી પહોંચાડવાનો આદર્શ રાખનારી છે. શ્રી જ્ઞાતાસૂત્રમાં કષ્યું છે કે અરિહંત ભગવાનની ગુણ-ગાથા ગાવામાં જો ઉત્કૃષ્ટ રસ અંતરમાં આવી જાય તો જીવ પોતે તીર્થકર નામકર્મ બાંધે છે. શ્રી ‘પ્રવચનસાર’ની ગાથા-૮૦માં પણ કુંદિકુંદાચાયદિવનો આ જ આશય છે,

જે જાણતો અર્હતને, ગુણદ્રવ્યને પર્યયપણે,
તે જીવ જાણે આત્મને, તસુ મોહ પામે લય ખરે.

ભક્તામર સ્તોત્રના આ ૧૦માં શ્લોકમાં ભાષાનું માધુર્ય અને કવિત્વ અદ્ભુત છે. બારાક્ષરીમાં ‘ભ’ જેવો રૂક્ષ-ઓછો વપરાતો - અસામાન્ય અક્ષર પણ ૧૧ વખત વાપરીને આચાર્યશ્રીએ કમાલ કરી છે. ભડભડિયા ‘ભ’ અક્ષરને પ્રાસ અને પદમાં એવો તો મદી દીધો છે કે આ શ્લોકનું પારાયણ કરતા વીરરસની ખુમારી અને વસંતતિલક છંદની મધુરતાથી ભક્ત ભાવવિભોર થઈને કોઈ જુદા જ ભાવ-વિશ્વમાં પહોંચી જાય છે. આ સ્તોત્ર તો મહાકાવ્યની કક્ષાનું છે.

હવે પછીની બે ગાથાઓ (૧૧-૧૨), પ્રભુનો બાધ્ય વૈભવ દર્શાવે છે, તે આપણે અવસરે વિચારીશું.

સર્વ જીવની પરમાર્થ દરિદ્રતા દૂર થઈને પરિપૂર્ણ આત્મસમૃદ્ધિ શીંગતાથી પામે તે મંગલ ભાવના સાથે, શ્રી જિનાજ્ઞા વિરુદ્ધ કાંઈ લખાયું હોય તો ત્રિવિષે ભિશ્છા મિ દુક્કડમ્.

॥ અં શાંતિ: શાંતિ: શાંતિ: ॥

॥ શ્રી સદગુરુચરણપર્ણમસ્તુ ॥

યિતિ શક્તિ - ૨

ਵਲਭਜੁ ਹੀਰਜੁ 'ਕੇਵਲ'

જીવત્વ શક્તિમાં આત્માનું જીવન બતાવ્યું.
તે જીવન કેવું છે ? તે આ બીજી શક્તિ ચિત્તિ
શક્તિમાં બતાવે છે. ચૈતન્યપ્રાણને ધારણ કરીને
આત્મા જીવે છે. એટલે તેનું જીવન ચૈતન્યથી ભરપૂર
છે ને જડપણું તેનામાં જરાય નથી. જડતાના
અભાવરૂપ એટલે અજડત્વ સ્વરૂપ એવી ચિત્તિશક્તિ
આત્મામાં છે.

પુષ્ય - પાપના વિકલ્પો પણ ખરેખર
 ચૈતન્યપ્રકાશ વગરના હોવાથી જડ છે. આત્મા તો
 સ્વ-પર પ્રકાશી ચૈતન્ય સ્વભાવી છે. પોતે પોતાને
 જાણે એવો છે ને શુભાશુભ રાગ તો સ્વ-પરને નહિ
 જાણનારા છે. બીજો તેને જાણે ત્યારે તે જણાય એવા
 તે છે. એટલે તે જડ સ્વભાવી છે. જ્ઞાનના
 પરિણમનમાં અનંતગુણનું પરિણમન છે. પણ
 વિકારનું પરિણમન નથી. ચિત્તશક્તિ બધાય
 જીવોમાં છે, પણ અજ્ઞાનીને તે તરફ વલણ નથી
 તેથી તેને તેનું નિર્મળ પરિણમન પ્રગટું નથી. તેને
 તે અશુદ્ધપણે પરિણમે છે. આનું નામ સંસાર છે.
 ચૈતન્યપ્રાણરૂપ આત્માનું જીવત્વ છે. જીવત્વની સાથે
 ચિત્તશક્તિ જો ન હોય તો આત્મા જડ થઈ જય.
 ચૈતનામાં તન્મયપણે વર્તે એ જ જીવનું જીવપણું છે.

ચેતનાશક્તિ આત્મામાં ત્રિકાળ છે. આવા આત્માને જે જાણો તેને અનુભવમાં અતીન્દ્રિય આનંદનો સ્વાદ આવે, ને આવું થાય ત્યારે સમ્યગુર્દર્શન થયું કહેવાય. ચિત્તશક્તિના આશ્રેયે ચૈતન્યભાવ પ્રગટે એવું કારણ-કાર્યપણું છે તથા ચૈતન્યભાવની અસ્તિમાં રાગની નાસ્તિ એવું અસ્તિ-નાસ્તિપણું છે. ચિત્તશક્તિનું કાર્ય સ્વ-પરને ચેતવાનું છે. રાગ તેનું કાર્ય નથી કેમ કે રાગમાં કંઈ સ્વને કે

પરને ચેતવાની તાકાત નથી.

ચિત્તશક્તિને રાગની સાથે કારણ-કાર્યપણું
નથી. શુભાશુભ રાગ થાય તે કંઈ આત્માની
શક્તિનું કાર્ય નથી.

આત્મા ચેતનનો સ્વામી છે. જરૂરો સ્વામી
નથી. માટે અજર છે. જરૂરો સ્વામી જરૂર હોય.
જરૂરો સ્વામી ચેતન ન હોય. ચિત્તશક્તિવાળા
આત્માનો અનુભવ થતાં પર્યાપ્તમાંથી વિકાર રૂપ
જરૂરતા છૂટીને ચેતનભાવ પ્રગટે છે. દેહની કિયાથી
કે રાગથી મિથ્યાત્વનું સેવન થાય છે. રાગથી જે
લાભ માને છે તેને આત્માના વીતરાગી વૈભવની
ખબર નથી. ચિત્તશક્તિ અનંતગુણસ્વરૂપ આખા
આત્મામાં વ્યાપી છે. તે શક્તિના છ એ કારણે સ્વતંત્ર
છે. આત્મા ચિત્તશક્તિરૂપ છે, તેનું કાર્ય જ્ઞાન ચેતના
છે. રાગ તો કંઈચેતના છે. આત્મામાં એકેય એવો
ગુણ નથી કે જે વિકારનું કારણ થાય કે જરૂરપણે
થાય. પોતે અજરભાવે પરિણમે અને બીજા અનંત
ગુણોને ચેતનભાવે પરિણમાવે એવું ચિત્તશક્તિનું
કાર્ય છે. આત્મા ચૈતન્ય-મહાસત્તા છે. તેને લક્ષમાં
લેતાં સમસ્ત પરભાવોનું લક્ષ છૂટી જશે. આવું
પરિણમન પ્રગટે ત્યારે શક્તિનું ભાન થયું કહેવાય.
શુદ્ધદ્રવ્યમાં લક્ષ કરીને જ્યાં પર્યાપ્ત તેમાં લીન થઈ
ત્યાં રાગનો એમાં અભાવ જ છે. આ રીતે
ચિત્તશક્તિમાં પરિણમનમાં અનેકાન્ત સ્વયમેવ
પ્રકાશે છે. (કુમશઃ)

પાપગતિથી આત્માને દૂર રાખવો
હોય તો બે કામ કરો - પહેલા નંબરમાં
પાપરતિથી ભયો અને બીજા નંબરમાં
પાપમતિથી ભયો.

પ્રભુ મહાવીરની અહિંસાનું સ્વરૂપ

વિભાગેન એસ. મહેતા

વર્તમાન ચોવીસીના શ્રી ઋષભદેવ ભગવાનથી જ અહિંસાનો સૈદ્ધાંતિક સિદ્ધાંત પ્રસ્તાવિત થયો હતો. તે અહિંસાની ભાવનાની જાગૃતિ એક સીમાસ્તંભરૂપે ભગવાન નેમિનાથથી થઈ. પોતાના લગ્ન નિભિતે ઉજવનારા ઉત્સવમાં વધ કરવાને માટે એકત્રિત કરવામાં આવેલા પશુઓનો આર્તનાદ સાંભળીને નેમિકુમારે લગ્ન કરવાનો વિચાર જ માંડી વણ્ણો. આ કરુણામય પ્રસંગમાંથી જ સામાજિક વ્યવહારોમાં અહિંસાને પાયો નખાયો. તે અહિંસાની ભાવનાને ભગવાન પાર્શ્વનાથે આગળ વધારી. પાર્શ્વનાથે પુષ્ટ કરેલી આ અહિંસાની ભાવના નિર્ગ્રથનાથ જ્ઞાતપુત્ર પ્રભુ મહાવીરને વારસામાં ભળી. ધર્મના નામે તત્કાલીન યજોમાં થતી હિંસાને જોઈને તેમના દિલમાં ઊંડી વેદના થઈ. તેમણે વિચાર્યું કે શું આ ધર્મ હોઈ શકે? ધર્મ તો જગતના જીવોને ધારણ કરનારું તત્ત્વ છે અને તે શું હિંસાથી પામી શકાય? આમ, પ્રભુના મનમાં ઉચ્ચ વિરોધ થતાં યજ્ઞયાગ જેવા ધર્મના જુદા જુદા ક્ષેત્રોમાં થતી હિંસાનો એકાંત વિરોધ કર્યો. મન, વચન અને કાયાથી થતી સૂક્ષ્મમાં સૂક્ષ્મ પ્રકારની કોઈપણ હિંસા ન થાય અને તેને સ્થાને જગતમાં સર્વ પ્રાણીઓ પ્રત્યે પ્રેમની સરવાણી હૃદયમાં વહેતી રહે તેવું જીવન તેમણે ઘડી કાઢ્યું. અને તેમાંથી જે ફિલસ્ફૂઝીની રચના કરી, તેણે જગતની સમક્ષ એક મહામોલો અહિંસાનો સિદ્ધાંત રજૂ કર્યો. ધર્મક્ષેત્રોમાં અહિંસાની એટલી પ્રતિજ્ઞા કરી કે અહિંસા જ ધર્મોનો પ્રાણ બની ગઈ. સામાજિક તથા ધાર્મિક ઉત્સવોમાં અહિંસાની ભાવનાએ પોતાનો પાયો નાખી દીધ્યો. હિંસક યજોની અસારતા પ્રભુએ દર્શાવી અને કહ્યું કે, હિંસક યજાનું ફળ નરક જ છે. જીવાત્મારૂપી અનિકાંદ્રમાં મન-વચન અને કાયાના કર્મોની આહૃતિ આપવી એ જ ખરેખર સાત્ત્વિક યજ છે.

સર્વજ્ઞ, સર્વદર્શી પરમાત્માએ જીવ અને જગતનું સ્વરૂપ આમ જનતાને સમજાયું. જીવતત્ત્વની દાસ્તિએ સચરાચર સર્વ જીવ શિવસ્વરૂપી છે. પ્રભુ એક વૈજ્ઞાનિક હતા. વૈજ્ઞાનિકોએ પ્રયોગ કરીને સાબિત કર્યું કે, વનસ્પતિમાં જીવ છે. મહાવીરે કોઈપણ પ્રકારના માઈકોસ્કોપ વિના કંદમૂળમાં અસંખ્ય જીવો છે તે વિષે જ્ઞાન આપ્યું. હકીકતમાં ધર્મો પોતે જ વિજ્ઞાન છે. ધર્મ પાસે અનુભૂતિનું સત્ય રહેલું છે. વિજ્ઞાન પાસે તર્ક અને પ્રયોગનું સત્ય છે. પ્રભુએ કહ્યું કે, માટી, પાણી, વાયુ, અનિ અને વનસ્પતિ આ તમામમાં જીવ છે. આથી સૌ પ્રથમ પ્રભુએ “મા હણો - મા હણો”નો ઉપદેશ કર્યો. જેમ આપણાને દુઃખ, અશાંતિ, અસમાધિ અને મરણ પ્રિય નથી તેમ દરેક જીવોને પણ પ્રિય નથી. “આત્મવત્ત સર્વ ભૂતેષુ.” બધા જ આત્માઓ આપણા સ્વજનો છે એવું સત્ય સમજ કોઈપણ જીવે પ્રમાદભાવે અન્ય જીવોને કોઈપણ પ્રકારનું દુઃખ આપવું નહીં, અપાવવું નહીં કે તેનું અનુમોદન કરવું નહીં. ‘અહિંસા પરમો ધર્મ’ની ઉદ્ઘોષણા દ્વારા સમગ્ર વિશ્વમાં મૈત્રી ભાવની સ્થાપના કરી. ‘દ્યા ધર્મકા મૂલ હે’ એ મંત્રને બ્રહ્માંડમાં ગુજરાતો કર્યો. પ્રભુની આ અજબ દ્યા અને ગજબ કરુણાથી જ તો તે દ્યાસિંહ-કરુણાસિંહ કહેવાયા. બધા જીવોની સમાનતાના સિદ્ધાંતમાંથી અહિંસાનો આવિજ્ઞાર થયો.

સત્ય અને અહિંસાના પાયા પર રચાયેલી મહાવીર પ્રભુની ઉપદેશધારા પાછળ સર્વ જીવ પ્રત્યેની તેમની અપાર કરુણામય દાસ્તિના વારંવાર દર્શન થાય છે. નાના-મોટા, પ્રાચ્યેક જીવ દુઃખ નહિ, સુખની ઈચ્છા રાખે છે. હિંસા કરવાના વિચારથી જ કર્મબંધ થાય છે. ધર્મમાં હિંસા અને અહિંસા એ કર્તાના ભાવ પર આધારિત છે. પ્રભુએ આપેલા ધર્મના સિદ્ધાંતો સત્ય, અહિંસા, અપરિગ્રહ, બ્રહ્મચર્ય અને સંયમ પર

રચાયેલાં છે. જ્યાં પ્રમાદ છે ત્યાં નિત્ય હિસા હોય છે. અસત્યવાણી અને વર્તન એ હિસા છે. બીજાને આધાત આપવો એ પણ હિસા છે. અહિસાની ભાવના માત્ર રસોડામાં ભક્ષ્ય-અભક્ષ્યના વિચાર આગળ જ અટકી જતી નથી, બલ્કે એ પ્રેમ અને અનુકૂળાની સક્રિયતા સાથે જીવનમાં પાંગરવી જોઈએ. આહાર સંબંધી ઉડી વિચારણા પ્રગટ કરતા કહે છે કે, આહારનો સંબંધ મન સાથે છે. જેવું અન્ન તેવું મન. એથી જ આહાર અંગેની પણ જાગૃતિ રાખવાનું કહ્યું છે.

મહાવીર પ્રભુની અહિસા મનુષ્ય અને પ્રાણીમાત્રાને આવરી લે છે. માત્ર જીવવધ ન કરવો એટલું જ નથી, પરંતુ મનથી પણ કોઈનો વધ કરવો અથવા કોઈનું અહિત વાંછવું એ પણ એક પ્રકારની હિસા જ છે. મન, વચન અને કાયાએ કરીને અહિસક રહેવું. પ્રાણી માત્રાને દુઃખ કે કષ ન પહોંચે એ માટે જાગૃત રહેવું. અહિસા ધર્મનું પાલન કરવા માટે સત્ય છતાં અપ્રિય વચન બોલવાનો તેઓ નિષેધ કરે છે. તેમના મતે શ્રેયાર્થ મનુષ્યે હંમેશાં પ્રમાદ વિના, સાવધાનીપૂર્વક અસત્યને ત્યાગીને હિતકારી સત્ય બોલવું. અહિસાની પુષ્ટિ માટે સંયમ, તપ, ત્યાગ અને અપરિગ્રહનું પાલન કરવું. અપરિગ્રહનો અર્થ સમજાવતાં કહ્યું છે કે મમત્વનો ત્યાગ, જરૂરિયાતની વસ્તુઓ ઓછામાં ઓછી રાખી તેનો સંયમ રાખવો. સ્યાદ્વાદ અને નયવાદ દ્વારા ‘અનેકાંત’નો અલૌકિક અનોખો સિદ્ધાંત પ્રભુએ સ્થાપિત કર્યો. જીવ અને જગતને સત્યનું દર્શન કરવું. ધર્મ ચેતનાના બે લક્ષણો છે, જે બધા ધર્મ સંપ્રદાયોને માન્ય છે. પહેલું લક્ષણ છે - અન્યનું ભલું કરવું અને બીજું લક્ષણ છે - અન્યનું બૂરું ન કરવું. જન્મથી કોઈ ઉચ્ચ કે નીચ નથી, પણ વ્યક્તિ પોતાના કાર્યો અને સંસ્કારો દ્વારા એવો બને છે. કોઈપણ જીવાત્મા વૈરાગ્ય, સંવેગ, કરુણા, શ્રદ્ધા અને માધ્યસ્થતાના ગુણો કેળવી જીવમાંથી શિવ અને આત્મામાંથી પરમાત્મા બની શકે છે.

મહાવીર સ્વામીનું સમગ્ર જીવન અહિસાયુક્ત

હતું. તેમના પ્રત્યેક રૂંવાગમાં અહિસા વણાયેલી હતી. તેથી જ તેમણે દરેક પ્રસંગે અહિસા આચરીને સૌને તેનું આચરણ કરવાની શીખ આપી છે. પ્રભુના જીવનમાં ચાહે ચંડકૌશિકનો પ્રસંગ હોય કે અબુધ ગોવાળનો ખીલા ઠોકવાનો પ્રસંગ હોય, ગોશાળાની તેજેલેશયા હોય કે ગૌતમનો માન કષાય - દરેક પ્રસંગમાં અહિસાની મૂર્તિ મહાવીરના પુનિત દર્શન થતાં જ સર્વેના કષાયો મીણની માફક ઓગળી જતાં. મહાપુરુષની અહિસામાં પણ ક્ષમા નીતરતી હોય છે.

તેમની અહિસા શરૂને મિત્રતામાં ફેરવી નાખવા સમર્થ હોય છે. સામેના દિલમાં મનોમંથન જગાડી તેનું હૃદયપરિવર્તન કરાવી નાખે છે. પ્રભુની અહિસામાં સમભાવ, પ્રેમ, દ્યા, કરુણા, ધૈર્ય, વીર્ય, અભ્ય વગેરે અનેક ગુણો સ્પષ્ટ દેખાતા હતા. પ્રભુ વિશ્વવત્સલ હતા. અહિસાની સાથોસાથ સંયમ, તપ, ત્યાગ પર માનવજાતને આહ્લાદાન આપ્યું. એ વગાર અહિસા સંભવી જ ન શકે.

સર્વ શક્તિમાન ભગવાન મહાવીરે વિશ્વમાં મૈત્રીભાવનો અજોડ સંદેશ પાઠવ્યો છે. આજના યુગનો માનવી જો પ્રભુ મહાવીરના ઉપદેશને સમજે અને તેનું આચરણ કરે તો ચારેબાજુ ફેલાયેલી અશાંતિ અને હિસાની હોળીને સમાવી શકાય. પ્રભુએ જગતના જીવોને કલ્યાણનો માર્ગ આપ્યો. તેમણે કલ્યાણનો માર્ગ દર્શાવતા જણાવ્યું કે, જેને આત્માનો ઉદ્ધાર કરવો હોય તે બધાએ જગતના સર્વે જીવોનું કલ્યાણ કરવું. તે જીવ નાના સૂક્ષ્મ હોય કે મોટા એકેન્દ્રિય હોય કે પંચેન્દ્રિય, માનવ હોય કે પશુ. ગમે તે યોનીમાં હોય તે સર્વેનું સમાનપણે રક્ષણ કરો. કારણ સૌને જીવન વહાલું છે. સૌને જીવવું ગમે છે. સુખ ગમે છે. કોઈ જીવ મૃત્યુ ઈચ્છાથો નથી. પ્રત્યેક જીવ પોતપોતાના કર્મ અનુસાર વિવિધ ગતિમાં ભ્રમણ કરે છે. માટે સહૃદ જીવોનું રક્ષણ કરો. એવો વિશ્વકલ્યાણનો માર્ગ વીતરાગ પ્રભુએ બતાવી. ‘જીવો અને જીવવા દો’નું સૂત્ર જગત સમક્ષ મૂક્યું.

● ● ●

શ્રી મહાવીર સ્વામી - એક મહાન યુગદેષ્ટા

પાઢલબેન ભરતકુમાર ગાંધી

ચરમ તીર્થકર મહાવીર સ્વામીએ અનુપમ અને વિશ્વકલ્યાણકારી એવા જૈન ધર્મની પ્રરૂપજ્ઞા કરી કે જે સમયે અજ્ઞાનતા અને અંધશ્રદ્ધાએ લોકો પર આધિપત્ય જમાવ્યું હતું. સંસ્કૃતિ ધાર્મિક અને સામાજિક રૂઢિયુસ્તતા, સંકુચિતતા અને ખોટા વહેમોના મર્યાદિત વર્તુળમાં મુકાયેલી હતી. નૈતિક અધઃપતનની પરિસ્થિતિ વાપક બની હતી. ખોટા વહેમો અને ઘ્યાલોએ સમાજ પર આધિપત્ય જમાવેલું હતું અને તેના નિર્મિતા હતા. ધર્મગુરુઓ, મહંતો, પંડિતો અને પુરોહિતો. આ બધા પ્રજાના આદર્શો હતા અને તેમનું કહેવું યથાર્થ જ હોય તેવી ચુસ્ત માન્યતા હતી.

જ્ઞાતિવાદ-જ્ઞાતિવાદ એવા તો ફાલ્યા-ફૂલ્યા હતા કે લોકો એકબીજાને પોતાના દુશ્મન માનતા. પરસ્પર સહકાર, સંભાન, પ્રેમ અને ભાઈચારાની ભાવના લુપ્ત થઈ ગઈ હતી. લોકોમાં વેર-વિરોધ-દુશ્મનાવટની ભાવના જાગૃત થઈ હતી. અસ્પૃશ્યો પણ બદલતર જીવન જીવતા તો સ્વીની સ્થિતિ પણ અત્યંત દયનીય હતી. આવા આ સમયમાં મહાવીરદેવનો જન્મ થયો. ગર્ભાવસ્થામાંથી ત્રણ જ્ઞાનના ધક્કી એવા ભગવાને જગતના જીવોનું કલ્યાણ કરવાનું બીંદું જડપી, કઠોર પુરુષાર્થ આદર્યો. સાડા બાર વર્ષ સુધી ઘોર સાધના-આરાધના કરી મોક્ષમાર્ગ દર્શાવ્યો. તેમણે ઉપદેશને નહિં, પરંતુ આચારને પ્રાધાન્ય આપી સમાજમાં જડમૂળથી પરિવર્તનો આશ્યા. તેમની આ વિશેષતા જ તેમને યુગદેષ્ટા પુરુષ તરીકે સાબિત કરે છે. તેમના ઉપદેશ, આચારમાર્ગ અને પારદર્શકતાની સમાજ પર ગહન અસર થઈ અને અનેક પરિવર્તનો આવ્યા તે જોઈએ તો...

(૧) સ્રી સંભાન તથા અસ્પૃશ્યોનો ઉદ્ધાર :

ભગવાનના સમયમાં સ્વીઓને ધર્મ કરવાથી વંચિત રખાતી તેને બદલે મહાવીરે સ્વીને દીક્ષિત થવાનો, સૂત્રો ભણવવાનો, જ્ઞાન શીખવવાનો પ્રારંભ કરાવ્યો પરિણામે સમાજમાં સમૂળી કાંતિ થઈ. સ્વીનું સંભાન વધ્યું, મહત્વ વધ્યું. બાળકોમાં સંસ્કૃતિનું અને સંસ્કારોનું બીજારોપણ કરવામાં તેની ભૂમિકા મહત્વની થઈ. આમ, સ્વીની ગણના એક મહત્વની વ્યક્તિ તરીકે થવા લાગી.

વળી, ભગવાને અસ્પૃશ્યોની બદલતર દશા જોઈ. તેમની દશા સુધારવા જન્મને નહિં, કર્મને પ્રાધાન્ય આપ્યું. બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય અને શૂદ્ર કર્મથી બનાય છે, જન્મથી નહિં એ બાબતનું પ્રતિપાદન કર્યું. વળી, શૂદ્રોને પણ સ્વીની જેમ જ્ઞાન-ધ્યાન ભણવવાનો, દીક્ષિત થવાનો અધિકાર આપ્યો. પરિણામે અસ્પૃશ્યોનું સ્થાન બદલાયું.

(૨) શ્રેષ્ઠતા સાબિત કરવાની સર્વેને સમાન તક:

આ દુનિયામાં જન્મ લેનાર વ્યક્તિ પોતે ઈચ્છે તે પ્રકારે જ્ઞાન-ધ્યાનની સાધના કરી શકે છે. જેના કાર્યો ખરાબ હોય તે ઉચ્ચ ગોત્રનો નથી અને જે નીચ ગોત્રનો છે છતાં સારા કાર્યો કરે છે તે શ્રેષ્ઠ છે, દશવૈકાલિક સૂત્રમાં કહ્યું છે કે,

“ન બાહિર પરિભવે અતાન ન સમુક્ષસે ।”

અર્થાત્ બુદ્ધિમાન બીજાનો તિરસ્કાર ન કરે અને પોતાની પ્રશંસા ન કરે. જે યોગ્ય પુરુષાર્થ કરે તે યોગ્ય સ્થાન મેળવી શકે. સ્વી હોય કે પુરુષ, શૂદ્ર હોય કે વૈશ્ય, ઉચ્ચ ગોત્ર હોય કે નીચ ગોત્ર - જે પુરુષાર્થ કરે તે મોક્ષનો અધિકારી. જન્મ-કુળ-જાતિ મહત્વના નથી.

(૩) હિંસક ચડાના સ્થાને અહિંસક ચડાની - ધર્મની પ્રતિષ્ઠા કરી :

પ્રભુ વીરના હૃદયમાં અહિંસાનું એકચક્ર શાસન હતું. હિંસક યજ્ઞ કરવાને બદલે તેમણે કદ્યું કે, સંયમ અને અહિંસાનું આચરણ હોય અને દેહાધ્યાસનું વિસર્જન હોય તો તે શ્રેષ્ઠ યજ્ઞ છે. યજ્ઞમાં બલિદાન વિષય-વિકારોનું આપવું જોઈએ, નહિ કે અબોલ પ્રાણીઓનું. અહિંસક યજ્ઞ કરવા માટે આત્માને અગ્નિકુંડ બનાવો. મન-વચન-કર્મ દ્વારા શુભ પ્રવૃત્તિરૂપ ધી હોમો. તપાગ્નિ દ્વારા દુષ્કર્મોનું દીધણ સળગાવી, સંયમનો શાંતિપાઠ કરો. હિંસાના તાંડવ સામે પ્રભુના અહિંસક યજ્ઞ જોરદાર આકમણ કર્યું. લોકોના શુદ્ધ હૃદયમાં અહિંસાનું - કરુણાનું જરણણું ફૂટી નીકળ્યું. આમ, અહિંસા-સંયમ-તપરૂપ ધર્મ લોકોના હૃદય સિંહાસને બિરાજ્યો. ભગવાને આચારાંગ સૂત્રમાં કહ્યું કે,

“સવ્વેસિ જીવિયં પિયં નાઇવાએજ્જ કંચનં ।”

બધાને જીવન પ્રિય હોય છે માટે કોઈની હિંસા ન કરો. અન્યના આત્માને પોતાના જેવો જ ગણો. આમ, આચારે અહિંસા અને વિચારે અનેકાન્તાનું પ્રતિપાદન કર્યું. સત્ય, અદ્દત, બ્રહ્મચર્ય, અપરિગ્રહને તેના સાથી બનાવી જૈન ધર્મરૂપી ઈમારતનો મજબૂત પાયો તૈયાર કર્યો.

(૪) વેશધારી સાધુ-સંન્યાસીઓનો વિરોધ - આચરણનું મહત્વ :

સાચો સાધુ કોને કહેવાય તેના માટે ભગવાને પ્રશ્નવ્યાકરણ સૂત્રમાં કહ્યું,

“સમે ય જે સવ્વપાણભૂતેસુ સે હુ સમણે ।”

અર્થાત્ જે સર્વ પ્રાણીઓ પ્રત્યે સમતાભાવ રાખે છે તે સાચા અર્થમાં શ્રમણ છે. માત્ર મસ્તકનું મુંડન કરવાથી મુનિ બની શકતું નથી. બ્રાહ્મણ બનવા બ્રહ્મચર્યપાલન જરૂરી છે. આત્મા પર સંયમ એ જ બ્રહ્મચર્ય. જંગલમાં રહેવાથી કે વલ્કલ

પહેરવાથી તાપસ ન બનાય, તે માટે તપધર્મનું આચરણ કરવું પડે. આમ, ભગવાને આચારને-સંયમને પ્રાધાન્ય આપતા સાધુત્વની પ્રતિભા બાધ્ય આકાર-પ્રકારથી હટીને અંતરના આલોકની વેદી પર પ્રતિષ્ઠિત થઈ. સાધુ-ધર્મની સાથે શ્રાવક ધર્મ પણ બતાવ્યો. સાધુ કદાચ ન બની શકાય તો બાઈ-પીને જલસા નથી કરવાના પણ શ્રાવકધર્મનું પાલન કરવાનું છે. ભગવાને એમ પણ કહ્યું કે સંયમરત ભિક્ષુ અને ગૃહસ્થ બંને શ્રેષ્ઠ, જ્યારે અસંયમી સાધુ અને ગૃહસ્થ શ્રેષ્ઠ નથી.

(૫) ધર્મને સંપ્રદાયથી અતિગ પાડી ધર્મની મહાનતા સિદ્ધ કરી :

ધર્મરૂપી સૂર્ય પર સંપ્રદાયરૂપી વાદળો છવાઈ જાય છે ત્યારે ધર્મનો પ્રકાશ આવરિત થઈ જાય છે. ભગવાને ધર્મમાં ગુણમૂલક પરિમાણ આપી સત્ય-અહિંસા-તપને પ્રાધાન્ય આપ્યું. વેશ મહત્વનો નથી, મનના ભાવો મહત્વના છે. વ્યક્તિપૂજા નહિ પરંતુ ગુણપૂજા મહાન છે. મોક્ષને સંપ્રદાયથી પર કરી પુરુષાર્થ અને ધર્મની અસાંપ્રદાયિક સત્તાના સિદ્ધાંતને સર્વોપરી બનાવ્યો. (આભાય બેદે) સિદ્ધ બનવાના જે ૧૫ પ્રકાર છે તેમાં અન્યલિંગ સિદ્ધા, પ્રત્યેક બુદ્ધ સિદ્ધા, ગૃહસ્થલિંગ સિદ્ધા દ્વારા જૈન ધર્મની વિશિષ્ટતા વ્યક્ત કરી કે જીવનબ્યાપી સત્ય જીવનને ક્યારેય અને ક્યાંય પણ પ્રકાશિત કરી શકે છે. આ સત્યને ઊજાગર કરી ભગવાને ધર્મને વ્યાપક બનાવ્યો. સંપ્રદાય માત્ર વ્યવસ્થા માટે હોય છે તેને આટલી મહાનતા ન આપો કે તે ધર્મથી પણ મહાન બની જાય અને માનવીઓ વચ્ચે, ભાઈઓ વચ્ચે કલુષિતતાની દીવાલ ચણાઈ જાય.

(૬) સાધનાપથમાં સ્થાદવાદનો સ્વીકાર :

ભગવાને સાધના-આરાધના માટે ૧૨ પ્રકારના તપ બતાવ્યા; જેમાંના છ અભ્યંતર તપ છે, જ્યારે છ બાધ્ય તપ છે. બાધ્ય તપ એ શરીર પર

અસર કરે છે અને બીજાની આંખે ચેતે છે, જ્યારે અભ્યંતર તપમાં આંતરિક ભાવને મહત્વ આપ્યું છે. અનશન, ઊણોદરી, વૃત્તિસંક્ષેપ વગેરે આધારના ત્યાગથી, વિગઈના ત્યાગથી થઈ શકે છે, જ્યારે પ્રાયશ્રિત-વિનય-વૈયાવચ્ચ વગેરે અંતરના ભાવથી થાય છે. જેઓ શરીરને કષ ન આપી શકે તેઓ શુદ્ધ-નિર્મણ-અંતરના ભાવો દ્વારા ધર્મની આરાધના કરી શકે છે. ધર્મ કરવા માટે કોઈ પણ વસ્તુ ફરજિયાત કે એકાંગી નથી. પોતાની અનુકૂળતા મુજબ, પોતાથી થઈ શકે તે રીતે આરાધના કરી શકાય. સાધુમાર્ગ અને શ્રાવક માર્ગ પણ બતાવ્યા. આમ, ભગવાનના માર્ગમાં અતિ પણ નથી અને ઓછું પણ નથી પરંતુ મધ્યમમાર્ગનો સ્વીકાર કરાયો છે.

(૭) રાત્રિભોજન ત્યાગ, શાકાહારનો પ્રચાર તથા સ્વસંયમનું મહત્વ :

સૂર્યાસ્ત બાદ અન્ન-પાણીનો ત્યાગ એ જૈન ધર્મની મહાન દેન છે. આજે તો આ બાબતને વેજાનિકો પણ મહત્વ આપે છે. વળી, માંસાહારનો સર્વથા નિષેધ પણ જૈનપરંપરામાં જોવા મળે છે. જો કે હિન્દુ ધર્મ પર પણ આની અસર જોવા મળે છે. દરેક આત્મા માટે ‘સ્વસંયમ’ અત્યંત જરૂરી છે. સ્વસંયમ - આત્મશિસ્તના અભાવમાં ગમે તેટલા ગુણો પણ નકામા બની જાય છે. આપણે જગતને નહિ, જાતને સુધારવાની છે. એમ કરવાથી જ રામરાજ્યનું નિર્માણ થઈ શકે છે. ઉપદેશ પછી, આચાર પહેલા - તે તેમનો મહત્વનો સિદ્ધાંત હતો. સ્વસંયમથી આત્માની પ્રગતિ થઈ શકે છે. આથી, સ્વસંયમને જીવનમાં ઘણું મહત્વનું સ્થાન આપ્યું.

(૮) સત્ય, અચૌર્ય, બ્રહ્મચર્ય અને અપરિગ્રહ સિદ્ધાંતોની સ્થાપના :

સત્ય ક્યારેક ઢંકાઈ જાય છે પણ ક્યારેય તે હારતું નથી. સત્ય જ ભગવાન છે. એક સત્યની

આરાધના કરવાથી અનેક ગુણો ખેંચાઈ આવે છે. સાચું તે જ માણું-માણું તે જ સાચું નહિ એ ભાવનાને મૂર્તિમંત કરવા અનેકાંતનો સિદ્ધાંત આપ્યો. અનેકાંતના સિદ્ધાંતથી વિખવાદ અને વિવાદ ટળે છે. પ્રેમ અને સમન્વયની સ્થાપના થાય છે. જઘડાઓ-કલેશ-કંકાસ મટે છે.

અચૌર્ય દ્વારા સંયમ અને મૈત્રીભાવ તથા પ્રમોદભાવનાની સ્થાપના થઈ શકે છે. બીજાનું સાચું જોઈને તેની પાસેથી તે છિનવી લેવાનો પ્રયત્ન ન કરવો, પણ તેની પાસે છે તે જોઈ આનંદ પામવો તે અચૌર્યનો સંદેશ છે. કોઈનું ઝૂટવી ન લેવું તે ગુણ આત્મસંયમનો વિકાસ કરે છે. તુચ્છ વસ્તુ પણ માલિકને પૂછ્યા વિના ન લેવી તેવી ભગવાનની આજા છે તો પછી કિંમતી વસ્તુ ક્યાંથી લેવાય ?

બ્રહ્મચર્ય વિશે પ્રશ્નવ્યાકરણમાં ભગવાને કહ્યું છે કે -

“બંભચેરં ઉત્તમ તવ નિયમ - ણાણ - દંસણ - ચરિત્ત સમ્મત - વિનયમૂલં ।”

અર્થાત્ બ્રહ્મચર્ય એ ઉત્તમ તપ, નિયમ, જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, સમક્ષિ અને વિનયનું મૂળ છે. આત્મામાં રમણ કરવું તે જ બ્રહ્મચર્ય છે. શારીરિક, માનસિક દુઃખોનું મૂળ કામભોગની લોલુપતા છે, જે જીવને અનંતકાળ સુધી સંસારમાં રખડાવે છે. તેને છોડવા એટલા સુખ-શાંતિ-સમાધિ સહિત પ્રસંગતાને જીવનમાં આવકાર આપવો. આથી, સંયમ જો પોતાની ઈચ્છાથી સ્વીકારીને પાળવામાં આવે તો આનંદ, શાંતિ અને સ્વસ્થતાનું જીવનમાં અવતરણ કરે છે.

પરિગ્રહ અને હિંસા એ બંને જોડિયા ભાઈ છે. પરિગ્રહ ક્યારેય હિંસા વિના હોય નહિ. વળી, ભગવાને પરિગ્રહના કુલ ૨૩ પ્રકાર બતાવ્યા (આભાયભેટ - ૨૪ પ્રકાર); જેમાં ૮ પ્રકારના બાધ્ય અને ૧૪ પ્રકારના અભ્યંતર પરિગ્રહ ત્યજવા

યોગ્ય છે. ચાર કષાય, નવ નોકષાય અને ૧૪મું
મિથ્યાત્વ - આ બધા જીવનમાંથી જીય તો શાંતિનું
સામ્રાજ્ય સ્થપાય. પરિગ્રહ માનવીને ચાર ગતિના
યકરાવામાંથી છૂટવા દેતો નથી. માટે અપરિગ્રહની
આરાધના જરૂરી છે. આસક્તિ પણ પરિગ્રહ છે તે
પણ છોડવા યોગ્ય છે.

(૯) કાણમાગની કિંમત અમૂલ્ય છે - માનવભવની
મહત્વા સમજો :

ભગવાને વારંવાર પોતાના ઉપદેશમાં કહ્યું
છે કે “સમયં ગોયમ મા પમાયાએ ।”

અર્થात્ ક્ષાળમાત્રનો પ્રમાણ કરવા જેવો નથી.
આ ધરતી પર અવતાર ધરીને કેટલું જીવ્યા તે
મહત્વનું નથી, પરંતુ કેવું જીવ્યા તે મહત્વનું છે.

પ્રભુ વીરનું આ ભૂમિ પર અવતરણ એટલે વીરતાનું
પ્રાગટ્ય. જીવનમાં યોગ્ય કાર્યો કરી, પુરુષાર્થને
યોગ્ય દિશામાં વાળવાથી અંતિમ ધ્યેયરૂપ મોક્ષને
પામી શકાય છે. મહાવીરદેવે પોતાના જીવનને એ
રીતે જીવી પોતાનું જીવન સાર્થક-સફળ બનાવ્યું.
આપણે પણ એવો દદ્દ સંકલ્પ કરીએ કે ભગવાને જે
કર્યું તેમાંથી બે-ચાર વસ્તુને પણ ગ્રહણ કરી તેનું
પાલન કરીશું તો જરૂર આપણું જીવન પણ સફળ
બની જશે. અંતમાં એટલું જ કહીશ કે....

ਛਿਲਾ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਾਗਰ ਕੋ ਉਸੇ ਤੁਝਾਨ ਕਹਤੇ ਹੈ, ਤੋਡ ਦੇ ਤਟ ਕੇ ਬਂਧਨ ਕੋ ਉਸੇ ਤੁਝਾਨ ਕਹਤੇ ਹੈ, ਹਰ ਕਾਰ੍ਯ ਮੇਂ ਪੁਰੁਖਾਰ्थ ਔਰ ਕਰਮ ਕੇ ਸਾਂਧੋਗ ਸੇ ਜੋ, ਮਿਟਾਏ ਪਾਪਕਮੋਂ ਕੋ ਉਸੇ ਛੀ 'ਮਹਾਵੀਰ' ਕਹਤੇ ਹੈ ।

પુસ્તક સમાલોચના

- મિતેશભાઈ એ. શાહ

(નોંધ : આ વિભાગ માટે પુસ્તક કે ગ્રંથની બે નકલ મોકલવા વિનંતી છે.)

[૧] પુસ્તકનું નામ : ભારતીય સંસ્કૃતિમાં ગુરુમહિમા

સંપાદન : શ્રી ગુણવંત બરવાળિયા • આવૃત્તિ: પ્રથમ, ફેબ્રુ. ૨૦૧૪ • પૃષ્ઠા: ૨૪૦ • કિંમત: રૂ. ૨૫૦

પ્રકાશક : અર્થમ સ્પિચરિયુલ સેંટર, જૈન ફિલોસોફિકલ એન્ડ લિટરરી રિસર્ચ સેન્ટર,

ર, મેવાડ, પાટણવાલા એસ્ટેટ, એલ.બી.એસ. રોડ, ઘાટકોપર (વેસ્ટ),
મુંબઈ-૪૦૦૦૮૬. ફોન : (૦૨૨) ૪૨૧૫૩૪૪૫

આ પુસ્તકમાં ઉપરોક્ત રિસર્ચ સેન્ટર દ્વારા યોજાયેલ જૈનસાહિત્ય જ્ઞાનસત્ર - ૧૨ અંતર્ગત ‘ભારતીય સંસ્કૃતિમાં ગુરુમહિમા’ વિષય પર અનેક વિદ્વાનોએ શોધપત્રો – નિબંધો રજૂ કર્યા હતા તેને સંકલિત કરીને રજૂ કરવામાં આવ્યા છે. ભારતીય સંસ્કૃતિમાં ગુરુનો ડેવો મહિમા છે તે વિશે વિદ્વાનોએ કરેલ સુંદર અને વિશદ્ધ વર્ણન આ પુસ્તકમાં પ્રસ્તુત છે.

[२] पुस्तकनुं नाम : ज्ञानधारा - सर्जकनी विचारसूचि

સંપાદન : શ્રી ગુણવંત બરવાળિયા • આવૃત્તિ : ફેબ્રુ. ૨૦૧૫ • પૃષ્ઠ : ૧૮૮ • મૂલ્ય : ૩.૨૦૦

પ્રકાશક : ઉપર મુજબ

જેન સાહિત્ય જ્ઞાનસત્ર-૧૨ માટે ગૌરવવંતા ગ્રંથના સંદર્ભે, ‘સર્જકની વિચારસૂષ્ટિ’ એ વિષય અંતગ્રંથ પ્રાપ્ત શોધપત્રો- નિબંધોનું સંકલન કરી આ પુસ્તકદ્વારે પ્રગટ કરવામાં આવેલ છે. આ પુસ્તકમાં મહાપુરુષોની વિવિધ રચનાઓનું વિદ્ઘાનોએ વિશદ્દ વિવેચન કર્યું છે.

પ્રભુ મહાવીરનું પાવન જીવનચરિત્ર

ભાનુલેન ડી. શાહ

મહાવીર નામ બોલતા, સાંભળતા, વાંચતા, વિચારતા, વાગોળતા અંતર-વીણાના તાર જાણજાળી ઉઠે છે. સમગ્ર ઊર્મિતંત્ર હર્ષથી કંપન અનુભવે છે. આનંદની અનુભૂતિથી રોમાંચ ખડાં થઈ જાય છે. ભક્તિ, શ્રદ્ધા, આસ્થાથી મનનો માંદલો તોલવા લાગે છે. ભીતર પ્રેમમય ભાવનાઓથી છલકવા લાગે છે. આપણા સૌનું સમગ્ર અસ્તિત્વ ઉમંગ, ઉછરંગ, ઉત્સાહ, ઉન્માદથી પરિખાવિત થઈ જાય છાએ. પ્રભુ પ્રત્યેની લાગણીથી હરખઘેલાં હૈયાં ઉછળવા માંડે છે, લિલોળે ચેડે છે.

હજારો વર્ષ પહેલા આ પૃથ્વી પર અસ્તિત્વ ધરાવતો એક અવતારી પુરુષ - તેને યાદ કરતાં નજર સમક્ષ એક નયનરમ્ય મૂર્તિ દેખાવા લાગે છે. તેમના જેવું અપૂર્વ, અદૂભુત વ્યક્તિત્વ હવે પ્રગટ થશે કે નહીં, થશે તો ક્યારે, તેમાં પણ સંશય ઉપજે છે. એ સમય પણ સદ્ભાગી હતો કે તમારા જેવા એક યુગપુરુષે ભારતની ધરતી પર જન્મ લીધો. પુનિત પગલાં કર્યા. પાવન ચરણરેણુથી સૌને ધન્યભાગી, અહોભાગી બનાવ્યા. પવિત્ર બોધ, ઉપદેશથી અનેકને ભવસાગરથી તાર્યા, ઉદ્ધાર્યા, ઉગાર્યા, રક્ષા કરી, સૌને સત્ત્રમાર્ગ, ધર્મમાર્ગ ચઢાવ્યા.

મહાપુરુષ બનવું કે ભગવાન તરીકે પૂજાવું એ કોઈ સરળ બાબત નથી. ધારું વેઠવું પડે છે. સહનશીલ બનવું પડે છે, અનેક મુસીબતોને મહાત કરવી પડે છે, અનાર્ય લોકોની બર્બરતાનો સામનો કરવો પડે છે, મોત સામે પણ બાથ ભીડવી પડે છે. ત્યારે જ અહંકારી, અભિમાની, ગર્વિષ મસ્તક પ્રભુના ચરણો જુકે છે, વંદે છે, નમે છે, પ્રણમે છે. સમતા, શાંતિ, નિર્વૈરતા તન-મનના પ્રત્યેક

પરમાણુમાં હોવી જોઈએ, તો જ સામા માણસને જતી શકાય.

બાળપણથી જ પ્રભુની નીડરતા, નિર્ભયતા, નિર્ભિકતાનો પરિચય થઈ ગયેલો. ‘પુત્રના લક્ષણ પારણાંમાંથી’ એ કહેવત તેમના જીવનમાં ફળીભૂત થયેલી. બાળગોઠિયાઓ સાથે રમતાં સાપ નીકળ્યો અને પ્રભુએ તેને પકડીને દૂર ફેંકી દીધો. છુપાઈ ગયેલાં બીકણ બાળકોને તેમણે શીખ આપી કે “મિત્રો, તમે આટલા બધા ડરો છો શા માટે ? જે બીકણ છે તેને ડર, ભય હંમેશાં ડરાવે છે, તેથી નિર્ભય થાઓ, બહાદુર બનો.”

એક દેવ પરીક્ષા લેવા આવેલો. તે વધતા વધતા સાત તાડ જેટલો ઉંચો થઈ ગયો, તોય મહાવીર તેના સુંધ પર ચડી બેઠાં અને લોકોને આશ્રયમાં નાખી દીધા. મહાવીરે તેને માઝ કર્યો, મિત્ર બનાવ્યો.

ત્રણ જ્ઞાન સાથે જન્મેલા મહાવીરને પશુઓની હિંસા, સત્તા અને પૈસા માટે લડતા - ઝઘડતા માણસો તેમને વિચલિત કરી દેતા. તેમણે લોકોને કહું કે બહારના શત્રુઓ સામે લડવા કરતા, તમારા આંતર શત્રુઓ સામે લડો, જીતો. આંતરરિપુઓના મનમાં નિવાસથી જ બાધ્ય ઝઘડાઓ થાય છે. તેથી ખોટી દૃઢ્યાઓ, અપેક્ષાઓ સામે લડો.

મહાવીર શાશ્વત સુખની શોધ કરવા દૃઢ્યતા હતા. તેથી તેઓ માતાજી પાસે દીક્ષાની અનુમતિ લેવા આવ્યા. માએ કહું, “તારા વિચારો ઉત્તમ છે અને તું સનાતન સુખને શોધવા મથે છે. અમે ધરડાં છીએ અને થોડા સમયમાં અમારું મૃત્યુ થઈ જશે.” મહાવીર જાણતા હતા કે તેમના મા-બાપનું સોપક્રમ

આયુષ્ય છે, આધાત લાગતા તે પૂરું થઈ જશે. તેથી તેમણે કહ્યું, “હે મા, તમને મારા પર ઘણો પ્રેમ છે તે હું જાણું છું. માતાજી, તમે તો મારું ઉત્તમ તીર્થ છો. તમને નિરાશ નહીં કરું.” અને તેમણે જંગલમાં જવાનું માંડી વાયું.

ત्यारबाद मહावीरे पंचमुष्टि लोच कર्यो अने
 જ़ंગल પ्रति पगलां મांડवा. ઈન्द્રએ તેમના ખભા
 પર કિમતી દેવહુણ્ય વસ્ત્ર નાખ્યું. ત્યારે સોમશર્મા
 નામનો બ્રાહ્મણ કંઈક મળવાની ઈચ્છા કરીને આવ્યો.
 પ્રભુએ અર્ધુ વસ્ત્ર આપી દીધું. તે કિમતી છે તેવી
 ખબર પડતા ફરી તે માગવા આવ્યો. પ્રભુના ખભા
 પરથી અર્ધવસ્ત્ર સરી પડ્યું પણ તેમણે તેની પરવા
 ન કરી. અનાસક્ત મહાવીરને જોઈને સોમશર્માનું
 દિલ પીગળ્યું અને તેનો અનંતાનુંબંધી લોભ નષ્ટ
 થયો.

મહાવીર જ્યાં જ્ઞાય ત્યાં ધ્યાનસ્થ દશામાં જ
રહેતા. આગળ-પાછળ શું ચાલે છે તેની ચિંતા
નહોંતી. ઈન્દ્રએ સાથે રહેવા કર્હું, પણ પ્રભુએ કર્હું,
“હું તમામ દુઃખ મારી રીતે જ સહન કરીશ. કોઈની
મદદ જરૂરી નથી. મારી જિંદગીના ભોગે પણ હું
તેમાંથી પાર ઉત્તરીશ. કર્મો મેં બાંધ્યા છે અને હું જ
તેમાંથી મુક્ત થઈશ. સ્વસહાય જ શ્રેષ્ઠ સહાય છે.”
તેમણે એવી પ્રતિજ્ઞા પણ લીધેલી, “હું કોઈપણ
પાપનું કાર્ય કરીશ નહીં, કરાવીશ નહીં, કરનારને
અનુમોદીશ નહીં. મારા આત્માની હું પૂર્ણ શુચિતા,
સ્વચ્છતા ચાહું છું.”

વિદ્ધાર કરતા કરતા મહાવીર ધ્યાનસ્થ રહેવા
માટે ઘાસની ઝૂપડીમાં રહ્યા. દુષ્કાળ હોવાથી પશુઓ
ઝૂપડીનું ઘાસ ખાવા માટે આવતા અને ત્યાંના
રક્ષકોની લાકડીઓના માર પણ ખાતા. ઝૂપડીનું
ધ્યાન ન રાખવા બદલ કુલપતિએ ઠપકો આયો.
મહાવીર કહ્યું, “હું મારા શરીરની પણ પરવા નથી
કરતો કે જેમાં કિંમતી, મહામૂલો આત્મા વસે છે,

તો દેહ જેવી ઝૂપડીનું તો ધ્યાન ક્યાંથી રાખ્યું ?”

અસ્થિગ્રામમાં મંદિરમાં શૂલપાણી યક્ષ રહેતો
હતો. સૌ તેનાથી ઉરતા. મહાવીર ત્યાં જ રહ્યા.
તેણે યક્ષને કહ્યું કે આજની રાત હું અહીં જ રહીશ.
યક્ષે મહાવીરને ધ્યાનમાંથી ચલિત કરવા સર્પો,
હાથીઓ, હિંસક પ્રાણીઓ, ખોપરીઓ વગેરે
બતાવ્યું, પણ મહાવીર ધ્યાનભંગ થયા નહીં. યક્ષે
માર્ઝી માર્ઝી. મહાવીરે કહ્યું, “માર્ઝી તો શત્રુને
આપવાની હોય, તું તો મારો ભિત્ર છે !” યક્ષનું
હૃદય પ્રેમ ને દયાથી પીગળી ગયું.

મહાવીર અનાર્ય ભૂમિમાં આગળ વધ્યા, ત્યાં દસ્તિવિષ, ઝુંફાડા મારતો ચંડકોશિક નાગ ઉંશ દેવા આગળ આવ્યો. મહાવીર સ્થિર ઉભા રહ્યા, નાગે ઉંશ દીઘો, પણ પ્રભુના ચરણમાંથી દૂધ વહ્યું. નાગ આશ્રયચક્તિ થયો. મહાવીરે કહ્યું, “શાંત થા, શાંત થા, તારા આગલા ભવને સંભાર.” નાગ દરમાં ઘુસી ગયો. ગામના લોકોએ પથ્થર મારીને ખૂબ હેરાન કર્યો. બધું શાંતિથી સહન કરીને, મરીને દેવલોકમાં પહોંચી ગયો.

સંગમ દેવે મહાવીરને ખૂબ પરેશાન કર્યા. તેમના પર ધૂળની વર્ષા કરી, વંટોળથી પ્રભુને ઉછાળ્યા, નીચે પછાડ્યા. જેરી કીડીઓ, સર્પ, જીવજંતુથી બટકાં ભરાવ્યાં. તેમની પાછળ સિંહ, વાધ, વરુ, ફૂતરા દોડાવ્યા. મહાવીર અચલ રહ્યા. સંગમ પ્રભુ પાસે આવ્યો. તેની માન્યતા હતી કે મનુષ્ય કરતાં દેવોની શક્તિ મહાન છે. મહાવીર તો દેવોની શક્તિ કરતાં પણ અનેકગણી શક્તિ ધરાવતા હતા. પ્રભુએ કહ્યું, “દેવ કે મનુષ્યની નહીં પણ આત્માની શક્તિ અનંત છે. પરમાત્મા માનવમાંથી જ સર્જય છે.”

મહાવીરે છ માસથી અનાજનો દાષો મોંમાં
નાખ્યો નો'તો. ત્યાંના રાજ, મંત્રી, પ્રજા ચિંતાતુર
હતા. આ ભિક્ષુકને, મહાયોગીને શું જોઈએ છે ?

આખરે ચંદનબાળા જે ધનાવહ શેઠને ત્યાં ગુલામ તરીકે આવેલી, તેના અડદના બાકુળાથી પ્રભુના પારણાં તેમના અભિગ્રહ મુજબ થયાં. ચંદનબાળાના ભાગ્ય ખૂલ્લી ગયા અને તેનો ભવમુક્તિનો આરો આવી ગયો. જન્મમરણના ફેરા ટળી ગયા.

ત્યારબાદ છમાણી ગામમાં મહાવીરે ભયંકર ઉપસર્ગનો સામનો કર્યો. ભરવાડ ધ્યાનસ્થ મહાવીરને બળદો સંંપી ધેર ગયો. પ્રભુએ કંઈ સાંભળ્યું નહીં. ભરવાડ પાછો આવ્યો તો બળદો ક્યાંય દેખાયા નહીં. ગુસ્સાભર્યા ભરવાડે મહાવીરને કહ્યું, “સાંભળતો કેમ નથી? તારે કાન છે કે કાણાં?” તે મોટા બે છેડા કાપેલા શૂળ લાવ્યો અને મહાવીરના કાનમાં ખોસી દીધા. મહાવીરના મુખ પર ગુસ્સો કે દુશ્મનીની કોઈ રેખા દેખાણી નહીં. ખરક વૈદ્ય પ્રભુ પાસે આવ્યા. તેમણે શૂળ બેંચી કાઢ્યાં. પ્રભુથી ચીસ પડી ગઈ! પોતાના આગલા ભવમાં બાંધેલું આ કર્મ ઉદયમાં આવ્યું છે એમ જાણીને સહન કરી દીધું. ભરવાડને માફ કર્યો. ભગવાનને પણ કરેલાં કર્મો કન્ડે છે.

મહાવીર સ્વામીના પ્રથમ શિષ્ય ગૌતમ અતિ વિદ્વાન, શાસ્ત્રાર્થી હતા. ભગવાન વિશે તેમણે સાંભળેલું, તેઓ ત્યાં આવ્યા. ભગવાને નામ લઈને બોલાવ્યા, તેમના મુંજુવતા પ્રશ્નોને સુલગ્યાયા. તેથી ગૌતમનો ગર્વ ઉત્તરી ગયો અને પ્રથમ ગણધર બની ગયા. તેઓ અતિ સરળ, નાભ્રવિનાભ, મૂઢ અને નિખાલસ હતા. આનંદ શ્રાવકની ક્ષમા માગવા પણ તેમના ધેર ગયેલા. સૌઅં વિનયી થવાની જરૂર છે. વિનયી સૌનો થઈ શકે છે. ગર્વિષ એકલો પડી જાય છે. ગૌતમ કહેતા કે મહાવીરના જીવન દરમ્યાન મને જે જ્ઞાન મળ્યું, તેના કરતાં તેમના નિવાણથી વિશેષ મળ્યું. ઘણી વાર પ્રભુ કહેતા, “ગૌતમ, અનાસકત થા, બધા સંબંધો તોડી નાખ, ભીતરી દુનિયામાં તું દેખ, ત્યાં કોઈ ગુરુ નથી, કોઈ શિષ્ય નથી. દેહ કરતાં આત્માને વધુ મહત્વ આપ. સાધના

સ્નેહ કરતા વધુ ચહિયાતી છે. પ્રમાદને સેવતો નહીં.”

ગોશાળો મહાવીરનો તેજોદેખી શિષ્ય હતો. પ્રભુને હેરાન કરવા તેના પર તેજોદેશ્યા છોડી, પણ ‘ખાડો ખોડે તે પડે’ એ ન્યાયે તે જ કાળો થઈ ગયો. મહાવીરે વેરઝેર ખૂલ્લીને, પ્રેમથી તેને શિખામણ આપી, અને તે સમજી ગયો.

મહાવીર ત્યાંથી ઘણાં વર્ષો સુધી ઉપસર્ગો સહેતા આગળ વધ્યા. ખુલ્લા પગે, નિર્વસ્ત્ર, ફરતાં ફરતાં ઋજુવાલિકા નદીને કિનારે, ગોદોહાસનમાં બેઠા. તેમને કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું. તેઓ અર્હત, જિન, વીતરાગ કહેવાયા. ચતુર્વિધ સંઘની સ્થાપના કરી. શ્રમણ, શ્રમણી, શ્રાવક, શ્રાવિકા તેમાં હતા. નિર્વાણ સમયે ઈન્દ્રાએ ભરમક ગ્રહની માઠી અસર નિવારવા આયુષ્ય વધારવાનું કહ્યું, તેમણે ના પાડી અને કહ્યું કે મારા જન્મનું ધ્યેય અને મારા જીવનનું મિશન પૂરું થાય છે. એક પળ માટે પણ આયુષ્ય લંબાવી શકાય નહીં. મારું જીવનકાર્ય પૂરું થયું છે. ૭૨ વર્ષની ઉંમરે પ્રભુ નિર્વાણ પામ્યા. નિર્વાણની અમાસની રાત્રે સર્વત્ર અંધકાર છવાઈ ગયો. પણ મહાવીરના આત્મદીપે સર્વત્ર પ્રકાશ ફેલાવ્યો, અજવાળાં પાથરી દીધાં. તેમણે અહિસા, સત્ય, અસ્તેય, બ્રહ્મયર્થ, અપરિગ્રહનો સિદ્ધાંત આચરણમાં ઉતારવા આપ્યો.

● મોટા મુનિસોને જે વૈરાગ્યદશા પ્રાપ્ત થવી દુર્લભ, તે વૈરાગ્યદશા તો ગૃહવાસને વિશે જેને પ્રાયે વર્તતી હતી, એવા શ્રી મહાવીર, અષભાદિ પુરુષો પણ ત્યાગને ગ્રહણ કરી ચાતી નીકળ્યા, એ જ ત્યાગનું ઉત્કૃષ્ટપણું ઉપદેશ્યું છે.

— શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી, પત્રાંક-૬૪

● બહુ છકી જાસો તો પણ મહાવીરની આજ્ઞા તોડશો નહીં. ગમે તેવી શંકા થાય તોપણ મારા વતી વીરને નિઃશાંક ગણજો.

— શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી, પત્રાંક-૨૧

સમાજ-સંસ્થા દર્શન

સંસ્થામાં ભગવાન મહાવીર જન્મ કલ્યાણકની ઉજવણી

ચૈત્ર સુદ તેરસ, તા. ૨-૪-૨૦૧૫ના રોજ સંસ્થામાં સવારે ભગવાન મહાવીરની પૂજા - અભિષેક કરવામાં આવ્યા. ત્યારબાદ આદ. શ્રી અનુપમભાઈ શાહે શ્રીમદ્ રાજચંદ્ વચનામૃત પત્રાંક - ૧૦૫ના આધારે મનનીય સ્વાધ્યાય આપ્યો હતો. ‘ભગવાન મહાવીરનો સંદેશ’ વિષયક પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજીની સી.ડી.ના આધારે સ્વાધ્યાય યોજાયો. બપોરે ભગવાન મહાવીરના જીવનચરિત્ર વિષયક આદ.બા.બ્ર. સુરેશજીની સી.ડી. મૂકવામાં આવી હતી. રાત્રે સૌથે ભાવપૂર્વક પ્રભુભક્તિ કરી હતી.

સંસ્થા સંચાલિત નિઃશુલ્ક છાશકેન્દ્રો અંગે વિજાપ્તિ

આધ્યાત્મિક પ્રવૃત્તિઓની સાથે સાથે સંસ્થા દ્વારા સમાજકલ્યાણની પ્રવૃત્તિઓ પણ થતી રહે છે. ઘણા વર્ષોથી સંસ્થા દ્વારા, સંસ્થાની આસપાસના જરૂરતમંદ ગ્રામ્યજનો માટે નિઃશુલ્ક ધાશવિતરણ કરવામાં આવે છે. ચાલુ વર્ષે પણ સંસ્થા દ્વારા ધાશકેન્દ્રો શરૂ થઈ ગયા છે. આ ધાશકેન્દ્રોના નિભાવ માટે આર્થિક સહયોગની આવશ્યકતા છે. આ અંગે રસ ધરાવતા દાતાઓએ સંસ્થાના કાર્યાલયનો સંપર્ક સાધવા વિનંતી છે. ધાશકેન્દ્રોના નિભાવ માટે આર્થિક સહયોગ આપનાર દાનવીર મહાન્તુભાવોને સંસ્થા સાભાર ધન્યવાદ પાડવે છે.

આદ. શ્રી નવીનભાઈ બી. શાહના ૭૫મા જન્મદિન નિમિતે

સંસ્થામાં શ્રી આત્મસિદ્ધિ શાસ્ત્ર પૂજા-વિદ્યાન સાનંદ સંપદી

સામાન્ય રીતે માનવી પોતાનો જન્મદિન હોટેલોમાં, ખાનપાન અને નાચગાનમાં મસ્ત બનીને ઉજવતો હોય છે. આ રીતે ઈન્ડિયોના વિષયોમાં મળ બનીને તેઓ પાપનું ભાથું બાંધતાં હોય છે, પરંતુ કેટલાક વિચક્ષણ લોકો જન્મદિન કે એવા શુભ પ્રસંગોને લોકોતાર રીતે ઉજવતા હોય છે કે જેમાં સ્વ-પરનું કલ્યાણ સમાહિત હોય. આવા પ્રસંગોએ સત્સંગ, ભક્તિ, પૂજાદિ કાર્યક્રમોનું આયોજન કરવામાં આવે તો આત્મશુદ્ધિ અને પુષ્ય-ઉપાર્જનનું કરાશ બને. આપણી સંસ્થાને સમર્પિત વિચક્ષણ, નિખાલસ, દાનવીર અને વિનમ્ર મુમુક્ષુ આદ. શ્રી નવીનભાઈ બી. શાહે પોતાના ઉપમા વર્ષના મંગલ પ્રવેશ (અમૃત મહોત્સવ) અને ૫૦મી લગ્નતિથિની ઉજવણીને અલૌકિક રીતે ઉજવવાનું નક્કી કર્યું. તેઓ શ્રીની પૌત્રી ચિ. જાનવી તથા ચિ. રાજવીને પણ પોતાના દાદાજીનો જન્મદિન સારી રીતે ઉજવાય તેવી અંતરની ખેવના હતી. એટલે આદ. શ્રીનવીનભાઈના કુટુંબીજનોએ શ્રી નવીનભાઈની ભાવનાને અનુરૂપ અમૃત મહોત્સવ ઉજવવાનું નક્કી કર્યું.

તે મુજબ તા. ૨૧-૨-૨૦૧૫ના રોજ શ્રી નવીનભાઈની જન્મભૂમિ ચોટાસણમાં પૂજા-અભિપ્રેકના કાર્યક્રમ તથા તા. ૨૨-૨-૨૦૧૫ના દિવસે આપણી સંસ્થામાં શ્રી આત્મસિદ્ધિશાખ પૂજા-વિધાનના કાર્યક્રમ યોજને સૌને આત્મજાગૃતિનું પ્રેરક નિમિત્ત બનવાનો સ્તુત્ય અને પ્રેરણાદ્યક પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો.

પૂજયશ્રી આત્માનંદજીના પાવન સાન્નિધ્યમાં શ્રી આત્મસિદ્ધિ પૂજા-વિધાનનો કાર્યક્રમ યોજાઈ ગયો. પૂજય બહેનશ્રી તથા મુમુક્ષુ ભાઈ-બહેનો, કર્મચારીઓ, ગુરુકુળના બાળકોની શુભ ભાવનાઓની સુવાસથી સમગ્ર કાર્યક્રમ દીપી ઉઠાયો.

આપણી સંસ્થાને સમર્પિત બા.બ્ર. અલકાબેને શ્રી આત્મસિદ્ધિ વિધાનની મૌલિક રચના કરેલ છે; જે બદલ તેઓને ખૂબ ખૂબ ધન્યવાદ. બા.બ્ર. સુરેશજી, બા. બ્ર. અલકાબેન, બા. બ્ર. જનકબેન તથા આદ. શ્રી કપિલભાઈએ ખૂબ ભાવપૂર્વક આ વિધાન કરાયું હતું. ભક્તિસંગીત સાથે ભાવો ભળતાં અલોકિક ભક્તિસભર વાતાવરણ સર્જાયું

હતું. ભક્તાનું રજીબક્તિના ભાવોથી ભીજાઈ ગયા હતા અને હૈયું હાથમાં ન રહેતાં મન મૂકીને પ્રભુ-ગુરુની ભક્તિમાં ઝૂમી ઉઠ્યા હતા. વાતાવરણમાં પવિત્રતાના સ્પંદનો પ્રવહી ઉઠ્યાં ! ભક્તિનો એક અલૌકિક આનંદ સૌ અનુભવી રહ્યા હતા.

શ્રી આત્મસિદ્ધિ વિધાનમાં ૧૨ કોષ્ટક અને ૧૪૦ અર્ધ છે. શ્રી આત્મસિદ્ધિશાસ્ત્ર એ ખૂદદર્શનના સારનું તત્વજ્ઞાનનો બોધ આપતું તેમજ સ્વદોષદર્શન કરાવી, આત્મિક ગુણો પ્રત્યે લઈ જઈ આત્મસિદ્ધિ કરાવે તેવું દેવત ધરાવતું સત્ત્યાખે છે.

આ પ્રસંગે આદ. શ્રી નવીનભાઈના પુત્ર આદ. શ્રી અજયભાઈ, પુત્રવધૂ મનિષાબેન, તેઓના કુટુંબીજનો સગાંસંબંધીઓ તથા તેઓના કર્મચારીઓ, સંસ્થાના કર્મચારીઓ, ગુરુકૃપના બાળકો વગેરે સારી સંખ્યામાં ઉપસ્થિત રહ્યા હતા. આદ. શ્રી નવીનભાઈ અને તેમના કુટુંબીજનો તથા સંસ્થાના કેટલાક મુમુક્ષુ ભાઈ-બહેનોએ પૂજા-વિધાનમાં બેસવાનો લાભ લીધો હતો. આ પ્રસંગે શ્રી નવીનભાઈએ પોતાની રોયલ સીન્યેટીક કંપનીના કર્મચારીઓને યાત્રા કરાવી હતી.

શિ. જ્ઞાનવી તથા શિ. રાજવીએ એક ભક્તિગીત ‘હે ગુરુવર તરે ચરણોંકી...’ લઈને પોતાના ભાવો વ્યક્ત કર્યા હતા. આદ. શ્રી નવીનભાઈ, આદ. શ્રી અજ્યભાઈ તથા તેઓના કુટુંબીજનોએ આ પ્રસંગે પોતાના હદ્યોદ્ઘાર વ્યક્ત કર્યા હતા. આ પ્રસંગે શ્રી નવીનભાઈના કુટુંબીજનોએ શ્રી નવીનભાઈને સન્માનપત્રો અર્પણ કર્યા હતા.

આ પ્રસંગે પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજીએ જણાવ્યું કે આવા પૂજા-વિધાનના પ્રસંગો વર્ષમાં બે-ગ્રાણ વાર યોજાવા જોઈએ. આવા સુંદર પૂજા-વિધાનનું આયોજન કરવા બદલ શ્રી નવીનભાઈ પરિવારને ધ્યાવાદ. આપણે ‘ભાવ’ હંમેશાં સારા રાખવાં. સમયે સમયે જે ‘ભાવ’ થાય છે તે અનુસાર કર્મબંધન થાય છે. દેવપૂજા, ગુરુપાસ્તિ, સ્વાધ્યાય, સંયમ, તપ અને દાન-ગૃહસ્થના આ છ કર્તવ્યો આપણે શક્તિ દૃષ્ટાવ્યા વગર આત્મલક્ષે દરરોજ કરવાં જોઈએ.

પૂજય બહેનશ્રીએ જ્ઞાન-ભક્તિ-વૈરાગ્યના ત્રિવેણીસંગમ સમી શ્રી આત્મસિદ્ધિ પૂજા-વિધાન કરાવવા બદલ શ્રી નવીનભાઈને અભિનંદન આપ્યા હતા. આરતી બાદ કાર્યક્રમ પૂર્ણાલ્પિતને પામ્યો હતો.

આ પ્રસંગે આદ. શ્રી નવીનભાઈ શાહ પરિવાર તરફથી સ્વામિવાત્સલ્ય રાખવામાં આવ્યું હતું. આ પ્રસંગે આદ. શ્રી નવીનભાઈ પરિવાર તથા તેઓના સગા-સંબંધીઓએ સંસ્થામાં ભાવપૂર્વક દાનરાશિ નોંધાવી હતી; જેની સંસ્થા અનુમોદના કરે છે તથા સાભાર સ્વીકાર કરે છે.

આવો સુંદર પ્રેરણાદાયક કાર્યક્રમ યોજવા બદલ સંસ્થા શ્રી નવીનભાઈ શાહ પરિવારને ધ્યાવાદ પાઠવે છે.

લક્ષ્મીપુરામાં રામનવમીનો સત્સંગ સંપન્ન

પુ. રામજીબાપા, પુ. જીતાબાપજી વગેરે સંતોની પ્રેરણા અને આશીર્વાદથી લક્ષ્મીપુરામાં (ઇડર પાસે) વર્ષોથી રામનવમી પ્રસંગે સત્સંગ સમારોહ યોજાય છે. ૪૦ વર્ષથી સતત દર વર્ષે જનારા પુ. શ્રી આત્માનંદજી શારીરિક મતિકૂળતાને લીધે જઈ શક્યા ન હતા. પુ. સાહેબજીએ સંદેશ મોકલેલ કે, “સત્યને સ્વીકારવું. કોઈ શાશ્વત નથી, કયારેક અટકવું પડે. અવસર મળ્યો છે તો લાભ લઈ લેવો.” આદ. સર્વશ્રી સુરેશજી, મહેન્દ્રભાઈ, અલકાબેન, જનકબેન વગેરે દસેક મુમક્ષુઓ શુક્કવારે (૨૭ માર્ચ) બપોરે લક્ષ્મીપુરા પહોંચ્યા હતા.

ત્યાં સત્સંગમાં પૂ. નરસીદાદાએ પર્યાયબુદ્ધિ છોડીને પોતાના શુદ્ધ આત્માનું લક્ષ રાખવાનું કહ્યું. આદ. બા. બ્ર. સુરેશજીએ શ્રી રામની સમતા, કર્તવ્યપરાયણતા અને સરળતા દર્શાવીતા જીવન પ્રસંગો વર્ણવ્યા. બીજા સત્સંગમાં સુરેશજીએ મોક્ષમાર્ગ માટે જરૂરી સમ્યુક્ત જ્ઞાન - શ્રદ્ધા - આચરણ વ્યવહાર અને નિશ્ચયથી સમજાવ્યા. આદ. શ્રી મહેન્દ્રભાઈએ સત્સંગમાં જ્ઞાનીની બે ભલામણો રમ્યુલ્લ દસ્તાંતો સાથે સમજાવી : (૧) જીવન અને સંસારમાં બનતી બાધ્ય ઘટનાઓથી પ્રભાવિત ન થવં અને (૨) જીવન / સંસારમાં જે બને તેનો શાંત ભાવે સ્વીકાર કરવો.

પછી “રામ રટણ નવ કીધું રે મનવા, પ્રેમ સુધા રસ નહીં પીધો...” પદના આધારે તેનો પરમાર્થ સમજાવ્યો. આદ.બા.બ્ર. અલકાભેન અને આદ.બા.બ્ર. જનકભેને ભક્તિપદો લીધા.

બીજા દિવસે શનિવારે બાજુમાં દેરોલમાં દેવગિરિ તીર્થમાં મૂળનાયક મનોકામના પાર્શ્વનાથ ભગવાનના દર્શન-અભિષેક કર્યા. સવારે રામનવમીની શોભાયાત્રા, સત્સંગ અને સ્વામિવાત્સલ્ય પછી કોબા પાણી ફરતા હિંમતનગર પૂ. મુનિશ્રી પુન્યનંદીજીના (પૂ.આ.શ્રી સુકુમાલનંદીજીના સંસારી મોટા ભાઈ)ના દર્શન-સત્સંગનો લાભ લીધો.

સંસ્થાના વિવિધ વિભાગોમાં આર્થિક સહયોગ આપનારા દાનવીર મહાનુભાવો

સંસ્થાના વિવિધ વિભાગોમાં આર્થિક સહયોગ આપનાર નીચેના દાનવીર મહાનુભાવોને સંસ્થા સાભાર ધન્યવાદ પાઠવે છે :

● મેડિકલ સેન્ટર :

(૧) સ્વ. કુસુમબેન ગુલાબચંદ શાહના સ્મરણાર્થે	રૂ. ૧,૦૦,૦૦૦/-
આદ.શ્રી ગુલાબચંદ કે. શાહ, અલ્ટમાઉન્ટ રોડ, મુંબઈ	
હસ્તે : આદ.શ્રી ઉર્મિલાબેન ધોળકિયા તથા આદ.શ્રી જ્યંતિભાઈ પૂનાવાળા	
● સુધારો : ગત અંકમાં આપેલ નામ નીચે પ્રમાણે સુધારીને વાંચવા વિનંતી.	
આદ.શ્રી પૂર્ણિમાબેન કિરીટભાઈ શાહ, નડિયાદ	રૂ. ૧૧,૦૦૦
● સાધારણ ખાતું :	
આદ.શ્રી હિવ્યકાંત રમણિકલાલ શેઠ, હસ્તે આદ.શ્રી સરલાબેન હિવ્યકાંત શેઠ	રૂ. ૧૧,૦૦૦
● સંસ્થાને ભેટ : આદ.શ્રી દીપિતિબેન દીપકભાઈ શાહ (રાજકોટ), હસ્તે. આદ.શ્રી દિનેશભાઈ બાવીસી તરફથી સંસ્થાને એરકુલર આપવામાં આવેલ છે; જેનો સંસ્થા સાભાર સ્વીકાર કરે છે.	

મેડિકલ સેન્ટરનો વાર્ષિક અહેવાલ (વર્ષ ૨૦૧૪-૨૦૧૫)

સંસ્થા સંચાલિત મેડિકલ સેન્ટર દ્વારા વર્ષ-૨૦૧૪-૧૫માં તા. ૧-૪-૨૦૧૪ થી તા. ૩૧-૩-૨૦૧૫ દરમ્યાન ગરીબ તેમજ જરૂરિયાતમંદ દર્દીઓને નિઃશુલ્ક સેવાઓ આપવામાં આવેલ છે.

ડૉક્ટરશીઓના નામ	દર્દીઓની સંખ્યા
(૧) ડૉ. રમેશ લાલા	૬૮૭૮
(૨) ડૉ. આલાપ શાહ	૩૨૪
(૩) ડૉ. મનિષ જોધી	૪૮૮
(૪) ડૉ. આનંદ	૨૮૩
(૫) ડૉ. કૌસુભ ભાડ	૨૦૬
(૬) ડૉ. દવેન્દ્ર શાહ	૨૬૯
મેડિકલ સેન્ટરમાં લાભ લેનારા કલ દર્દીઓની સંખ્યા	૮૩૮૮

મેડિકલ સેન્ટરમાં દર્દીઓની લોહીની તપાસ, વજન, બ્લડપ્રેશર, ડાયાબીટીસની તપાસ, સોનોગ્રાફી અને ઈસીજીનો રીપોર્ટ પણ કાઢી આપવામાં આવે છે. મેડિકલ સેન્ટરમાં વર્ષ દરમિયાન જરૂતમંદ આંખના દર્દીઓની તપાસ કરીને કલ ૧૫૦ મોતિયાના ઓપરેશન નિઃશલ્ક કરાવી આપવામાં આવેલ છે.

મેડિકલ સેન્ટર અંગે વિશેષ માહિતી મેળવવા આદ. શ્રી જ્યંતિભાઈ જોખાલિયા (પુનાવાળા) (મો.

૦૯૪૨૬૭૭૫૫૫૪) અથવા સંસ્થાના કાર્યાલયનો સંપર્ક સાધવા વિનંતી.

શાશ્વતી ચૈત્ર માસની આયંબિલની ઓળિની આરાધના

સંસ્થામાં નીચેના તપસ્વી મુમુક્ષુ ભાઈ-બહેનોએ આયંબિલની ઓળિની આરાધના કરી હતી : (૧) આદ. શ્રી મહેન્દ્રભાઈ ખંધાર, (૨) આદ. શ્રી રીતાબેન મહેતા, (૩) આદ. શ્રી રેખાબેન પરમાર્થી. સર્વે તપસ્વી ભાઈ-બહેનોના તપની કોબા પરિવાર ખૂબ અનુમોદના કરે છે.

પૂજ્યશ્રી રાકેશભાઈના અમદાવાદ મુકામે આયોજિત સત્સંગના કાર્યક્રમના સ્થળમાં ફેરફાર

તા. ૧૬ એપ્રિલ થી ૧૮ એપ્રિલ દરમિયાન જૈન વિસા ઓસવાળ કલબ, શ્રેયસ ફાઉન્ડેશનની બાજુમાં, આંબાવાડી, અમદાવાદ મુકામે રાત્રે ૮-૦૦ વાગ્યે પૂજ્યશ્રી રાકેશભાઈના સત્સંગનું આયોજન કરવામાં આવ્યું છે.

શ્રીમદ્ રાજયંદ્ર આશ્રમ, ધરમપુરમાં શ્રી જિનમંદિર શિલાન્યાસ વિદ્ય સંપન્ન

શ્રીમદ્ રાજયંદ્ર આશ્રમ, ધરમપુરમાં તા. ૨-૪-૨૦૧૫ના શુભ દિને શ્રી જિનમંદિર શિલાન્યાસવિધિ સાનંદ સંપન્ન થઈ; જેનો તસવીરો સહ અહેવાલ આવતા અંકમાં પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવશે; જેની 'દિવ્યધ્વનિ'ના સુશ્વરી વાયકમિત્રોને નોંધ લેવા વિનંતી છે.

ધેરાગ્ય સમાચાર

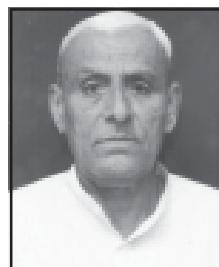
[૧] યુ.એસ.એ. : આપણી સંસ્થામાં રહીને સાધના કરતા બા.બ્ર. રમાભેન શાહના નાના બહેન અને આદ. શ્રી જ્યંતભાઈ એમ. શાહના ભત્રીજી વર્ષબેન પ્રશાંતભાઈ પારેખનું કેન્સરની ટૂંકી માંદગીમાં તા. ૨૦-૩-૨૦૧૫ ના રોજ દેહાવસાન થયું છે. પરમહૃપાળુદેવની ભક્તિ કરતાં કરતાં સમગ્ર કુટુંબીજનોની હાજરીમાં તેઓનો દેહવિલય થયો હતો. સ્વ. વર્ષબેનને પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજી અને પૂજ્ય બહેનશ્રી પ્રચ્યે અત્યંત અહોભાવ હતો. જ્યારે તેઓ ભારત આવતા ત્યારે અચૂક પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજના દર્શન-આશીર્વદ માટે કોબા પધારતા. તેઓ ધાર્મિક વૃત્તિના અને મિલનસાર સ્વભાવના હતા. સ્વર્ગસ્થના આત્માને પ્રભુ શાશ્વત શાંતિ અર્પે તેવી કોબા પરિવારની પ્રભુને હદ્યપૂર્વકની પ્રાર્થના છે.

[૨] ઈન્દોર : આપણી સંસ્થામાં સત્સંગ અર્થે પધારતા આદ. શ્રી ત્રિલોકયંદજી કાસલીવાલના ધર્મપત્ની શ્રી પુષ્પલતાબેનનું તા. ૩-૩-૨૦૧૫ના રોજ દેહાવસાન થયું છે. તેઓશ્રી ધર્મનુરાગી હતા. આદ. શ્રી ત્રિલોકયંદજી સાથે સત્સંગ અર્થે તેઓ કોબા પધારતા હતા. જ્યારે પૂજ્યશ્રી મુમુક્ષુઓ સાથે તીર્થયાત્રાએ ઈન્દોર જતા ત્યારે તેઓ સંધનું ખૂબ ભાવપૂર્વક સ્વાગત કરતા અને સત્સંગ - ભક્તિમાં ભાગ લેતા. તેમનો આત્મા આવતા જન્મોમાં વિશેષ આરાધના કરી શીંગ મોક્ષપદ પ્રાપ્ત કરે તેવી કોબા પરિવારની પ્રભુને હદ્યપૂર્વકની પ્રાર્થના છે.

[૩] લક્ષ્મીપુરા : પટેલ હાથીભાઈ ધીરાભાઈનું તા. ૧૩-૩-૨૦૧૫ના રોજ ૭૦ વર્ષની વયે લક્ષ્મીપુરા (તા. બેઠાબ્રાના) મુકામે દેહાવસાન થયું છે. તેઓશ્રી કોબા સંસ્થાની સ્થાપના થઈ ત્યારથી પૂ. જ્ઞાતાભાપજી સાથે પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજના સત્સંગ-સ્વાધ્યાય અર્થે વારંવાર પધારતા હતા. સંસ્થા આયોજિત દક્ષિણ ભારતના પ્રવાસમાં પણ તેઓ સામેલ થયા હતા. તેઓ ધર્મપ્રેમી, સેવાભાવી અને મિલનસાર સ્વભાવના હતા. રામનવમી પ્રસંગ નિમિત્તે યોજાતા સત્સંગ મેળાવડામાં તેઓ સક્રિયપણે ભાગ લેતા હતા. સ્વર્ગસ્થના આત્માને પ્રભુ શાશ્વત શાંતિ અર્પે તેવી કોબા પરિવારની પ્રભુને હદ્યપૂર્વકની પ્રાર્થના છે.

આદ. શ્રી નવીનામાઈ શાલેના ષ્પમા જબ્દિન નિમિતે સંસ્થામાં યોજાયેલ
શ્રી આત્મસિદ્ધિ વિદ્યાના-પૂજા વેળાની તારીખ (તા. ૨૨-૨-૧૫)

Registered under RNI No. : GUJGUJ/2008/25883
 Permitted to post at Ahmedabad PSO on 15th of every month under Postal
 Regd. No. : GAMC - 309/2015-2017 issued by SSP Ahmedabad valid upto 31-12-2017
 Publication Date 15th of every month

ઊનાળાની અદ્યતમાં ગરમીનો પ્રકોપ
 વધશે. પાણીના અભાવમાં
 કોઈ પક્ષી મૃત્યુ ન પામે તે હેતુથી
 આપના ઘરના વરંડા કે અગાસી પર
 પાણીથી ભરેલા કૂંડા મૂકવાનું ચૂકશો
 નહીં. અનેક જીવોની દુખા મળશે.

www.mahagro.co

આ અંકળા વિશિષ્ટ સહયોગી દાતા

'દિવ્યધનિ' ઓપ્રિલ - ૨૦૧૫ના અંક માટે રૂ. ૧૫,૦૦૦/-નો આર્થિક સહયોગ

૧ શ્રીમતી ઉર્મિલાબેન નવીનભાઈ શાહ પરિવાર

આદ. શ્રી નવીનભાઈ શાહના છપમા જન્મદિન નિમિષે,
 દસ્ત : આદ. શ્રી અજયભાઈ, આદ. શ્રી મનિપાઠેન, ચિ. જાન્યી, ચિ. રાજ્યાંદી - ગલાડ (વેલ), મુંબઈ
 તરફથી પ્રાપ્ત થયેલ છે. સંસ્થા તેઓશ્રીના આ 'જ્ઞાનદાન'ની અનુમોદના કરે છે.

'દિવ્યધનિ' ઓપ્રિલ - ૨૦૧૫ના અંક માટે રૂ. ૧૫,૦૦૦/-નો આર્થિક સહયોગ

૨ આદ. શ્રી રમણિકલાલ છોટાલાલ કોટક, મોરબી

તરફથી પ્રાપ્ત થયેલ છે. સંસ્થા તેઓશ્રીના આ 'જ્ઞાનદાન'ની અનુમોદના કરે છે.

Printed & Published by Smt. Dr. Sharmisthaben M. Soneji on Behalf of
 Shrimad Rajchandra Adhyatmik Sadhana Kendra, Koba - 382 007.
 Dist. Gandhinagar (Gujarat). Printed at Bhagwati Offset, 16/C, Bansidhar Estate,
 Bardolpura, Ahmedabad - 380 004. Editor : Shri Mitesh A. Shah

દિવ્યધનિ (ઓપ્રિલ - ૨૦૧૫)